Wuj chrij ri xquibanala' ri apóstoles

Re wuj re' xtz'ibex riche (rixin) chi nuk'alajsaj chkawech ri achique xquibanala' ri apóstoles, tek ri Jesús c'astajnek chic pe chiquicojol ri caminaki' y xbe el chila' chicaj. Re wuj re' xtz'ibex ruma San Lucas ri xtz'iban chuka' ri Evangelio San Lucas, rumari' chi ri nabey mocaj chare re wuj re' nubij: Chupan ri nabey wuj ri xintz'ibaj chawe riyit nimalaj Teófilo. Re wuj re' nubij chuka' tek ri apóstoles c'a quimolon na qui' pa tinamit Jerusalem, can xka wi pe ri Lok'olaj Espíritu pa quiwi'. Y tek quic'ulun chic ri Lok'olaj Espíritu, can xebe c'a chi nej chi nakaj chutzijoxic ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic chique ri winek, can achi'el ri xchilabex ca chique ruma ri Jesús. (Hch. 1.8).

Chupan ri tanaj 1 mocaj 15 y napon c'a pa mocaj 3 chare ri tanaj 8, nuk'alajsaj chkawech ri achique rubanic tek xtz'ucutej ri iglesia ri chiri' pa tinamit Jerusalem.

Ri tanaj 8 mocaj 4 y napon c'a pa mocaj 25 chare ri tanaj 12, nubij ri achique xquiben ri apóstoles tek xebe chutzijoxic ri ruch'abel ri Dios pa tak nic'aj chic lugares ri yec'o chunakajal ri ruwach'ulef Israel.

Ri tanaj 13 napon c'a pa mocaj 28 chare ri tanaj 14, nubij tek ri Pablo xbe ri nabey mul chutzijoxic ri ruch'abel ri Dios pa tak nic'aj chic ruwach'ulef.

Ri tanaj 15 mocaj 1 y napon c'a pa mocaj 35, nubij tek xquimol qui' ri apóstoles quiq'ui ri ancianos ri yec'o pa Jerusalem, riche (rixin) chi niquich'ob wi niban o ma niban ta ri circuncisión chique ri ma ye israelitas ta ri yeniman ri Dios.

Ri tanaj 15 mocaj 36 y napon c'a pa mocaj 22 chare ri tanaj 18, nubij tek ri Pablo xbe pa rucamul chiquitz'etic ri kach'alal ri yec'o pa tak tinamit ri acuchi (achique) xk'ax wi ri nabey mul. Y xutzijoj chuka' ri ruch'abel ri Dios pa tak nic'aj chic lugares.

Ri tanaj 18 mocaj 23 y napon c'a pa mocaj 16 chare ri tanaj 21, nubij tek ri Pablo xbe ri rox mul chutzijoxic ri ruch'abel ri Dios.

Ri tanaj 21 mocaj 17 y napon c'a pa ruq'uisbel chare ri tanaj 28, nubij tek ri Pablo xchapatej cuma ri aj k'atbel tak tzij ri pa Jerusalem. Xchapatej ruma nutzijoj ruch'abel ri Dios y xuc'uex chiquiwech ca'i' oxi' aj k'atbel tak tzij y pa ruq'uisbel xuc'uex c'a pa Roma riche (rixin) chi xk'at tzij pa ruwi'.

Ri Lok'olaj Espíritu tzujun (sujun) ca

1 Nimalaj Teófilo,* chupan c'a ri jun wuj ri
xintz'ibaj el chawe nabey, ntz'iban c'a el ri samaj
ri xutiquiriba' ca rubanic ri Jesús, y ri xutiquiriba'
chuka' ca ruc'utic chiquiwech ri winek. 2 Y xu-
tanaba' ca rubanic chupan ri k'ij tek Riya' xbe
chila' chicaj.† Pero tek Riya' c'a ma jane nibe ta el
chila' chicaj, riq'ui ri ruchuk'a' ri Lok'olaj Espíritu

* **1:1** Lc. 1.3. † **1:2** 1 Ti. 3.16.

xubij c'a chique ri ru'apóstoles ri ye rucha'on, ri
rajawaxic chi niquiben ca, tek Riya' xtibe.‡ 3 Y
Riya' can xutij pokon, y xcamisex. Pero tek Riya'
c'astajnek chic pe, xuc'utula' c'a ri' chiquiwech.§
Cawinek k'ij ri xubanala' queri'. Y c'o nic'aj chic
ri xubanala' riche (rixin) chi netamex chi can
q'ues wi. Y c'o c'a chuka' ri xubila' chique chrij ri
rajawaren ri Dios.
4 Y c'o c'a jun bey tek ri Jesús y ri ye ru'apóstoles
quimolon qui', ri Jesús xubij chique: Quixc'oje' c'a
re wawe' pa tinamit Jerusalem,* y tiwoyobej ri
nbin chiwe; tiwoyobej c'a ri rutzujun (rusujun) pe
ri Nata' Dios chi can xtuya' wi c'a chiwe.† 5 Ruma
riyix iwetaman chi ri Juan riq'ui ya' xeruben wi
bautizar ri winek. Yac'a riyix, pa ca'i' oxi' k'ij apo,
riq'ui ri Lok'olaj Espíritu xquixban wi bautizar,‡
xcha' ri Jesús.

Tek ri Jesús xtzolin el chila' chicaj

6 Y ri quimolon c'a qui' xquic'utuj c'a chare ri
Jesús: Ajaf, ¿la ma ya ta c'a k'ij re' tek naben chake
riyoj israelitas chi nic'oje' chic jun bey ri k'atbel
tzij pa kak'a'? xecha' chare.
7 Yac'a ri Jesús xubij chique: Pa ruk'a' c'a ri
Nata' c'o wi achique tiempo xtibanatej ri', y ma
rajawaxic ta chi niwetamaj§ riyix. 8 Xaxu (xaxe
wi) c'a tiwetamaj, chi tek ri Lok'olaj Espíritu xtika
pe pan iwi', xtic'ul c'a ri uchuk'a', y xquinik'alajsaj
chique ri winek pa tinamit Jerusalem, y chique
ri winek ri yec'o pa nic'aj chic tinamit wawe' pa

‡ **1:2** Mt. 28.19; Mr. 16.15; Jn. 20.21. § **1:3** 1 Co. 15.5. * **1:4** Lc. 24.49. † **1:4** Jn. 14.16, 26; 15.26; 16.7. ‡ **1:5** Hch. 11.16. § **1:7** 1 Ts. 5.1.

rucuenta ri Judea y pa rucuenta ri Samaria, y
chique chuka' quinojel ri winek ri yec'o pa ronojel
re ruwach'ulef.
9 Y can xu (xe wi) chic c'a ri ch'abel ri' ri xubij ca.
Y ri yec'o riq'ui ri Jesús chiri', can niquitzu' c'a tek
xyacatej el chiquiwech pa cak'ik', y xoc el pa jun
sutz', y ma xquitz'et ta chic. 10 Y ri apóstoles can c'a
quitzuliben na c'a el ri xbe chicaj. Tek c'a xquina'
xebec'ulun pe ye ca'i' achi'el achi'a' quiq'ui, ri ye
quicusan sek tak tziek. 11 Y riye' xquibij c'a chique
ri ye ru'apóstoles ca ri Jesús: Achi'a' ri yixpe pa
Galilea, ¿achique ruma tek yixtzu'un chicaj? Re
Jesús re xitz'et chi xbe chicaj re wacami, xa can
xtipe chic jun bey. Y can achi'el re xuben el re xbe,
can queri' chuka' xtuben tek xtipe chic,* xecha'.

Ri Matías xoc apóstol pa ruq'uexel ca ri Judas

12 Y ri apóstoles xe'el c'a pe chiri' pa ruwi' ri juyu'
ri Olivos rubi', y xetzolin pa tinamit Jerusalem. Ri
juyu' Olivos xa ma nej ta c'o wi chare ri Jerusalem,
xa achi'el pa jun kilómetro. 13 Y tek xe'apon c'a,
xejote' el ri pa ruca'n tanaj (wik) jay ri acuchi
(achique) ri can yec'o wi pe ri Pedro, ri Jacobo, ri
Juan, ri Andrés, ri Felipe, ri Tomás, ri Bartolomé, ri
Mateo, ri Jacobo ri ruc'ajol ri jun achi Alfeo rubi',
ri Simón ri c'o quiq'ui ri achi'a' ri nibix Zelotes
chique, y ri Judas† ri rach'alal ri Jacobo. 14 Y
quinojel riye' can junan quiwech quibanon y can
ma yetane' ta chi niquiben orar, ye cachibilan ri
ixoki', y chuka' ri María ri rute' ri Jesús, y ri ye
rach'alal‡ ri Jesús.

---

* **1:11** Ap. 1.7. † **1:13** Jud. 1. ‡ **1:14** Mt. 13.55.

15 Y jun c'a chique ri k'ij ri' tek quimolon c'a
qui' achi'el xa ye ciento veinte kach'alal, ri Pe-
dro xpa'e' anej chiquiwech, y xubij c'a chique:
16 Wech aj Israel, ri jun ka-rey ri xc'oje' ojer ca
ri xubini'aj David, rutz'iban c'a ca ri ch'abel ri
xeruya' ri Lok'olaj Espíritu§ pa ránima. Chupan
c'a ri wuj ri rutz'iban ca riya', c'o c'a ri nubij
chrij ri Judas* ri xoc uc'uey bey quiche (quixin)
ri winek ri xebe chuchapic ri Jesús. Can queri' wi
c'a c'o chi xbanatej.† 17 Y ri Judas‡ ri' can xoc wi
kachibil, y xsamej c'a chkacojol. 18 Y riq'ui ri puek
ri xuc'ul ruma xujech el ri Jesús, riq'ui ri puek ri'
xlok'bex wi jun ulef. Ri Judas xucamisaj ri'.§ Riya'
xbech'ique' pe ruwi', y ronojel ri rupan c'a quela'
xeka wi, tek xka pan ulef. 19 Y quinojel c'a ri winek
aj Jerusalem xquetamaj, y rumari' tek Acéldama
xbix chare ri ulef ri'. Ntel chi tzij jun ulef riche
(rixin) quic'.* 20 Rumari' bin ca chupan ri wuj ri
Salmos rubi':
Man ta jun c'a xtic'oje' chupan ri rachoch,
xa xtimalix ta ca.†
Y chuka' nubij:
Xa xtoc ta jun chic ruq'uexel riche (rixin) chi
nipa'e' ca chuwech ri rusamaj,‡
nicha'.
21 Rumac'ari', can rajawaxic c'a chi nikacanoj jun
ruq'uexel, pero can ya ri chiquicojol ri achi'a' ri
can ronojel tiempo yec'o pe kiq'ui, y ri can ye
benak wi kiq'ui tek xc'oje' ri Ajaf Jesús. 22 Jun

§ **1:16** 2 S. 23.2. * **1:16** Jn. 18.3. † **1:16** Sal. 41.9. ‡ **1:17** Lc. 6.16. § **1:18** Mt. 27.5, 7. * **1:19** Mt. 27.8. † **1:20** Sal. 69.25. ‡ **1:20** Sal. 109.8.

chique ri can yec'o pe kiq'ui tek xban bautizar ri
Jesús ruma ri Juan, y can c'o kiq'ui tek xbe ri Jesús
chila' chicaj. Yari' ri tikacha'. Y can rajawaxic
c'a chi riya' nuk'alajsaj junan kiq'ui riyoj achique
rubanic tek ri Jesús caminek chic el y xbec'astej pe.
23 Y yac'ari' tek xquiya' apo quibi' ye ca'i'.
Xquiya' apo rubi' ri José ri nibix Barsabás chare
y nibix chuka' Justo chare, y xquiya' chuka' apo
rubi' ri Matías. 24 Y xquiben c'a orar, quere':
Ajaf, riyit ri natz'et ri cánima quinojel, tac'utu' c'a
chkawech achique c'a chique re ye ca'i' achi'a' re'
ri acha'on, 25 riche (rixin) chi ntoc ca apóstol pa
ruq'uexel ri Judas, y nipa'e' chuwech ri samaj.
Ruma ri Judas xa xuya' ca ri samaj, ruma ri itzel ri
xuben. Y wacami riya' xapon yan chupan ri lugar
ri can c'o chi napon wi, xecha'.
26 Y xesaquin c'a, y ya c'a ri Matías ri xkajben chi
nic'oje' ca pa ruq'uexel ri Judas riche (rixin) chi
ntoc cachibil ri julajuj apóstoles.

2

Ri k'ij tek xka pe ri Lok'olaj Espíritu

1 Y tek xoka c'a ri k'ij riche (rixin) ri quinimak'ij
ri israelitas ri Pentecostés rubi', quinojel c'a ri
quiniman ri Ajaf Jesús quimolon c'a qui' pa jun
jay. Y junan c'a quiwech quibanon. 2 Y can
majun c'a runabexic tek yari' c'o jun ri xk'ajan
pe chicaj, can achi'el tek c'o jun nimalaj cak'ik' ri
nik'ajan petenak. Y re' xunojsaj ri jay ri acuchi
(achique) quimolon wi qui',* ye tz'uyul. 3 Y ri
yec'o c'a chiri', xquitz'et c'a chi achi'el ruxak tak

* **2:2** Hch. 4.31.

k'ak'† ri nujachala' ri' y jojun ri xec'oje' pa quiwi'
chiquijujunal. 4 Y xech'o anej pa nic'aj chic ch'abel
ri xa ma ye quich'abel ta.‡ Pero queri' xbanatej
ruma ri Lok'olaj Espíritu xunojsaj ri cánima, y yari'
ri xbano chique riche (rixin) chi xech'o pa nic'aj
chic ch'abel.

5 Y ri chiri' pa tinamit Jerusalem ri k'ij ri', yec'o
c'a ye q'uiy achi'a' israelitas ri ye petenak pa rono-
jel ruwach'ulef, achi'a' ri can niquiya' wi ruk'ij ri
Dios. 6 Y tek ri winek xquic'axaj ri xk'ajan, can
xquimol c'a apo qui'. Y astape' ri winek ri' xa
ma junan ta quich'abel, ruma ma junan ta ri ye
petenak wi, pero tek ri ye tzekelbey riche (rixin)
ri Jesús xebech'o pe, ri winek xk'ax chiquiwech,
ruma can pa jalajoj c'a ruwech ch'abel ri xech'o
wi. Ri winek xsach quic'u'x tek xquic'axaj ri'. 7 Can
xsach wi quic'u'x y xquimey c'a ri xquic'axaj y
niquibila' c'a chiquiwech: ¿La ma ye aj Galilea ta
cami quinojel re yech'o? 8 ¿Y achique c'a ruma tek
riyoj nikac'axaj ri niquibij? Tek riyoj xa ma junan
ta kach'abel chikajujunal. 9 Ruma yec'o chake
riyoj ri ye aj pa Judea, yec'o ye petenak ri pa Partia,
ri pa Media, ri pan Elam, ri pa Mesopotamia, ri
pa Capadocia, ri pa Ponto, ri pan Asia, 10 ri pa
Frigia, ri pa Panfilia, ri pan Egipto, y yec'o chuka'
ye petenak más c'a quela' chare ri Cirene ri pa
nimalaj ruwach'ulef Africa. Yec'o ye petenak pa
Roma. Y chiquicojol riye' yec'o ri can ye israelitas
pa calaxic y yec'o nic'aj ri ma ye israelitas ta, pero
quibanon chi ye israelitas ruma chi niquinimaj ri
nubij ri ley riche (rixin) ri Moisés. 11 Y yec'o c'a

† **2:3** Mt. 3.11. ‡ **2:4** Mr. 16.17.

chuka' winek ri ye petenak ri pa Creta y ri pan
Arabia. Y quinojel c'a re winek re' xquic'axaj ri
nimalaj rusamaj ri Dios, y can pa tak kach'abel
chikajujunal xkac'axaj wi, xecha'.
12 Y quinojel majun bey c'a quitz'eton ta chi ni-
banatej ta quere'. Rumari' ma niquil ta c'a achique
niquich'ob, y niquibila' c'a chiquiwech: ¿Achique
c'a ruma quere' nibanatej? xecha' nic'aj.
13 Pero yec'o c'a winek ri xa yetze'en apo chiquij
y niquibila' c'a: La winek la' xa ye k'abarela',
xecha'.

Tek ri Pedro, c'a nabey mul nutzijoj ri ruch'abel ri Dios chiquiwech ri winek

14 Y ri Pedro y ri ye julajuj chic apóstoles xe-
bepa'e' c'a pe chiquiwech ri winek. Y ri Pedro
xch'o c'a, y xubij: Achi'a' israelitas ri yix pe-
tenak pa nic'aj chic ruwach'ulef y riyix ri can
yix aj wawe' pa Jerusalem, tiwac'axaj c'a ri xtin-
bij chiwe, y tiwetamaj 15 chi chake konojel re
kamolon ki' wawe' majun ri k'abarel ta. Man
achi'el ta c'a ri nich'ob riyix. Xa c'are' a las nueve,
chi c'o ta jun ri k'abarel chic. 16 Re xbanatej re
wacami, can tz'ibatal c'a ca ruma ri profeta Joel,
ri achi ri xk'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca. 17 Y
chupan ri rutz'iban ca riya', ri Dios nubij:
Chupan ri ruq'uisbel tak k'ij, xtinya' pe ri Lok'olaj
Espíritu§ pa quiwi' ri winek,
y ri imi'al y ri ic'ajol xtiquik'alajsaj* ri nbij chique.
Y ri c'a ye c'ajola' na, pa jun achi'el achic' xtiq-
uitz'et ri nk'alajsaj chique.

§ **2:17** Pr. 1.23; Is. 32.15, 16; Ez. 36.27; Hch. 10.45. * **2:17** Hch. 21.9.

Y ri achi'a' ye rijita'k chic, pa cachic' c'a ri c'o
xquenk'alajsaj chique.†
18 Y can xtintek chuka' ri Lok'olaj Espíritu pa quiwi'
ri nusamajel, chi achi'a' chi ixoki',
y riye' xtiquik'alajsaj‡ ri xtinbij chique.
19 Y chuwech ri caj xtinben chi xquebanatej ri
majun bey ye tz'eton ta,
y queri' chuka' chuwech ri ruwach'ulef.
Xtinben c'a chi xtitz'et quic', k'ak', y sib ri can
achi'el chic nima'k tak sutz'.§
20 Y ri k'ij ma xtitzu'un ta chic.*
Ri ic' xtoc achi'el quic'.
Quec'ari' ri xtibanatej nabey tek ma jane noka ta
ri nimalaj k'ij riche (rixin) ri Ajaf,
chupan ri k'ij tek xtik'at tzij pa quiwi' ri winek.
21 Y quinojel c'a ri xquec'utun quito'ic chare ri
Ajaf, can xquecolotej wi.†
22 Y ya chuka' ri' tek ri Pedro xubij: Wech aj
Israel, tiwac'axaj c'a jabel re xtinbij chiwe: Ri
Jesús ri aj Nazaret, can ya c'a ri Dios ri banayon pe
chare chi q'uiy ri xerubanala' chicojol. Xeruben
c'a milagros ri majun bey ye tz'eton ta. Can
c'o ri xerubanala' Riya' riche (rixin) chi retal chi
can ya ri Dios Tata'ixel ri takayon pe. Riyix can
iwetaman wi chi queri'. 23 Pero ri Dios xuya' c'a
k'ij chi xjach ri Jesús pan ik'a', ruma can queri' ri
ruch'obon pe.‡ Y riyix xiya' pa quik'a' winek ri xa
ma niquiben ta ri nubij ri ruch'abel ri Dios, riche
(rixin) chi xquicamisaj chuwech cruz. 24 Pero

---

† **2:17** Jl. 2.28. ‡ **2:18** Hch. 21.4; 1 Co. 12.10, 28; 14.1. § **2:19** Jl. 2.30. * **2:20** Mt. 24.29. † **2:21** Ro. 10.13. ‡ **2:23** Hch. 4.28.

riq'ui ri ruchuk'a' ri Dios, ri Jesús xbec'astej pe,§
y xcolotej pe ri pa ruk'a' ri camic,* ruma chi ri
camic ma xcowin ta xch'acon chrij. 25 Rumari' ri
rey David xucamuluj ca ri ruch'abel ri Jesús tek
xubij:
Can ronojel k'ij ntz'et ruwech ri Ajaf.
Y ruma chi Riya' can c'o pe ri pa wajquik'a',† ru-
mari' majun achique ta xtibano chuwe chi
xtuben ta ca'i' nuc'u'x.
26 Y rumari' niquicot ri wánima, y riq'ui chuka'
quicoten yich'o.
Y astape' xquicom, can cukul el nuc'u'x chi nc'ul ri
rutzil ri Dios.
27 Riyit nu-Dios, can man c'a xquinaya' ta ca
chiquicojol ri caminaki',
ni man c'a chuka' xtaya' ta k'ij chi ri nuch'acul
riyin, ri Lok'olaj Ac'ajol,‡ nik'ey ka.§
28 Can ac'utun ri utzilaj bey riche (rixin) ri c'aslen
chinuwech,
y sibilaj xtiquicot ri wánima tek xquic'oje' awuq'ui,
nicha' ri rutz'iban ca ri David.
29 Y yac'a chuka' ri' tek ri Pedro xubij: Wech aj
Israel, riyix iwetaman chi ri katata' David ri xc'oje'
ojer ca, xcom y xmuk.* Y ri panteón ri mukun
wi ca, can c'a c'o na re wacami. 30 Y ri David can
jun chique ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel
ri Dios ojer ca. Can retaman c'a chi ri Dios xuben
jurar chare tek xubij: Ri Cristo jun chique ri ye
awiy amam ca,† y can yari' c'a ri xtic'oje' ca pan

---

§ **2:24** Hch. 4.10; 10.40; 13.30; 17.31; Ro. 4.24; 8.11. * **2:24** Hch. 3.15. † **2:25** Sal. 16.8. ‡ **2:27** Lc. 1.35. § **2:27** Sal. 16.10; Hch. 13.35. * **2:29** Hch. 13.36. † **2:30** Ro. 1.3.

aq'uexel, y xtoc Rey,‡ quec'ari' xubij ri Dios chare
ri David. 31 Y ri David, can achi'el xutz'et yan
c'a ri xquebanatej. Xch'o chrij ri c'astajbel riche
(rixin) ri Cristo, chi ri ránima ma xtic'oje' ta ca
chiri' chiquicojol ri caminaki', y chi ri ruch'acul
ma xtic'oje' ta chuka' ca riche (rixin) chi nik'ey
ka.§ 32 Y konojel riyoj ketaman y nikatzijoj chi
ya ri Dios ri xbano chare ri Jesús riche (rixin) chi
xbec'astej pe.* 33 Y xuc'uex chuka' chila' chicaj
ruma ri ruchuk'a' ri Dios,† y xuc'ul c'a ri Lok'olaj
Espíritu ri tzujun (sujun) ruma ri Tata'ixel. Y tek
Riya' xuc'ul yan c'a ri Lok'olaj Espíritu, xutek c'a
pe‡ kiq'ui riyoj, y ya c'a rusamaj re' ri xitz'et y
xiwac'axaj el kiq'ui re wacami. 34 Y tek ri David
xch'o c'a chrij ri jun ri nic'astej pe chiquicojol ri
caminaki', ma chrij ta ka riya' xch'o wi, ruma ri
xc'astej el y xbe chila' chicaj, ya ri Cristo. Y ri David
rutz'iban chuka' ca:

Ri Ajaf Dios xubij chare ri Wajaf ri Cristo:

Catz'uye' pe re pa wajquik'a'.§

35 C'a ya tek xquenya' na pan ak'a' pan awaken ri
ye'etzelan awuche (awixin).

Queri' ri rutz'iban ca ri David.

36 Wacami riyin yich'o c'a chiwe chi'iwonojel ri
can yix riy rumam ca ri Israel; riyix ri yixc'o pe
y chuka' ri ma yec'o ta pe. Tiwetamaj c'a chi can
kitzij wi chi ri Jesús ri xicamisaj chuwech cruz,
can ya wi Riya' ri banon chare ruma ri Dios chi ya

---

‡ **2:30** Lc. 1.32. § **2:31** Sal. 16.10; Hch. 13.35. * **2:32** Hch. 2.24; 3.15. † **2:33** Ef. 1.19, 20. ‡ **2:33** Jn. 15.26. § **2:34** Sal. 110.1; Mt. 22.44; Ef. 1.20.

Riya' ri Cristo y chi ya Riya' ri Rajaf ronojel, xcha'
ri Pedro.
37 Y tek ri winek xquic'axaj ri xubij ri Pedro,
xk'axo ri cánima, y xquic'utuj c'a chare ri Pedro
y chique ri nic'aj chic apóstoles: Kech aj Israel,
¿achique ri ruc'amon chi nikaben? xecha'.
38 Y ri Pedro xubij chique: Titzolin pe ri ic'u'x
riq'ui ri Dios, y pa rubi' ri Ajaf Jesucristo tibana'
el bautizar iwi', riche (rixin) chi queri' nicuyutej
ri imac.* Y ri Dios xtuya' ri Lok'olaj Espíritu chiwe.
39 Ruma yare' ri rutzujun (rusujun) ri Dios, ma xu
(xe) ta wi chiwe riyix, ni ma xu (xe) ta wi chuka'
chique ri iwalc'ual, xa can chique c'a quinojel
winek ri yec'o nej† y ri yec'o nakaj, can chique
wi c'a quinojel ri winek ri yerusiq'uij (yeroyoj) ri
Kajaf Dios.
40 Y ri Pedro c'o c'a nic'aj chic ch'abel ri xerubij
chique riche (rixin) chi xerupixabaj. Riya' xuya'
c'a pa ruchojmil chiquiwech ri winek quiq'ui
ch'abel achi'el re': Quixel pe chiquicojol ri winek
riche (rixin) re tiempo re', ri xa ye sachnek pa
quimac, riche (rixin) chi queri' yixcolotej c'a pe,
xcha' c'a chique.
41 Y ri winek c'a ri xec'ulu ri ruch'abel ri Dios
pa tak cánima chupan ri k'ij ri', xeban bautizar.
Y sibilaj c'a xeq'uiyer ri yeniman riche (rixin) ri
Jesucristo, ruma chupan ri k'ij ri' achi'el xa ye jun
oxi' mil winek xeniman. 42 Y can majun bey c'a
niquimalij ta quic'u'x chiretamaxic ri ruch'abel
ri Dios ri niquic'ut‡ ri apóstoles. Can junan qui-
wech niquiben y can junan niquimol qui'§ riche

* **2:38** Lc. 24.47. † **2:39** Ef. 2.13. ‡ **2:42** 2 Ti. 1.13. § **2:42** He. 10.25.

(rixin) chi niquitij ri caxlan wey riche (rixin) chi
niquinataj ri rucamic ri Ajaf Jesús, y can junan
chuka' quiwech niquiben tek niquiben orar.

Ri rubanic ri c'aslen ri xquic'uaj ri nabey tak nimanel riche (rixin) ri Jesucristo

43 Y can quinojel c'a ri winek quixibin qui'.* Y
q'uiy c'a milagros ri yebanalox† cuma ri apóstoles;
y ri milagros ri yequibanala' riye', can ye retal chi
can kitzij chi ye rusamajel ri Dios. 44 Y quinojel
ri quiniman, can c'o c'a jun ach'alalri'il quiq'ui,
y niquicomonij c'a ronojel ri c'o quiq'ui.‡ 45 Y
riche (rixin) chi yequitola' ri kach'alal ri nic'atzin
quito'ic, yequic'ayila'§ ri achique ri yec'o quiq'ui.*
46 Y ri pa rachoch ri Dios† can k'ij k'ij c'a yec'o apo,‡
y junan c'a quiwech quinojel. Y tek niquiben c'a
wa'in pa tak jay, can riq'ui c'a ronojel cánima y
quicoten.§ 47 Y niquiya' ruk'ij ri Dios.* Y riye' can
utz c'a yetz'et cuma quinojel ri winek y ri Ajaf nta-
jin nuben chique chi yeq'uiyer† ri ye colotajnek,
ruma can k'ij k'ij ye q'uiy chique ri can c'o wi chi
yecolotej ri yetajin niquinimaj ri Jesucristo.

3

Pa rubi' ri Jesucristo xc'achojsex jun achi cojo

1 Ri Pedro y ri Juan cachibilan qui' ye jotol c'a
el riche (rixin) chi yebe pa rachoch ri Dios. A las
tres riche (rixin) ri tikak'ij yac'ari' tek ye benak el

---

* **2:43** Hch. 5.5, 11. † **2:43** Mr. 16.17, 18. ‡ **2:44** Hch. 4.32. § **2:45** Hch. 4.34. * **2:45** Is. 58.7. † **2:46** Hch. 3.1; 5.20, 21, 25, 42. ‡ **2:46** Lc. 24.53. § **2:46** Jn. 16.22. * **2:47** Lc. 24.53. † **2:47** Hch. 5.14; 11.24.

chupan ri hora riche (rixin) ri oración.* 2 Y chiri'
pa jun ruchi' ri rachoch ri Dios ri Jabel Oc Nitzu'un
niquibij chare, ronojel c'a k'ij c'o ri yebeya'o ca
jun achi cojo chiri'. Ri jun achi ri' can pa ralaxic
c'a pe tek ma nicowin ta nibiyin y nuc'utuj c'a ca
limosna† chique ri winek ri ye'oc apo chiri'. 3 Y tek
ri Pedro y ri Juan ye'oc yan c'a apo pa rachoch ri
Dios, ri achi ri' nuc'utuj chuka' ca limosna chique
riye'. 4 Pero ri Pedro xutzu' xutzu' ri achi, y chuka'
queri' xuben ri Juan, y yac'ari' tek ri Pedro xubij:
Kojatzu' jabel, xcha' chare.
5 Y ri achi can xerutzu', y royoben c'a achique
ri xtiquiya' ca chare. 6 Yac'ari' tek ri Pedro xubij
chare: Riyin majun k'anapuek ni sakapuek ri c'o
ta wuq'ui riche (rixin) chi nya' ta chawe. Yac'a
ri c'o wuq'ui, yari' xtinya'‡ chawe, xcha'. Y can
yac'ari' tek xubij chare: Pa rubi' ri Jesucristo ri aj
Nazaret§ cayacatej, y cabiyin el, xcha' chare.
7 Y ri Pedro xuchop c'a ri rajquik'a' ri achi riche
(rixin) chi xpa'e'. Y can yac'ari' xchojmir. Ri raken
xec'oje' c'a el quichuk'a' y queri' chuka' ri rukul tak
raken. 8 Y ri achi ri', tek xchapatej ri ruk'a' ruma
ri Pedro, can xropin anej riche (rixin) chi xpa'e', y
xbiyin c'a el. Y xerutzekelbej el ri Pedro y ri Juan
y junan xe'oc pa rachoch ri Dios.* Niropin† c'a ri
benak, y nuya' chuka' ruk'ij ri Dios. 9 Y ye q'uiy c'a
winek ri xetz'eto riche (rixin), chi nibiyin y nuya'
ruk'ij ri Dios‡ ri achi ri'. 10 Ri winek can quetaman
c'a chi ya achi ri' ri nitz'uye' chuchi' rachoch ri

---

* **3:1** Lc. 1.10; Hch. 10.30. † **3:2** Lc. 18.35; Jn. 9.8. ‡ **3:6** 2 Co. 6.10; 1 P. 4.10. § **3:6** Hch. 4.10. * **3:8** Jn. 5.8, 9, 14. † **3:8** Is. 35.6. ‡ **3:9** Hch. 4.21.

Dios nic'utun limosna, ri acuchi (achique) c'o wi ri
jun ruchi' jay ri Jabel Oc Nitzu'un nibix chare. Y ri
winek ri' xsach quic'u'x chrij y quixibin qui' ruma
ri xbanatej chiri'.

Tek ri Pedro xch'o chiquiwech ri winek chiri' pa rachoch ri Dios

11 Y ri achi ri xc'achojsex ye ruchapon c'a ri
Pedro y ri Juan. Y quinojel c'a ri winek chanin
xquimol apo qui' quiq'ui ri Pedro y ri Juan chiri'
chuchi' jun raken jay Riche (Rixin) ri Salomón§
nibix chare, riche (rixin) chi nbequitz'eta' ri
xbanatej chiri'. Ri winek c'a ri' xsach quic'u'x
ruma majun bey quitz'eton ta chi nibanatej ta
queri'. 12 Y tek ri Pedro xerutz'et ri winek, xubij
c'a chique: Wech aj Israel, ¿achique c'a ruma tek
nimey re xbanatej? ¿Y achique ruma tek xa yoj
c'a riyoj ri yojitzu'? Ruma re achi re' xbiyin, pero
ma ya ta ri kachuk'a' riyoj ri xbano,* y chuka' ma
ya ta ri utz ri nikaben chuwech ri Dios ri xbano.
13 Tiwac'axaj c'a re xtinbij chiwe: Ri Katata' Dios,
ri qui-Dios ri Abraham, ri Isaac, ri Jacob, qui-Dios
chuka' ri kati't kamama' ri xec'oje' ojer ca;† Riya'
can xuben c'a chare ri Jesús, ri Ruc'ajol, chi c'o
ruk'ij ruc'ojlen.‡ Pero riyix ma xiwajo' ta xinimaj
chi ya Riya' ri Ruc'ajol ri Dios. Xa xiya' pa ruk'a'
ri aj k'atbel tzij ri Pilato rubi'. Y tek ri aj k'atbel
tzij can rubin chic chi nucol el, riyix ma xiwajo'
ta. Riyix xa q'uiy ri xibij apo chrij. 14 Xa ya
ri jun camisanel, xa yari' xibij chi ticol el, y ri
can Lok'olaj§ wi y choj chuka' ri ruc'aslen, xa

§ **3:11** Jn. 10.23. * **3:12** 2 Co. 3.5. † **3:13** Hch. 5.30. ‡ **3:13** Jn. 7.39. § **3:14** Sal. 16.10; Mr. 1.24.

xiwetzelaj y yari' ri xiya' ca pa ruq'uexel* ri jun
camisanel. 15 Y xitek pa camic ri Jesús ri niya'o
c'aslen. Pero ri Dios xuben chare chi xbec'astej pe†
chiquicojol ri caminaki'. Nikabij c'a quere' chiwe
ruma riyoj can xkatz'et wi tek c'astajnek chic pe.
16 Y re jun achi re nitz'et pe riyix re c'o wawe'
y iwetaman chuka' ruwech, xc'achoj, ruma can
pa rubi' ri Jesús‡ xkac'utuj wi. Y re achi re' can
xc'achoj wi ruma can xucukuba' chuka' ruc'u'x§
riq'ui ri Jesús.
17 Riyix wach'alal aj Israel y ri principali' ri
yec'o chicojol, riyin wetaman chi tek xiya' pa
camic ri Jesús, xiben ruma can ma iwetaman ta
chi can ya Riya' ri Cristo.* 18 Can xbanatej wi
c'a achi'el ri ruch'obon pe ri Dios. Y queri' ri
tz'iban ca cuma quinojel ri profetas ri xek'alajsan
ruch'abel ri Dios ri xec'oje' ojer ca. Riye' quitz'iban
c'a ca chi ri Cristo c'o c'a chi nuk'axaj na tijoj
pokonal.† 19 Wacami titzolin c'a pe ic'u'x riq'ui ri
Ajaf Dios‡ y tijalatej ri ic'aslen, riche (rixin) chi
queri' nicuyutej y nisachatej ri imac. Y xquepe
c'a tiempo riche (rixin) uxlanen tek ri Ajaf c'o chic
iwuq'ui. 20 Y ri Ajaf Dios can xtutek chic c'a pe
ri Jesucristo,§ ri Jesucristo ri can ya'on pe rutzijol
chiwe ruma ri Ajaf Dios. 21 Yac'a re wacami, c'o chi
nic'oje' na chila' chicaj,* c'a ya tek xtapon na ri k'ij
tek xtiban ruchojmil ronojel. Queri' nubij ri Dios
chupan ri ye quitz'iban ca ri lok'olaj tak profetas

---

* **3:14** Hch. 7.52. † **3:15** Hch. 2.24. ‡ **3:16** Hch. 4.10. § **3:16** Mt. 9.22; Hch. 14.9. * **3:17** Hch. 13.27; 1 Co. 2.8. † **3:18** Sal. 22; Is. 50.6. ‡ **3:19** Hch. 2.38. § **3:20** Hch. 1.11. * **3:21** He. 8.1.

ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ri xec'oje' ojer
ca. 22 Y ri Moisés quec'are' xubij chique ri ye kati't
kamama' ri xec'oje' ojer ca: Ri Kajaf Dios xtuyec
c'a pe jun profeta chiquicojol ri kach'alal aj Israel
ri xtik'alajsan ri ruch'abel chique ri kech aj Israel,
jun profeta ri can achi'el riyin.† Can tiwac'axaj
c'a ronojel ri xtubij chiwe. 23 Y achique c'a ri
ma xtiniman ta chare ri profeta ri', xticamisex‡ y
xtelesex c'a el chiquicojol ri ye rutinamit chic ri
Dios, nicha' ri rutz'iban ca ri Moisés.
24 Y ri Pedro xubij chic c'a chuka' chique ri
winek: Ri chapatajnek ca rubixic ruma ri Samuel
y ri xquibij c'a ri profetas ri xec'oje' tek man c'o
ta chic ri Samuel, can chrij wi c'a ri xquebanatej
chupan re tiempo re' ye ch'onak wi ca. 25 Y can
iwuche (iwixin) c'a riyix§ ri ye rutzujun (rusu-
jun) ca ri Dios chupan ri ye tz'ibatal ca cuma ri
profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ri ojer
ca. Y can iwuche (iwixin) chuka' riyix ri xutzuj
(xusuj) tek xuben ri jun trato quiq'ui ri ojer tak
kati't kamama', tek xubij chare ri Abraham chi
ruma jun riy rumam* riya' ri xtibec'oje' na tek ri
winek ri yec'o chuwech re ruwach'ulef xtiquic'ul
c'a utzil. 26 Y tek ri Dios xuben c'a chi ri Jesús ri
Ruc'ajol xbec'astej pe, chicojol c'a riyix xutek wi
nabey. Riya' xrajo' c'a xuya' ca ri rutzil chicojol,
ri jun utzil chi nuben chiwe chi'ijujunal chi niya'
ca rubanic ri mac.

4

† **3:22** Dt. 18.15; Hch. 7.37; He. 3.5, 6. ‡ **3:23** He. 2.2, 3; 10.29.
§ **3:25** Ro. 9.4; 15.8. * **3:25** Gn. 12.3; Mt. 1.21; Hch. 2.39; Ga. 3.8.

Ri Pedro y ri Juan xechapatej y xe'uc'uex chiquiwech ri achi'a' ri can pa moc (comon) yek'ato tzij

1 Ri Pedro y ri Juan c'a yech'o na c'a chiquiwech
ri winek, tek xe'oka ri sacerdotes ye cachibilan ri
achi'a' saduceos, y chuka' ri achi ri c'o más ruk'ij*
chiquicojol ri achi'a' ri ye chajinel pa rachoch ri
Dios. 2 Y ri achi'a' c'a ri' sibilaj yacatajnek pe
coyowal chiquij ri Pedro y ri Juan, ruma yequitijoj
ri winek. Can niquitzijoj chi ri Jesús caminek
chic el y xbec'astej pe, y rumari' ri caminaki' can
xquec'astej wi chuka', yecha' c'a chique ri winek.
3 Rumari' xequichop el ri ye ca'i' apóstoles ri', y
xequiya' pa cárcel. Y ma xechojmirisex ta c'a ri k'ij
ri', ruma xa tikak'ij chic. Xa can c'a ya ri pa ruca'n
k'ij xechojmirisex. 4 Y can ye q'uiy c'a chique ri
winek ri xe'ac'axan ri ch'abel ri xquibij ri apóstoles
ri xquinimaj ri Ajaf Jesús. Y ri k'ij c'a ri', xaxu
(xaxe) wi c'a ri achi'a' yec'o achi'el jun wu'o' mil.†

5 Chupan c'a ri ruca'n k'ij, xquimol qui' chiri' pa
Jerusalem ri ye aj k'atbel tzij ri yec'o chiquicojol
ri israelitas, ri rijita'k tak achi'a' ri c'o quik'ij, y ri
aj tz'iba'. 6 Y chuka' ri Anás ri nimalaj sacerdote,
ri Caifás, ri Juan, ri Alejandro, y quinojel c'a ri
ye quiy quimam ca ri ye nimalaj tak sacerdotes,
xquimol chuka' apo qui' quiq'ui. 7 Y c'ac'ari'
xquitek quic'amaric ri Pedro y ri Juan. Y tek
yec'o chic c'a apo chiri' chiquiwech, xquic'utuj c'a
chique: ¿Achique yayon uchuk'a' chiwe o achique
c'a chi bi'aj ri xicusaj riyix riche (rixin) chi xiben
quere'?‡

---

* **4:1** Lc. 22.4, 52. † **4:4** Hch. 2.41. ‡ **4:7** Mt. 21.23.

8 Y ri Pedro, can nojnek c'a ri ránima riq'ui ri
Lok'olaj Espíritu,§ xubij c'a chique: Riyix achi'a'
ri yix aj k'atbel tzij chupan re katinamit Israel, y
riyix chuka' rijita'k ri c'o ik'ij: 9 Riyix nic'utuj c'a
chake wacami chrij ri jun utzil ri xkaben chare jun
achi yawa', riche (rixin) chi niwetamaj achique
rubanic tek xc'achoj. 10 Tiwetamaj c'a riyix ri
yixc'o pe wawe', y tiquetamaj c'a chuka' quinojel
ri kech aj Israel, chi re jun achi re c'o wawe'
chiwech, xc'achoj tek xkanataj ri rubi' ri Jesucristo
ri aj Nazaret,* ri Jesucristo ri xicamisaj chuwech
cruz, pero ri Dios xuben chare chi xbec'astej pe
chiquicojol ri caminaki'. 11 Riyix ibanon c'a chare
ri Jesús chi xa majun rejkalen can achi'el niquiben
ri nic'aj aj banoy tak jay chare jun abej, ri ma xka
ta chiquiwech chi xquicusaj. Pero ri Jesús ri' xa ya
Riya' ri achi'el ri abej† ri ucusan chare ri xquina
riche (rixin) ri jay, riche (rixin) chi ri jay ri' ma
nitzak ta. 12 Y can majun chic achoj riq'ui nikil
wi colotajic. Ruma chi can majun chic jun bi'aj ri
ya'on ta pe chuwech re ruwach'ulef riche (rixin)
chi yojcolotej,‡ xcha' ri Pedro.
13 Y tek ri ye aj k'atbel tzij xequitz'et chi ri
Pedro y ri Juan can majun xibinri'il chiquiwech,
astape' xa ye relic winek y ni xa ta quetaman
niquisiq'uij ruwech wuj,§ can xequimey y rumari'
xquetamaj chi riye' can xec'oje' wi riq'ui ri Jesús.
14 Y can majun chic xecowin xquibij chiquij ri ye
ca'i' apóstoles, ruma can pa'el apo chiri' quiq'ui ri
achi ri xc'achojsex. 15 Y ri Pedro y ri Juan xe'elesex

§ **4:8** Mr. 13.11. * **4:10** Hch. 3.6. † **4:11** Sal. 118.22; Mt. 21.42.
‡ **4:12** Mt. 1.21. § **4:13** 1 Co. 1.27.

c'a el ri acuchi (achique) yec'o wi ri achi'a' ri can
pa moc (comon) yek'ato tzij, riche (rixin) chi queri'
pa quiyonil na ri aj k'atbel tzij ri' niquich'ob na
ca ri achique ri xtiquiben chique. 16 Niquibila'
c'a chiquiwech: ¿Achique c'a nikaben chique re
achi'a' re'? Ruma quinojel winek ri yec'o wawe'
pa Jerusalem quetaman chi xbanatej jun nimalaj
milagro.* Y riyoj ma yojcowin ta nikewaj re'. 17 Y
xaxu (xaxe wi) c'a riche (rixin) chi ma ntel ta más
rutzijol ri xbanatej, quekaxibij el, riche (rixin)
chi queri' ma niquitzijoj ta chic ri Jesús chique ri
winek, xecha'.
18 Y tek xequisiq'uij (xecoyoj) chic c'a apo ri
Pedro y ri Juan, xquibij c'a chique chi can ma
quequitijoj ta chic ri winek, y ma tiquitzijoj ta chic
ri Jesús chique ri winek.† 19 Pero ri Pedro y ri Juan
xech'o apo, y xquibij chique: Tibij na c'a chake:
¿La utz cami chuwech ri Dios chi xa yix c'a riyix ri
yixkanimaj nabey que chuwech ri Dios?‡ 20 Riyoj
ma yojcowin ta chi man ta nikabij chique ri winek
ri xkatz'et y ri xkac'axaj riq'ui ri Jesús,§ xecha'.
21 Y yac'ari' tek ri achi'a' ri can pa moc (comon)
yek'ato tzij, q'uiy c'a ri xquibij el chique ri Pedro y
ri Juan xaxu (xaxe wi) riche (rixin) chi yequixibij.
Y c'ari' xquiya' el k'ij chique riche (rixin) chi xebe.
Xa majun xquil ta ri xquiben ta chique, ruma chi
ri winek xa can niquiya' c'a ruk'ij ruc'ojlen ri Dios
ruma chi ri achi xc'achojsex. 22 Ruma ri achi ri
xc'achoj ruma ri milagro ri' xa más chic cawinek
rujuna'.

---

* **4:16** Hch. 3.9, 10. † **4:18** Hch. 5.40. ‡ **4:19** Hch. 5.29; Ga. 1.10. § **4:20** Hch. 1.8; 2.32; 1 Jn. 1.1-3.

Ri yeniman riche (rixin) ri Jesucristo niquic'utuj c'a quichuk'a' chare ri Dios

23 Y tek ri Pedro y ri Juan xesk'opix el, choj
xetzolin c'a quiq'ui ri cachibil, y xbequitzijoj c'a
chique ronojel ri bin chique cuma ri principali'
tak sacerdotes y ri rijita'k tak achi'a' ri c'o quik'ij.
24 Y tek ri cachibil xquic'axaj ri xquitzijoj, ju-
nan c'a xquiben orar quinojel y xquibij c'a chu-
pan ri qui'oración: Nimalaj Ajaf Dios, riyit ri
xabano ronojel, riyit ri xabano ri caj y ri yec'o
chuwech, riyit ri xabano re ruwach'ulef* y re
yec'o chuwech, riyit ri xabano ri mar y ri yec'o
chupan, 25 riyit ri xabano chi xsamej ri Lok'olaj
Espíritu pa ránima ri jun asamajel ri xubini'aj
David, riche (rixin) chi xubij re ch'abel re':
¿Achique c'a ruma tek ri pa tak ruwach'ulef xaxu
(xaxe wi) itzel tak na'oj ntajin rubanic,
y ri winek ri yec'o pa tak tinamit xaxu (xaxe wi) ri
majun rejkalen ri yequich'ob?
26 Y xebeyacatej pe ri aj k'atbel tzij riche (rixin) re
ruwach'ulef.
Y ri principali' chiquicojol xquimol c'a qui', chi xa
jun xquiben,
riche (rixin) chi xeyacatej chawij riyit Ajaf Dios, y
chrij chuka' ri Cristo.†
27 Y kitzij wi, chi achi'el ri tz'ibatal ca, queri' ri
xbanatej. Ruma ri rey Herodes y ri jun chic aj
k'atbel tzij ri Poncio Pilato rubi', ri israelitas y ri
ma ye israelitas ta, xquimol qui' wawe' pa tinamit
Jerusalem riche (rixin) chi xeyacatej chrij ri Jesús
ri lok'olaj Ac'ajol ri xatek pe.‡ 28 Queri' xquiben

* **4:24** Ex. 20.11; 2 R. 19.15. † **4:26** Sal. 2.1, 2. ‡ **4:27** Is. 61.1; Jn. 10.36.

riche (rixin) c'a chi nibanatej ri can ya ri pan ak'a'
riyit c'o wi, y ri ach'obon pe§ ojer ca. 29 Y wacami,
Ajaf, tatzu' c'a chi re winek re' yexibin, ruma ya-
catajnek coyowal chikij. Y rumari' riyoj nikac'utuj
c'a chawe chi taya' kachuk'a' ri yoj asamajel riche
(rixin) chi man ta jun xibinri'il kiq'ui riche (rixin)
chi nikatzijoj ri ach'abel.* 30 Y nikac'utuj c'a
chuka' chawe chi riq'ui ri awuchuk'a' xquec'achoj
ta ri yawa'i', y chi yeban ta milagros xaxu (xaxe
wi) riq'ui ninatex rubi' ri Jesús ri lok'olaj Ac'ajol.
Y ronojel re' xtic'atzin ta c'a riche (rixin) jun retal
chi can kitzij ri nikatzijoj chique ri winek, xecha'.
31 Y tek xetane' chare ri oración, ri acuchi
(achique) quimolon wi qui' sibilaj xsilon. Y
yac'ari' tek ri cánima xnoj riq'ui ri Lok'olaj
Espíritu,† y rumari' majun c'a xibinri'il
chiquiwech riche (rixin) chi niquitzijoj ri
ruch'abel ri Dios.

Can ronojel c'a niquicomonij

32 Y quinojel c'a winek ri quiniman chic ri
Jesucristo, junan c'a quiwech‡ y xa jun cánima
quibanon. Majun c'a ri nibin ta chi can xu (xe) ta
wi riche (rixin) ka riya' ri c'o riq'ui,§ ruma xa can
jun quibanon quinojel. 33 Ri apóstoles can riq'ui
ruchuk'a'* ri Dios niquitzijoj chi xc'astej pe ri Ajaf
Jesús chiquicojol ri caminaki', y nim ri rutzil ri
Dios c'o pa quiwi' quinojel. 34 Y chiquicojol c'a
ri quiniman chic ri Jesucristo, majun c'a meba'i',
ruma ri c'o culef y ri c'o cachoch, yequic'ayila'† y ri

§ **4:28** Hch. 2.23. * **4:29** Ef. 6.19. † **4:31** Hch. 2.2-4. ‡ **4:32** Ro. 15.5; Fil. 1.27; 2.2. § **4:32** Hch. 2.44. * **4:33** 1 Ts. 1.5. † **4:34** Hch. 2.45.

rajel niquic'uaj apo 35 chique ri apóstoles, y ri puek
ri' nijach c'a chiquiwech ri nic'atzin quito'ic.‡ 36 Y
c'o c'a jun achi chiquicojol, ri José rubi'. Riya' jun
chique ri ye riy rumam ca ri Leví, y alaxnek pa
Chipre. Pero ri apóstoles xquiya' chic c'a jun rubi'.
Rumari' tek xubini'aj Bernabé.§ Y yare' ri jun chic
rubi' ri José ri xquiya', ruma riya' can nucukuba'
wi quic'u'x quinojel. 37 Y ri Bernabé c'a ri' xuc'ayij
c'a jun rulef, y ri rajel xberujacha' pa quik'a' ri
apóstoles.*

5

Ri xquimacuj ri Ananías y ri Safira

1 Pero c'o c'a jun achi Ananías rubi' y ri rixjayil
Safira rubi', xquic'ayij c'a jun culef. 2 Y chi ye ca'i'
xquiya' chiquiwech chi niquic'om ca juba' chare
ri rajel ri ulef, y ri nic'aj chic xuc'uaj el ri Ananías
riche (rixin) chi xberuya' pa quik'a' ri apóstoles.
3 Pero ri Pedro xubij chare ri Ananías: ¿Achique
c'a ruma tek xaya' k'ij chi ri Satanás xunojsaj ri
awánima,* riche (rixin) chi xatz'uc tzij chuwech ri
Lok'olaj Espíritu, y xac'om ca juba' chare ri rajel ri
ulef ri xac'ayij? 4 Xa ta xc'oje' ca chi queri' ri awulef
y man ta xac'ayij, ¿la c'o ta cami jun nibin chawe
chi xa ma awuche (awixin) ta riyit? Y tek xac'ayij,
¿la c'o ta cami jun ri nibin ta chawe chi ma awuche
(awixin) ta riyit ri rajel ri awulef? ¿Achique c'a
ruma tek xpe ri jun itzel na'oj awuq'ui? Riyit ma
chiquiwech ta c'a ri winek xatz'uc wi tzij, riyit can
chuwech c'a ri Dios xatz'uc wi tzij.

‡ **4:35** 1 Jn. 3.17. § **4:36** Hch. 11.22-24. * **4:37** Pr. 3.9. * **5:3** Lc. 22.3.

5 Y ri Ananías, ri achi ri xc'ayin ri ulef, can
xaxu (xaxe wi) c'a xrac'axaj ri ch'abel ri xerubij
ri Pedro, xcom ka. Y quinojel c'a ri xe'ac'axan ri
xbanatej, xpe c'a jun nimalaj xibinri'il chique.† 6 Y
yec'o c'a ca'i' oxi' ri ye c'ajola' ri chanin xeyacatej
pe riche (rixin) chi xquibor ri caminek pa jun
tziek, y c'ari' xquic'uaj el riche (rixin) chi xebe
chumukic.

7 Y jun oxi' horas ticom wi ka ri Ananías, tek
xapon ri rixjayil. Y riya' ma runaben ta c'a ri
xbanatej chiri'. 8 Y yac'ari' tek ri Pedro xuc'utuj
chare ri ixok ri': Ri puek ri ruc'amom pe ri
Ananías, ¿la xaxu (xaxe wi) c'a ri' rajel ri ulef ri
xic'ayij? Y ri ixok xubij: Ja' (je), yari' ronojel ri
puek rajel ri ulef.

9 Yac'a ri Pedro xubij c'a chare: ¿Achique c'a ruma
riyix can xiben chi ma yixrutz'et ta pe ri Lok'olaj
Espíritu riche (rixin) ri Ajaf Dios?‡ ¿Achique ruma
riyix can xiya' chiwech chi xiben queri'? Ru-
mari' ri awachijil yari' xbemuk ca. Y ri ye benak
chumukic, ya xa ye'oc pe, riche (rixin) chi queri'
yatoquic'ama' chic el riyit, riche (rixin) chi yatbe-
quimuku' chic ca.

10 Y can yac'ari' xtzak ka ri ixok chiri' chuwech ri
Pedro, y xcom ka. Tek xe'oka c'a ri c'ajola' ri xebe-
muku ca ri Ananías, y xquitz'et chi caminek chic
chuka' ri ixok, xquic'uaj y xbequimuku' ca riq'ui
ri rachijil. 11 Y ri quiniman ri Jesucristo ri nibix
iglesia chique can sibilaj c'a xquixibij qui' ruma
ri xbanatej. Y can queri' chuka' xquic'ulwachij ri

† **5:5** Hch. 2.43. ‡ **5:9** Nm. 14.22; 1 Co. 10.9.

nic'aj chic ri xe'ac'axan ri xbanatej. Can sibilaj
xquixibij qui'.

Ri apóstoles q'uiy c'a milagros yequibanala'

12 Y ri apóstoles sibilaj q'uiy nima'k tak mila-
gros ri majun bey ye tz'eton ta, ri yequibanala'
chiquiwech ri winek, can retal chi can kitzij wi ri
niquibij.§ Y ri can quiniman chic ri Dios, junan c'a
quiwech niquimol qui' chuchi' ri raken jay riche
(rixin) ri rachoch ri Dios ri nibix Riche (Rixin)
ri Salomón chare. 13 Y yec'o c'a winek ri ma
xquiyuj ta qui' quiq'ui ruma niquixibij qui'. Yac'a
ri nic'aj chic winek ri yec'o chupan ri tinamit, can
utz niquitz'et chique ri apóstoles. 14 Y sibilaj ye
q'uiyirnek* ri winek ri yeniman ri Ajaf Jesucristo,
can chi achi'a' y chi ixoki'. 15 Y hasta ri yawa'i'
yeyalox pe ri pa tak bey y pa tak ch'at y pa tak
warabel, riche (rixin) chi queri' tek ri Pedro nik'ax
el, ri rumujal nik'ax ta c'a pa quiwi' jun ca'i' chique
ri yawa'i' ri' riche (rixin) chi yec'achoj ca. 16 Y ye
q'uiy c'a chuka' winek ri yec'o pa tak tinamit ri
yec'o pe chunakajal ri Jerusalem, xe'oka chiri' pa
tinamit, y ye quic'amom pe yawa'i' ri yec'o quiq'ui.
Yec'o c'a ri ye yawa'i' riq'ui relic yabil, y yec'o ri ye
ch'ujernek cuma ri itzel tak espíritu. Y quinojel c'a
yec'achojsex el.†

Tek xechapatej ri Pedro y ri Juan

17 Pero ri nimalaj sacerdote ye rachibilan ri
achi'a' ri nibix saduceos chique, itzel c'a niquina'
chique ri apóstoles. 18 Rumari' xebequichapa' pe‡ y
xebequiya' ca pa cárcel. 19 Y ri chak'a', ri Ajaf Dios

§ **5:12** He. 2.4. * **5:14** Hch. 2.47. † **5:16** Mr. 16.17, 18. ‡ **5:18** Lc. 21.12.

xutek c'a pe jun ángel§ pa cárcel quiq'ui ri apóstoles.
Y ri ángel ri' xujek el ruchi' ri cárcel chiquiwech,
y xerelesaj el. Y xubij c'a chique: 20 Jix c'a. Y
tek xquixapon chic c'a pa rachoch ri Dios, titzijoj
chique ri winek ronojel ri ch'abel riche (rixin) ri
c'ac'ac' c'aslen* ri nuya' ri Jesucristo, xcha' ri ángel.
21 Can xu (xe wi) xquic'axaj re' ri apóstoles, ni-
mak'a' yan ruca'n k'ij xebe pa rachoch ri Dios, y
yequitijoj c'a ri winek.

Y chupan c'a ri hora ri', pa juc'an chic el, ri
nimalaj sacerdote y ri ye rachibil xequitek c'a
quisiq'uixic (coyoxic) ri rijita'k tak achi'a' ri c'o
quik'ij chiquicojol ri aj Israel. Y can quinojel c'a
ri achi'a' ri pa moc (comon) yek'ato tzij xquimol
qui'. Y c'ac'ari' xquitek quic'amaric ri apóstoles
ri yec'o pa cárcel. 22 Pero tek ri aj ch'ame'y ri ye
takon el xe'apon chuchi' ri cárcel y xe'oc apo riche
(rixin) chi yebequic'ama' pe, riye' xquitz'et chi xa
ma yec'o ta chic ri apóstoles chiri'. Can yac'ari' tek
xetzolin, y xbequiya' rutzijol. 23 Y xbequibij c'a: Ri
pa cárcel majun chique riye' ri c'o ta. C'a ya na riyoj
ri xojbejako, pero xa majun c'o ta chiri'. Ri cárcel
can jabel rutz'apxic banon ca, y ri ye chajinel ye
pa'el chiri' chuchi' ri cárcel, yechajin, xecha'.
24 Ri nimalaj sacerdote, y ri achi ri c'o ruk'ij
chiquicojol ri ye chajinel riche (rixin) pa rachoch
ri Dios, y ri principali' tak sacerdotes, tek
xquic'axaj ri xbequibij ri aj ch'ame'y chique,
ma niquil ta c'a achique niquich'ob, y rumari'
niquibila' c'a chiquiwech: ¿C'a acuchi (achique)
c'a nbeq'uis wi re'? yecha'.

§ **5:19** Sal. 34.7; He. 1.14. * **5:20** Jn. 6.68; 17.3.

25 Y yac'ari' tek c'o c'a jun ri xapon quiq'ui
ri quimolon qui', y xberubij chique: Ri achi'a'
ri xe'iya' pa cárcel, yetajin chiquitijoxic ri winek
chiri' pa rachoch ri Dios, xcha'.
26 Y can yac'ari' tek ri ye aj ch'ame'y y ri achi ri
c'o ruk'ij chiquicojol ri yechajin pa rach och ri Dios
xebe chiquic'amaric ri apóstoles. Pero chi utzil c'a
xequic'om pe, ruma riye' niquixibij qui' chi yec'ak
chi abej cuma ri winek.
27 Y tek ri achi'a' ri xebe chiquic'amaric ri
apóstoles, xe'oka y ye quic'amom pe, xebequipaba'
chiquiwech ri achi'a' ri can pa moc (comon)
yek'ato tzij. Y ri nimalaj sacerdote xubij chique ri
apóstoles: 28 Riyoj kabin el chiwe chi ma que'itijoj
ta chic ri winek pa rubi' ri Jesús.† Pero wacami re
tinamit Jerusalem nojnek chic riq'ui ri nic'ut riyix
y nik'alajin c'a jabel chi chikij riyoj niwajo' niya'
wi ri rucamic ri jun achi ri xubini'aj Jesús.‡
29 Yac'a ri Pedro y ri nic'aj chic apóstoles xquibij
c'a apo chique: Nic'atzin chi ya ri nubij ri Dios ri
nikanimaj, y ma ya ta ri nicajo' ri winek.§ 30 Ruma
ri xbano chare ri Jesús riche (rixin) chi xc'astej el,
ya ri Dios* ri quiche (quixin) ri kati't kamama' ri
xec'oje' ojer ca. Yac'a riyix xicamisaj tek xibij chi
tibajix chuwech jun crusin che'. 31 Y ri Dios chuka'
xunimirisaj c'a ruk'ij ri Jesús, riq'ui ri xutz'uyuba'
apo pa rajquik'a'† y xuben chare chi ya Riya' ri
xoc Colonel y uc'uey kiche (kixin), riche (rixin) chi
queri' nuya' k'ij chake riyoj israelitas riche (rixin)
chi nitzolin pe kac'u'x riq'ui ri Dios y nicuyutej

† **5:28** Hch. 4.18. ‡ **5:28** Mt. 27.25; Hch. 2.23; 3.15; 7.52. § **5:29** Hch. 4.19; Ga. 1.10. * **5:30** Hch. 2.24. † **5:31** He. 12.2.

kamac.‡ 32 Y ronojel re' can kitzij wi, y can yoj
c'a riyoj xojtz'eto, rumari' nikatzijoj. Y ri Lok'olaj
Espíritu chuka' ruchapon c'a ruk'alajsaxic§ chi can
kitzij wi. Konojel c'a ri yojniman rutzij ri Dios, can
ruya'on c'a ri Lok'olaj Espíritu chake, xecha'.
33 Y tek ri achi'a' ri can pa moc (comon) yek'ato
tzij xquic'axaj ri xquibij ri apóstoles, xyacatej c'a
coyowal y can xcajo' xequicamisaj ri apóstoles.
34 Pero chiquicojol c'a ri achi'a' ri can pa moc
(comon) yek'ato tzij, c'o c'a jun achi fariseo, ri
Gamaliel rubi'. Riya' q'uiy retaman chrij ri ley
riche (rixin) ri Moisés, y can c'o c'a chuka' ruk'ij
chiquiwech ri winek. Ri achi ri' xpa'e' c'a, y xubij
chi que'elesex na el juba' ri apóstoles ri chiri'. 35 Y
c'ac'ari' xch'o c'a chique ri achi'a' ri can pa moc
(comon) yek'ato tzij y xubij c'a chique: Wech aj Is-
rael, tina' na ka iwi' y tich'obo' na c'a jabel achique
ri xtiben chique re achi'a' re'. 36 Ruma toka
chi'ic'u'x tek xbec'ulun pe ri jun achi ri xubini'aj
Teudas. Ri Teudas ri' xubij chi riya' jun achi ri nim
ruk'ij, y yec'o jun caji' ciento achi'a' ri xetzekelben
riche (rixin). Pero tek xcamisex riya', quinojel ri
xeniman rutzij xquitaluj el qui' y xa xeq'uis ka.
37 Y tek banatajnek chic ri tz'iban bi'aj, xbec'ulun
pe chuka' jun achi aj Galilea ri xubini'aj Judas, y
riya' xcowin c'a xuben chi ye sibilaj ye q'uiy winek
ri xetzekelben riche (rixin). Pero tek xcamisex
c'a chuka' ri Judas ri', quinojel ri xeniman rutzij,
xquitaluj el qui'. 38 Y rumac'ari' nbij chiwe chi
que'iya' ca re achi'a' re'. Ruma wi xa quina'oj
winek ri yetajin chubanic, xa xtichuptej ruwech.

---

‡ **5:31** Mt. 1.21; Ef. 1.7; Col. 1.14. § **5:32** Jn. 15.26, 27.

39 Pero wi riche (rixin) ri Dios ri yetajin chubanic,
majun c'a xquixcowin ta xtiben riche (rixin) chi
niyoj.* Tichajij iwi' jabel, man xa tibec'ulun pe chi
xa chrij ri Dios yixtajin wi chi ch'a'oj, xcha' chique.
40 Y quinojel xka c'a chiquiwech ri xubij ri
Gamaliel. Y c'ac'ari' xquibij chi que'uc'uex chic
apo ri apóstoles. Y tek ri apóstoles yec'o chic chiri',
xech'ay y xbix chic el chique chi man chic tiquitzi-
joj ta ri Jesús chique ri winek.† Y c'ac'ari' xquiya'
el k'ij chique riche (rixin) chi xebe. 41 Y tek ri
apóstoles xe'el el chiri' chiquiwech ri achi'a' ri can
pa moc (comon) yek'ato tzij, niquicot c'a ri cánima
xebe, ruma yatajnek chique chi niquik'axaj tijoj
pokonal‡ ruma ri rubi' ri Jesús, ruma q'uiy ri niban
y nibix chique. 42 Y riye' can man c'a niquiya' ta ca
rutzijoxic ri Jesucristo. Can ronojel k'ij niquic'ut
y niquitzijoj ri Jesucristo, ri pa rachoch ri Dios y
chuka' pa tak jay.

6

Tek xecha'ox (xecha') ri ye wuku' diáconos

1 Chupan c'a ri tiempo ri', ri kach'alal ntajin
yeq'uiyer. Y xtz'ucutej (xyacatej) c'a pe jun tzij
chiquicojol. Ri kach'alal ri yech'o griego niquibij
c'a chiquij ri kach'alal ri yech'o hebreo, chi ri
malcani' tak ixoki' ri yech'o griego niban chique
chi juba' oc quejkalen que chiquiwech ri mal-
cani' ri yech'o hebreo tek nijach ri cosas* riche
(rixin) chi yetij ronojel k'ij. 2 Rumac'ari' ri cabla-
juj apóstoles xequimol c'a quinojel ri kach'alal, y

* **5:39** Pr. 21.30. † **5:40** Hch. 4.18. ‡ **5:41** Mt. 5.11, 12; Ro. 5.3.
* **6:1** Hch. 4.35.

xquibij chique: Man c'a ruc'amon ta chi nikaya'
ca ri ruk'alajsaxic ri ruch'abel ri Dios, riche
(rixin) chi yoj ta riyoj yojjacho ri cosas riche
(rixin) chi yetij ronojel k'ij. Ma ruc'amon ta chi
queri'. 3 Rumari' kach'alal, que'icha' pe wuku'
achi'a' chicojol, achi'a' ri can etaman chi choj ri
quic'aslen, ri can c'o na'oj quiq'ui y nojnek ri
cánima riq'ui ri Lok'olaj Espíritu, riche (rixin) chi
queri' yesamej chiquilixic ri kach'alal. 4 Y riyoj
can xtikaben wi ri samaj achi'el ri kabanon pe.
Ma xkojtane' ta chi nikaben orar, y xtikak'alajsaj
ri ruch'abel ri Dios, xecha' chique.

5 Y can quinojel ri kach'alal xka c'a chiquiwech
ri xbix chique cuma ri apóstoles, y xequicha' c'a
ri ye wuku' achi'a'. Ri jun c'a ri xquicha' Esteban
rubi', y re' jun achi ri can cukul wi ruc'u'x riq'ui
ri Dios y nojnek ránima riq'ui ri Lok'olaj Espíritu.
Xequicha' chuka' ri achi'a' ri quibini'an Felipe,
Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas y ri Nicolás ri
aj pa tinamit Antioquía. Ri achi ri Nicolás rubi'
man israelita ta, pero can nunimaj c'a ri nubij
ri ley riche (rixin) ri Moisés, y can quiq'ui c'a ri
israelitas c'o wi tek c'a ma jane runiman ta ri Jesu-
cristo chiri'. 6 Y yec'a wuku' achi'a' ri' ri xebepabex
chiquiwech ri apóstoles. Xepe ri apóstoles xquiben
c'a orar, y c'ac'ari' xquiya' quik'a' pa quiwi'† ri
achi'a' ri', riche (rixin) chi nik'alajin chi yac'ari'
niquichop ri quisamaj.

7 Y ri ruch'abel ri Dios riq'ui ruchuk'a' benak, y
yeq'uiyer c'a chuka' ri yeniman chiri' pa tinamit
Jerusalem. Y ye q'uiy c'a chuka' chique ri sacer-

† **6:6** Hch. 13.3; 1 Ti. 4.14.

dotes ri yeniman.

Tek xchapatej ri Esteban

8 Ri Esteban jun achi ri can c'o c'a ri ruchuk'a'
ri Dios riq'ui, y can c'o chuka' ri rutzil ri Dios
riq'ui. Rumari' tek c'o milagros ri majun bey
ye tz'eton ta ri yerubanala' chiquiwech ri winek,
riche (rixin) chi queri' can retal chi riya' can kitzij
wi ri nuk'alajsaj. 9 Pero yec'o winek ri xebeyacatej
pe y xquichop qui' riq'ui ch'abel riq'ui ri Esteban.
Ri winek c'a ri' ye riche (rixin) jun jay ri kas nic'ut
wi ri ruch'abel ri Dios, quiche (quixin) ri lok'on
tak mozo ri ye colotajnek chic pe nibix chare,
y quiche (quixin) chuka' ri winek aj Cirene, aj
Alejandría, aj Cilicia y ri aj Asia. 10 Yacá ri Esteban
can ya ri Lok'olaj Espíritu ri xya'o ri na'oj chare, y
rumari', tek riya' xch'o, ri winek ri ye yacatajnek
chrij xa ma xecowin ta riq'ui.‡ 11 Rumac'ari' xe-
quitoj nic'aj winek riche (rixin) chi queri' tiquibij
chi xquic'axaj chi ri Esteban itzel xch'o chrij ri
ley riche (rixin) ri Moisés y chrij chuka' ri Dios.
12 Can xquiya' c'a quina'oj ri rijita'k tak achi'a' ri
c'o quik'ij, ri aj tz'iba' y ri winek riche (rixin) chi
xebeyacatej c'a pe chrij ri Esteban. Xbequichapa'
pe, y xquic'uaj chiquiwech ri achi'a' ri can pa moc
(comon) yek'ato tzij. 13 Y xequic'uaj c'a achi'a'
riche (rixin) chi niquitz'uc tzij chrij ri Esteban,
y ri achi'a' ri' niquibij c'a: Re jun achi re' ma
nitane' ta chi nubij itzel chrij re lok'olaj rachoch ri
Dios y chrij ri ley riche (rixin) ri Moisés. 14 Ruma
kac'axan c'a chi nubila' chi ri Jesús aj Nazaret
xtuwulaj re rachoch ri Dios, y chi xtujel el ronojel

‡ **6:10** Is. 54.17; Lc. 21.15.

ri rubin ca ri Moisés ri nic'atzin chi nikaben,§
xecha'.
15 Y yac'ari' tek quinojel ri achi'a' ri pa moc
(comon) yek'ato tzij ri ye tz'uyul chiri', xquitzu'
xquitzu' ruwech ri Esteban. Y xquitz'et chi xjalatej
ri rupalej y xuben achi'el nitzu'un jun ángel.

7

Tek ri Esteban xrajo' chi xuto' ta ri' chiquiwech ri aj k'atbel tak tzij y tek xcamisex

1 Y ri nimalaj sacerdote xuc'utuj c'a chare ri
Esteban: ¿La kitzij c'a ri xbix ka chawij? 2 Y ri
Esteban xubij:
Wach'alal aj Israel y riyix ri principali' chupan
re katinamit, tiwac'axaj na c'a re xtinbij chiwe re
wacami: Ri Dios ri c'o ruk'ij ruc'ojlen, xuk'alajsaj
ri' chuwech ri katata' Abraham ri xc'oje' ojer ca.
Y ri', tek c'a c'o na c'a chiri' chupan ri lugar
Mesopotamia rubi', tek c'a ma jane rutzijol chi
nbec'oje' ta ri pan Harán.* 3 Yac'ari' tek ri Dios
xubij chare ri Abraham: Catel el chiquicojol ri
awach'alal, y taya' ca ri aruwach'ulef, y jet c'a pa
jun chic ruwach'ulef ri xtinc'ut chawech,† xcha'
ri Dios chare. 4 Y ri Abraham can xuya' wi c'a
ca ri Caldea ri lugar ri c'o wi, y xk'ax ri pan
Harán. Y caminek chic c'a ca ri rutata' ri Abra-
ham chiri' pan Harán, tek ri Dios xuc'om c'a pe ri
Abraham chupan re ruwach'ulef Canaán re yixc'o
wi wacami. 5 Y ri Dios can majun c'a ulef xuya'
ta ca chare ri Abraham chupan re ruwach'ulef
re', astape' ta xaxu (xaxe wi) riche (rixin) chi

§ **6:14** He. 8.13; 10.8, 9. * **7:2** Gn. 11.31; He. 11.8. † **7:3** Gn. 12.1.

nipa'e' wi. Can majun wi ri xuya' chare. Pero
ri Dios can xutzuj (xusuj) wi c'a chare chi re
ruwach'ulef re' xtoc riche (rixin) riya' y quiche
(quixin) ri ye riy rumam ca.‡ Queri' xubij ri Dios
chare ri Abraham, astape' ma jajun ralc'ual ri k'ij
ri'. 6 Y xbix c'a chuka' chare ruma ri Dios, chi
ri ye riy rumam ca riya' xquebec'oje' c'a pa jun
chic ruwach'ulef quiq'ui jun wi chic quiwech chi
winek. Y ye ri winek ri' ri xqueya'o quiche (quixin)
ri ye riy rumam ri Abraham pa samaj y xtiquiben
c'a chique chi xtiquitij pokon caji' ciento juna'.§
7 Y ri Dios xubij chuka': Riyin xtinben ruchojmil
pa quiwi' ri winek ri xquebano ri pokon ri' chique
ri awiy amam. C'ac'ari' xque'el pe* ri awiy amam
chiquicojol ri winek ri', y xquepe chupan re lugar
re' chinusamajixic y chuya'ic nuk'ij, xcha' ri Dios
chare ri Abraham. 8 Y ri Dios can xuben c'a chuka'
jun trato riq'ui ri Abraham. Ri trato ri' can c'o c'a
jun retal. Y ri retal ri trato ri', can yac'a ri cir-
cunsición ri niban chique ri tak c'jola' (alaboni').†
Y tek ri Abraham xalex ri ruc'ajol ri xubini'aj
Isaac, xuben c'a ri circunsición chare‡ tek xa c'ari'
wakxaki' ruk'ij c'o. Queri' chuka' xuben ri Isaac
tek xalex ri Jacob ri ruc'ajol. Y queri' chuka' xuben
ri Jacob quiq'ui ri cablajuj ruc'ajol ri xe'oc tata'aj
riche (rixin) re tinamit Israel.
9 Y ri nic'aj chic ruc'ajol ri Jacob itzel c'a xquina'
chare ri quichak' ri José rubi', ruma can ya riya'
ri más najowex.§ Y rumari' tek xquic'ayij el, y
xuc'uex el c'a pan Egipto. Yac'a ri Dios can c'o

‡ **7:5** Gn. 12.7; 13.15; 17.8. § **7:6** Gn. 15.13; Ex. 12.40. * **7:7** Gn. 15.14; Ex. 3.12. † **7:8** Gn. 17.9-12. ‡ **7:8** Gn. 21.2-4. § **7:9** Gn. 37.4.

c'a riq'ui ri José,* 10 y xucol chuwech ronojel tijoj
pokonal. Xuben c'a chare chi ri Faraón ri rey riche
(rixin) ri ruwach'ulef Egipto utz xutz'et y xutz'et
chuka' chi can c'o runa'oj. Y rumari' ri rey xuben
chare ri José chi xoc jun aj k'atbel tzij pa ruwi' ri
Egipto, y xuya' k'atbel tzij pa ruk'a' riche (rixin) chi
ya riya' nitakanoj pa ruwi' rachoch ri rey ri'.†
11 Y ri tiempo ri' ri pan Egipto y pa Canaán, xpe
c'a jun wayjal, jun nimalaj tijoj pokonal. Y ri ye
kati't kamama' ri yec'o pa Canaán man c'a niquil
ta chic achique niquitij. 12 Y ri Jacob ri rutata' ri
José, xapon rutzijol riq'ui chi ri chiri' pan Egipto
c'o trigo. Rumari' xerutek c'a el chulok'ic‡ trigo ri
ye ruc'ajol, ri ye kati't kamama' riyoj. 13 Y yac'a
tek xebe pa rucamul, yac'ari' tek ri José xuk'alajsaj
ri' chiquiwech ri rach'alal chi ya riya' ri José.§
Y queri' tek ri Faraón xretamaj ye achique ri ye
rach'alal ri José, rumari' xretamaj chuka' chi ri
José jun hebreo. 14 Y yac'ari' tek ri José xutek
quic'amaric ri Jacob ri rutata'* y ri ye rach'alal. Ye
setenta y cinco chiquinojel.† 15 Y quec'ari' rubanic
tek xxule' ka ri Jacob pan Egipto. Chiri' c'a xcom wi
riya'‡ y chiri' c'a xecom wi ri ye ruc'ajol,§ ri can ye
kati't kamama' wi riyoj. 16 Pero ri quich'acul,* pa
jun lugar Siquem rubi', chiri' xemuk wi. Xemuk
pa jun ti pedazo ulef, ri acuchi (achique) can c'o
c'ojlibel riche (rixin) chi yebemuk ca caminaki'. Ri
jun ti ulef ri', can ya c'a ri Abraham ri lok'oyon ca
chique ri ye ralc'ual ri jun achi Hamor rubi'.

---

* **7:9** Gn. 39.2, 3. † **7:10** Gn. 41.37-40. ‡ **7:12** Gn. 42.1-3. § **7:13** Gn. 45.1-4. * **7:14** Gn. 45.9. † **7:14** Gn. 46.27; Dt. 10.22. ‡ **7:15** Gn. 49.33. § **7:15** Ex. 1.6. * **7:16** Ex. 13.19.

17 Y tek ya xa napon ri k'ij riche (rixin) chi
nibanatej ri rutzujun (rusujun) ri Dios chare ri
Abraham,† ri can xubij chare chi can nuben wi, ri
tinamit Israel can benak c'a pa nim y ye q'uiyirnek
ri winek chiri' pan Egipto. 18 Y ya c'a tiempo ri' tek
ri chiri' pan Egipto xoc c'a jun c'ac'ac' rey ri xa ma
xretamaj ta ruwech ri José.‡ 19 Y ri rey ri' can c'o
c'a runa'oj chubanic ri etzelal chique ri kach'alal
aj Israel. Y xuben c'a chique ri kati't kamama' chi
xquik'axaj tijoj pokonal, ruma xuben chique chi
xequimalij ca§ ri tak calc'ual ri xa can c'ari' ye'alex
riche (rixin) chi xecom. Queri' xuben chique ruma
can xrajo' chi man ta xeq'uiyer. 20 Can ya c'a
chuka' tiempo ri' tek xalex ri Moisés* chiri' pan
Egipto. Y ri ac'al ri' xka chuwech ri Dios. Oxi' c'a ic'
ri xilix cuma ri rute' rutata'. 21 Y c'ac'ari' tek c'o chi
xbequiya' ca pa ruwi' ri raken ya' riche (rixin) chi
nicom. Pero ri rumi'al ri rey Faraón xuc'uaj c'a el
ri ac'al ri' y xuq'uiytisaj y can achi'el ral c'a xuben
chare.† 22 Y rumac'ari' ri Moisés can xtijox wi jabel
riq'ui ronojel ruwech etamabel ri c'o quiq'ui ri
nima'k tak winek aj Egipto. Y can nik'alajin riq'ui
ri ruch'abel y riq'ui ronojel ri xerubanala', chi can
jun nimalaj achi wi.
23 Yac'a tek ri Moisés c'o chic cawinek rujuna',
xalex pa ránima riche (rixin) chi xbe chiquitz'etic
ri rach'alal ri ye rech aj Israel. 24 Y xutz'et c'a chi
c'o jun aj Egipto ri sibilaj pokon nuben chare jun
rech aj Israel. Y riche (rixin) chi nuto' ri rech aj
Israel y riche (rixin) chi nuya' ruq'uexel chare ri

---

† **7:17** Gn. 15.13-16. ‡ **7:18** Ex. 1.8. § **7:19** Ex. 1.22. * **7:20** Ex. 2.2; He. 11.23. † **7:21** Ex. 2.3-10; He. 11.24.

achi ri nibano ri pokon, xucamisaj.‡ 25 Y pa ruc'u'x
ri Moisés chi ri ye rech aj Israel xtiquetamaj chi ya
riya' ri takon ruma ri Dios riche (rixin) chi yerucol
el pa quik'a' ri aj Egipto, pero xa ma que ta ri'
xbanatej. Ri israelitas xa ma xquetamaj ta chi yari'
ri rusamaj. 26 Y pa ruca'n k'ij, yec'o c'a ye ca'i'
winek israelitas yetajin niquiben ch'a'oj chiqui-
wech, y ri Moisés xapon c'a apo quiq'ui, y xrajo' ta
xoc chiquicojol riche (rixin) chi man ta niquiben
ch'a'oj. Rumari' riya' xubij chique: ¿Achique c'a
ruma tek niben ch'a'oj? Riyix xa can yix israelitas
chi yix ca'i', xcha' chique. 27 Yac'a jun chique ri
yebano ch'a'oj, ri can nik'ax ruwi' nuben, xunim el
ri Moisés, y xubij chare: ¿Achique xya'o k'atbel tzij
pan ak'a' y achique xbin chawe chi nak'et tzij pa
kawi'? 28 ¿O xa nawajo' yinacamisaj, achi'el xaben
chare ri jun achi aj wawe' pan Egipto§ ri iwir?
xcha' chare. 29 Y tek xa c'a juba' tibix queri' chare
ri Moisés, xanmej el y xuya' c'a ca ri Egipto y xbe
c'a pa jun chic ruwach'ulef Madián* rubi'. Y chiri',
chiquicojol winek ri ma ye israelitas ta xc'oje' wi.
Chiri' xc'ule' wi chuka', y xec'oje' ye ca'i' ruc'ajol.
30 Y k'axnek chic c'a cawinek juna' tic'oje' ri
Moisés chiri' pa Madián, yac'ari' tek xuc'ut ri'
jun ángel† chuwech, chupan ri juwi' k'ayis ri c'o
ruq'uixal, ri zarza nibix chare y nijino pa k'ak'. Ri'
xutz'et chupan jun desierto ri acuchi (achique) c'o
wi ri juyu' Sinaí rubi'. 31 Y tek ri Moisés xutz'et apo
ri xuc'ut ri' chuwech, xumey. Y riche (rixin) chi
nutz'et jabel, xjel apo. Pero yari' tek xbech'o pe

‡ **7:24** Ex. 2.11, 12. § **7:28** Ex. 2.13, 14. * **7:29** Ex. 2.15.
† **7:30** Ex. 3.2.

ri Ajaf chare, y xubij c'a: 32 Yin c'a riyin ri Dios ri
xquinimaj ri awati't amama'. Yin c'a riyin ri qui-
Dios ri Abraham, ri Isaac y ri Jacob,‡ xcha' chare.
Y ri Moisés man c'a xcowin ta chic xtzu'un apo,
xa nibarbot (nibaybot) c'a ruma xibinri'il. 33 Y ri
Ajaf xubij c'a chuka' chare ri Moisés: Tawelesaj
la axajab chawaken, ruma ri acuchi (achique) yit
pa'el wi,§ can jun lok'olaj lugar. 34 Y wacami
yatintek c'a el pan Egipto, chucolic ri nutinamit,
ruma ntz'et chi sibilaj q'uiy pokonal niquik'axaj,
y wac'axan chic chuka' ri ok'ej ri niquiben, y
yac'are' xika pe chiquicolic, xcha' ri Ajaf chare ri
Moisés.
35 Y ri Esteban xubij: Ya c'a Moisés ri' ri xquet-
zelaj ri aj Israel y xquibij chare: ¿Achique xya'o
k'atbel tzij pan ak'a' y achique xbin chawe chi
nak'et tzij pa kawi'? Ya c'a Moisés ri' ri xutek ri
Dios riche (rixin) chi ntoc uc'uey quiche (quixin)
y yeberucolo' pe ri pa quik'a' ri aj Egipto riq'ui ri
to'onic nuya' ri ángel chare, ri ángel* ri xuc'ut ri'
chuwech chupan ri juwi' k'ayis ri c'o ruq'uixal ri
zarza nibix chare. 36 Ya c'a Riya' ri xcolo pe quiche
(quixin) ri kati't kamama' chiri' pan Egipto.† Riya'
c'o c'a milagros ri majun bey ye tz'eton ta ri
xerubanala' chiquiwech ri winek, riche (rixin) chi
retal chi can ya wi ri Dios ri takayon el riche
(rixin). Yec'o c'a ri xerubanala' chiri' pan Egipto,
ri pa Mar Rojo,‡ y ri pa jun desierto.§ Cawinek c'a
juna' xebiyajlan ri pa ruwach'ulef ri'. 37 Y ri Moisés
xubij c'a chuka' chique ri aj Israel ri tiempo ri': Ri

‡ **7:32** Ex. 3.6; Mt. 22.32. § **7:33** Ex. 3.5; Jos. 5.15. * **7:35** Ex. 14.19; Nm. 20.16. † **7:36** Dt. 6.21. ‡ **7:36** Ex. 14. § **7:36** Ex. 16.1-36; 17.1-7.

Kajaf Dios xtuyec c'a pe jun profeta chiquicojol ri
kach'alal aj Israel, achi'el rubanon chuwe riyin y
ya c'a riya' ri xtik'alajsan ri ruch'abel. Tiwac'axaj
c'a ri xtubij chiwe.* Quec'ari' xubij ca ri Moisés
chique. 38 Ri Moisés xc'oje' c'a chiquicojol ri ye
cha'on ruma ri Dios, pa jun desierto. Y ya chuka'
riya' ri xbin chique ri ye kati't kamama' ri tzij ri
xubij ri ángel† riche (rixin) ri Dios, ri xtzijon riq'ui
pa ruwi' ri juyu' Sinaí.‡ Can chare wi c'a riya' xjach
wi ri ch'abel riche (rixin) c'aslen riche (rixin) chi
nuya' chake riyoj.
39 Xa ye chic c'a ri ye kati't kamama' ma xeniman
ta chare ri Moisés. Pa ruq'uexel chi xeniman ta
chare, xa xquetzelaj. Ri cánima riye' xa chanin
xtzolin chila' pan Egipto. 40 Y tek ri Moisés c'a
c'o na pa ruwi' ri juyu' Sinaí, xquibij c'a chare ri
Aarón: Que'abana' c'a wachbel riche (rixin) chi
ye'oc ka-dios, y yeri' ri ye'uc'uan kiche (kixin).
Ruma ri Moisés ri xojelesan pe pan Egipto, ma
ketaman ta achique ruma tek ma tzolijnek ta pe.§
41 Y can xquiben c'a ruwachbel jun ti wáquix. Y
can xequicot c'a riq'ui ri xa quik'a' riye' ri xbano
ka. Rumari' xequicamisala' c'a chicop chuwech,
riche (rixin) chi niquiya' ruk'ij. 42 Y yac'ari' tek
ri Dios xeruya' ca* ri kach'alal aj Israel, ruma
riye' xa xquichop niquiya' quik'ij ri xa ma ye dios
ta. Rumari' ri Dios xeruya' c'a ca riche (rixin)
chi xquiya' quik'ij quiwachbel quinojel ri yetz'et
chuwech ri caj.† Can quec'ari' xubij ri Dios chupan
ri ye tz'ibatal ca cuma ri ruprofetas ri xek'alajsan

---

* **7:37** Dt. 18.15. † **7:38** Ga. 3.19; He. 2.2. ‡ **7:38** Ex. 19.1-3; Jn. 1.17. § **7:40** Ex. 32.1. * **7:42** Ro. 1.24. † **7:42** Dt. 17.3.

ri ruch'abel ojer ca ri acuchi (achique) nubij wi:
Riyix winek aj Israel, tek xixbiyin cawinek juna' pa desierto,
¿la xe'icamisala' cami chicop riche (rixin) chi xe'itzuj (xe'isuj) chuwe riyin? Xa ma que ta ri' xiben.
43 Pa ruq'uexel chi que ta ri' xiben, xa xe'itelela' ri ruwachbel ri rachoch ri dios Moloc,
ri ruwachbel ri ch'umil, ri i-dios Renfán rubi'.
Y ri wachbel ri' xa ik'a' riyix xebano ka, riche (rixin) chi xiya' quik'ij.
Rumac'ari' riyin, xtinben chiwe chi yixbec'oje' c'a quela' más nej chrij el ri Babilonia, xcha' ri Dios.‡
Queri' nubij chupan ri ye tz'ibatal ca cuma ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios.
44 Y tek ri ye kati't kamama' xebiyin ri pa jun desierto, can quic'uan c'a ri rachoch ri Dios banon riq'ui tziek, y chiri' c'a nuk'alajsaj wi ri' ri Dios chiquiwech. Ri rachoch ri Dios ri', can achi'el c'a ri xrajo' ri Dios, can queri' rubanic xban chare, ruma ri Dios can xuc'ut wi chuwech ri Moisés ri rubanic nrajo' chi niban chare.§ 45 Y ya rachoch ri Dios ri' ri quic'amom pe ri ye kati't kamama' tek xe'oc pe chupan re ruwach'ulef re', tek ye c'amom pe ruma ri Josué. Y xec'oje' c'a ka wawe', tek quichapon c'a yequich'ec ri winek ri yec'o chupan re ruwach'ulef re'. Can ya c'a ri Dios xto'o quiche (quixin). Y ri rachoch ri Dios ri quic'amom pe tek xe'oka, can c'a ya na ri' c'o pa rutiempo ri rey David. 46 Y ri rey ri' can utz c'a xtz'etetej ruma ri Dios. Rumari' tek ri David xuc'utuj c'a utzil chare

‡ **7:43** Am. 5.25-27. § **7:44** Ex. 25.40; He. 8.5.

ri Dios chi tuya' k'ij chare riche (rixin) chi nuben
jun jay ri ntoc rachoch* ri mismo Dios ri can ru-
Dios wi ri kamama' Jacob. 47 Pero ma ya ta c'a
ri rey David ri xbano ri jay ri'. Xa c'a ya na ri
Salomón ri ruc'ajol c'a ri rey David, ri xbano ri
rachoch ri Dios. 48 Pero chuka' ri nimalaj Dios,† ma
rajawaxic ta na chi pa jun jay ri xa banon cuma
winek ri acuchi (achique) nic'oje' wi, y rumari' tek
jun profeta ri xk'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca
xubij:
49 Ri Ajaf Dios nubij c'a:
Ya c'a ri caj ri nutz'uybel,
y ri ruwach'ulef nupalbel.
¿Achique c'a rubanic chi jay niben riyix riche
(rixin) chi ntoc wachoch?
¿Y acuchi (achique) c'o wi ri lugar ri niben rucho-
jmil riche (rixin) chi yinuxlan?
50 ¿La ma yin ta cami riyin xibano riq'ui nuk'a'
ronojel ri cosas?‡
Queri' xubij ri Dios, xcha' ri Esteban.
51 Y ri Esteban xubij c'a chuka' chique: Riyix
cowirnek ri iwánima chupan ri etzelal, ruma ma
niwajo' ta niwac'axaj ri nubij ri Dios chiwe, ni
ma niya' ta chuka' k'ij riche (rixin) chi ntoc pa
tak iwánima, y majun bey niwajo' chi ya ta ri
Lok'olaj Espíritu ri nuc'uan iwuche (iwixin). Y can
achi'el xquibanala' ri ojer tak ye kati't kamama',
can queri' c'a chuka' niben riyix re wacami. 52 ¿La
c'o ta cami jun chique ri profetas ri xek'alajsan
ruch'abel ri Dios ojer ca, ri man ta xutij pokon
pa quik'a' ri ye kati't kamama'?§ Quinojel xquitij

* **7:46** 1 R. 8.17. † **7:48** 2 Cr. 2.6. ‡ **7:50** Is. 66.1, 2. § **7:52** 2 Cr. 36.16.

pokon. Ri kati't kamama' xequicamisaj ri xebin
chi can xtipe na wi ri Cristo ri choj ruc'aslen. Y tek
xoka c'a ri Cristo, yix chic c'a riyix ri xixjacho riche
(rixin) y xic'utuj chi ticamisex.* 53 Riyix xic'ul ri
ruley ri Dios ri c'amom pe cuma ri ángeles† riche
(rixin) chi xk'alajsex chiwech, pero xa ma xinimaj
ta, xcha' ri Esteban.
54 Y tek ri achi'a' ri can pa moc (comon) yek'ato
tzij xquic'axaj ri xubij ka ri Esteban, xyacatej
c'a coyowal, y can xquikach'ach'ej c'a quey chrij,
ruma itzel xquina' chare. 55 Pero ri Esteban, jun
achi ri can nojnek ránima riq'ui ri Lok'olaj Espíritu.
Rumari', tek riya' xtzu'un chicaj, xutz'et c'a ri
ruk'ij ruc'ojlen ri Dios, y xutz'et chuka' ri Jesús
c'o pa rajquik'a' ri Dios.‡ 56 Y can yac'ari' tek
xubij: Riyin ntz'et chi la caj jakel y ntz'et ri Jesús ri
C'ajolaxel ri xo'alex ka chkacojol c'o pa rajquik'a'
ri Dios, xcha'.
57 Y ri winek c'a ri ye'etzelan riche (rixin) ri
Esteban, xaxu (xaxe wi) riche (rixin) chi ma
niquic'axaj ta, xquitz'apela' c'a pa tak quixquin.
Ri winek c'a ri' can sibilaj c'a pa quichi' xquiben
tek xebe chrij ri Esteban riche (rixin) chi xbe-
quichapa' pe. 58 Y xquelesaj c'a el c'a chuchi' ri
tinamit, y xquichop ruc'akic chi abej riche (rixin)
chi niquicamisaj. Y ri xetz'ucu c'a tzij chrij ri
Esteban xquiya' ca ri quitziak riq'ui ri jun c'ajol
achi ri Saulo rubi', riche (rixin) chi queri' utz
yec'akon. 59 Y ri Esteban xuben c'a orar tek chapon
ruc'akic chi abej, y nubij c'a: Wajaf Jesús, tac'ulu'
c'a ri wánima, xcha'.

---

* **7:52** Hch. 3.14, 15; 1 Ts. 2.15. † **7:53** Ga. 3.19. ‡ **7:55** Sal. 110.1; He. 9.24.

60 Y yac'ari' tek riya' xxuque' ka, y can riq'ui c'a
ruchuk'a' xch'o y xubij: Wajaf, man c'a taya' ta pa
cuenta re mac re yetajin chubanic,§ xcha'. Y can
xu (xe) wi c'a xubij queri', can yac'ari' tek xcom ka.

8

Tek ri Saulo xuchop yeruya' pa tijoj pokonal ri kach'alal

1 Ri Saulo can xka c'a chuwech chi ri Esteban
xcamisex. Y chiri' pa Jerusalem, ya c'a k'ij ri' tek
xtiquir ca chiquij ri yeniman ri Jesucristo chi can
ye'etzelex y niban chique chi niquitij pokon. Xaxu
(xaxe) wi ri apóstoles ri c'a xec'oje' na ca chiri' pa
Jerusalem. Yac'a quinojel ri nic'aj chic kach'alal,
ruma ri pokon niban chique xquiquiraj el qui',* y yec'o xebe pa nic'aj chic tinamit ri yec'o chiri' pa rucuenta ri Judea, y ri nic'aj chic xebe c'a pa Samaria. 2 Y ri Esteban xmuk y sibilaj c'a xok'ex
cuma ri achi'a' ri can c'o c'a Dios pa cánima. 3 Y ri
Saulo sibilaj c'a pokon xuben chique ri quiniman
chic ri Jesucristo, ri nibix iglesia chique. Can ye
ruya'on wi c'a pa tijoj pokonal,† ruma can chi jojun
chi jojun jay ntoc wi riche (rixin) chi yeberelesala'
pe, y can chi achi'a' y chi ixoki' yeberukirirej pe y
c'ac'ari' nutek quitz'apixic pa tak cárcel.

Tek ri Felipe xutzijoj ruch'abel ri Dios pa Samaria

4 Y ri kach'alal c'a ri xquiquiraj el qui' ruma ri
pokon niban chique, xebe pa tak tinamit y niq-
uitzijoj chuka' ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic.
5 Y ri Felipe jun c'a chique ri kach'alal ri xebano

§ **7:60** Lc. 23.34. * **8:1** Hch. 11.19. † **8:3** Fil. 3.6.

queri'. Riya' xapon c'a chupan jun tinamit ri
c'o chiri' pa rucuenta ri Samaria. Y tek c'o chic
chiri', xuchop c'a rutzijoxic ri Cristo chique ri
winek ri ye aj chiri'. 6 Y can ye q'uiy c'a winek ri
niquimol qui' riq'ui ri Felipe, y quinojel riq'ui c'a
ronojel cánima niquiya' quixquin chare ri nubij,
ruma q'uiy ri milagros niquitzu' chi nubanala',
retal c'a chi can ya ri ruch'abel ri Dios ri nutzijoj.‡
7 Can ye q'uiy wi c'a winek ri nrelesala' el itzel
tak espíritu quiq'ui. Y ri itzel tak espíritu ri' can
riq'ui quichuk'a' yech'o tek ye'elesex el. Y yec'o c'a
chuka' winek ri ma choj ta yebiyin, ri xa ye cojo,
y ri ye siquirnek, xec'achojsex c'a chuka' el ruma
ri Felipe.§ 8 Rumac'ari', ri winek ri yec'o chiri' pa
tinamit ri xapon wi ri Felipe, sibilaj c'a yequicot.
9 Pero chupan c'a chuka' ri tinamit ri', tek c'a
ma jane napon ta ri Felipe, c'o c'a jun achi aj itz ri
Simón rubi'. Can jabel c'a ye ruk'olon* ri winek ri
aj chiri' pa Samaria riq'ui ri yerubanala'. Riya' can
nubila' c'a chuka' chique chi riya' jun winek ri nim
ruk'ij. 10 Y can quinojel c'a ri winek chi ch'uti'k
chi nima'k can jabel niquiya' quixquin chare ri
nubij ri aj itz ri', y niquibila' c'a chrij: Ri nimalaj
ruchuk'a' ri Dios can c'o c'a riq'ui ri Simón, yecha'.
11 Y can q'uiy chic c'a tiempo jabel ye ruk'olon
ri winek riq'ui ri itz ri yerubanala', y rumari' can
jabel niquiya' quixquin chare ri nubij. 12 Yac'a
tek ri winek xquinimaj ri nutzijoj ri Felipe chrij
ri rubi' ri Jesucristo y chrij ri lok'olaj ch'abel ri
nich'o chrij ri rajawaren ri Dios, can chi achi'a' y
chi ixoki' c'a xeban bautizar. 13 Y chuka' ri Simón

‡ **8:6** He. 2.4. § **8:7** Mr. 16.17, 18; Jn. 14.12. * **8:9** Ef. 4.14.

ri achi aj itz, xunimaj ri ruch'abel ri Dios y xban
bautizar. Ri Simón ri', can acuchi (achique) c'a
benak wi ri Felipe, can benak chuka' riya'. Pero
riya' can achi'el c'a nisach ruc'u'x tek yerutz'et
ri nima'k tak milagros ri yerubanala' ri Felipe
chiquiwech ri winek, riche (rixin) chi retal chi can
ya wi ri ruch'abel ri Dios nutzijoj.
14 Y quiq'ui ri apóstoles chiri' pa tinamit
Jerusalem† xoka c'a rutzijol chi ri winek ri yec'o
pa Samaria yetajin c'a niquic'ul y niquinimaj
ri ruch'abel ri Dios. Rumari' xequitek c'a el ri
apóstol Pedro y ri apóstol Juan chiquitz'etic. 15 Y
tek ri apóstoles xe'apon c'a, xquiben orar pa quiwi'
ri kach'alal ri yec'o chiri' pa Samaria, riche (rixin)
chi queri' nika pe ri Lok'olaj Espíritu pa quiwi'.
16 Quec'ari' xquiben ruma majun c'a chique ri
kach'alal ri' kajnek ta ri Lok'olaj Espíritu pa ruwi',
xa can xu (xe) wi c'a ye banon bautizar pa rubi' ri
Ajaf Jesús.‡ 17 Y tek ri Pedro y ri Juan xquiya'
quik'a' pa quiwi', can xquic'ul c'a ri Lok'olaj
Espíritu.§
18 Y tek ri achi Simón rubi' xutz'et chi nika pe ri
Lok'olaj Espíritu pa quiwi' ri winek, tek ri apóstoles
niquiya' quik'a' pa quiwi', ri Simón xutzuj (xusuj)
c'a puek chique, 19 y xubij c'a chique: Tiya' c'a
chuwe la uchuk'a' la', riche (rixin) chi queri' tek
riyin nya' c'a nuk'a' pa ruwi' xabachique winek,
xtuc'ul ta c'a chuka' ri Lok'olaj Espíritu, xcha'
chique.
20 Y ri Pedro xubij c'a chare ri Simón: Xa xcaq'uis
c'a junan riq'ui ri arajil, ruma riyit nach'ob chi

---

† **8:14** Hch. 1.8. ‡ **8:16** Hch. 2.38. § **8:17** Hch. 19.6.

riq'ui ri puek yacowin nalok' ri nusipaj ri Dios.
21 Y chuka' riyit can majun ak'a' chare re samaj re',
ruma ri awánima xa ma choj ta c'o chuwech ri Dios.
22 Y que'aya' c'a ca ri xa ma ye utz ta ri yec'o pan
awánima,* titzolin pe ac'u'x y tac'utuj c'a cuybel
amac chare ri Dios, ruma chuwech Riya' can ma
utz ta ri ch'obonic ri xpe pan awánima. 23 Y ntz'et
c'a chi ri etzelal c'a c'o na pan ac'aslen, y c'a yit
ruximon na, xcha' ri Pedro chare.

24 Pero ri Simón xubij c'a chique ri apóstoles:
Tibana' c'a orar pa nuwi' riyin, y tic'utuj chare ri
Ajaf Dios riche (rixin) chi man ta xtinc'ulwachij ri
achi'el ri xibij ka chuwij, xcha'.

25 Y tek ri apóstoles quik'alajsan y quitzijon chic
ca ri ruch'abel ri Dios chique ri winek pa Samaria,
c'ac'ari' tek xebe chupan ri q'uiy tak tinamit ri
yec'o chuka' pa rucuenta ri Samaria, riche (rixin)
chi xbequitzijoj ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colota-
jic chique ri winek. Y c'ac'ari' tek xetzolin pa
Jerusalem.

Ri Felipe y ri achi aj Etiopía

26 Y c'o c'a jun ángel riche (rixin) ri Ajaf Dios xch'o
riq'ui ri Felipe,† y xubij c'a chare: Cayacatej c'a el, y
jet chupan ri jun bey ri ntel el pa Jerusalem y nibe
pa sur c'a pa tinamit Gaza. Re bey re' yare' ri nik'ax
ri pa jun desierto.

27 Y ri Felipe can xyacatej c'a el, y xbe c'a. Y yac'a
tek ruchapon chic el bey, xutz'et c'a jun achi aj
Etiopía. Ri achi c'a ri' jun eunuco, y ya riya' ri c'o
pa ruwi' ronojel ri rubeyomal ri jun ixok Candace

---

* **8:22** Is. 55.7. † **8:26** Hch. 8.5-13.

rubi', y ri Candace ri' aj k'atbel tzij pa ruwi' rono-
jel ri ruwach'ulef Etiopía. Ri achi eunuco ya'on
chuka' k'atbel tzij pa ruk'a' ruma ri Candace, y xpe
c'a pa Jerusalem riche (rixin) chi xoruya' ruk'ij ri
Dios.‡ 28 Y yac'a tek ruchapon chic el bey riche
(rixin) chi nitzolin pa rutinamit, riya' tz'uyul c'a el
pa jun carruaje. Y riya' nusiq'uij ruwech jun wuj
benak, ri wuj ri tz'iban ca ruma ri profeta Isaías,
jun chique ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel
ri Dios ojer ca. 29 Y ri Lok'olaj Espíritu xubij c'a
chare ri Felipe: Jet apo chuxquin ri carruaje ri
acuchi (achique) benak wi ri achi eunuco, y junan
c'a yixbe riq'ui, xuche'ex.

30 Y tek ri Felipe aponak chic riq'ui ri carruaje
ri', xrac'axaj c'a chi ri achi benak chiri' ya c'a ri
wuj ri rutz'iban ca ri profeta Isaías ri xk'alajsan
ri ruch'abel ri Dios ojer ca, ya c'a ri' ri nusiq'uij
ruwech benak. Rumari' ri Felipe xuc'utuj chare:
¿La nik'ax c'a chawech ri yatajin chusiq'uixic?
xcha' chare.

31 Pero ri achi ri' xubij: Xa majun achique ta
nibin chuwe. ¿Achique ta c'a modo tek xtik'ax
chinuwech? Y ri achi ri' xubij c'a chare ri Felipe
chi tijote' el y titz'uye' el riq'ui.

32 Ri ruch'abel ri Dios ri ntajin chusiq'uixic
ruwech ri achi aj Etiopía, ya c'a ri nich'o chrij ri
Jesucristo y nubij:

Xuc'uex c'a riche (rixin) chi nicamisex, achi'el
nuc'uex jun carne'l.
Can achi'el c'a nuben ri alaj carne'l ri ma nik'ajan
ta tek nisoquex rij,

‡ **8:27** 1 R. 8.41, 42; Sal. 68.31; Is. 43.6; 56.3-8.

quec'ari' xuben riya', majun xubij.
33 Xban c'a chare chi majun ruk'ij, y astape' majun
rumac, ya Riya' ri xka ca chuxe' ronojel
mac.
¿Achique ta cami xtitzijon ri xban chare cuma ri
winek ri yec'o pa rutiempo Riya'?
Ruma xapon jun k'ij chi xq'uiyer ri etzelal quiq'ui,
y rumari' xquicamisaj el chuwech re
ruwach'ulef.§
34 Y ri achi eunuco xuc'utuj c'a chare ri Felipe:
Tabana' jun utzil tabij chuwe: ¿Achoj chrij c'a
nich'o wi ri profeta wawe'? ¿Chrij ka riya' nich'o
wi, o chrij jun chic? xcha' chare.
35 Yac'ari' tek ri Felipe xuchop el tzij, xu-
tiquiriba' c'a el riq'ui ri mocaj ri tz'ibatal ca ruma
ri Isaías, riche (rixin) chi xch'o chrij ri lok'olaj
ruch'abel ri Jesús ri niya'o colotajic. 36 Yac'a tek
xe'apon pa jun lugar ri c'o ya', ri achi eunuco xubij
c'a chare ri Felipe: Wawe' c'o ya'. ¿La c'o ta cami
ri nibano chuwe chi riyin man ta utz chi yiban
bautizar? xcha'.
37 Y ri Felipe xubij c'a chare ri achi ri': Wi can
riq'ui ronojel awánima nanimaj ri Jesucristo, utz
chi yaban bautizar,* xcha'. Y ri achi xubij c'a:
Riyin nnimaj chi ri Jesucristo can yari' ri Ruc'ajol
ri Dios.
38 Y rumari' ri achi xubij chi tipa'e' juba' ri
carruaje. Y yac'ari' tek xeka chi ye ca'i', y ri Felipe
xuben c'a bautizar ri achi chiri' pa ya'. 39 Tek
chi ye ca'i' ye elenak chic c'a pe chiri' pa ya', ri
Felipe xuc'uex c'a el ruma ri Lok'olaj Espíritu riche
(rixin) ri Ajaf Dios. Y ri achi eunuco man chic c'a

§ **8:33** Is. 53.7, 8. * **8:37** Mt. 28.19; Mr. 16.16.

xutz'et ta ri Felipe, pero sibilaj niquicot xuchop
chic el ri rubey. 40 Y ri Felipe c'a tek xuna', c'o
chic chupan ri tinamit Azoto. Y chiri' xuchop chic
c'a el jun rubey, xk'ax el ri pa tak tinamit nutz-
ijola' ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic. Queri'
nubanala' xapon c'a pa tinamit Cesarea.†

9

Tek ri Saulo xjalatej ri ruc'aslen

1 Yac'a ri achi ri Saulo rubi' man c'a nik'ax ta ri
royowal ri yacatajnek chiquij ri kach'alal,* y can
nrajo' wi c'a chi yerucamisaj na. Rumari' riya' xbe
c'a riq'ui ri nimalaj sacerdote, 2 riche (rixin) chi
xberuc'utuj pe wuj chare, riche (rixin) chi tuya'
el k'atbel tzij pa ruk'a'. Y riq'ui ri k'atbel tzij ri
c'o chic el pa ruk'a' nibe c'a pa tinamit Damasco,
riche (rixin) chi nbe'oc ri pa tak jay ri kas nic'ut wi
ri ruch'abel ri Dios, riche (rixin) chi yeberucanoj
pe ri quitzekelben ri Jesús, ri kitzij Bey.† Y tek
xqueril pe, wi ye achi'a' o ye ixoki', can ye ximil
c'a yeruc'om pe c'a pa Jerusalem. 3 Riya' ruchapon
c'a bey. Y yac'a tek xa c'o chic apo chunakajal ri
tinamit Damasco ri c'o chi napon wi, yari' tek xka
jun nimalaj sakil pa ruwi',‡ jun sakil ri petenak
chila' chicaj. 4 Y ri Saulo can yac'ari' tek xtzak c'a
pan ulef, y xrac'axaj c'a jun ch'abel§ y ri ch'abel
ri' nubij c'a: Saulo, Saulo, ¿achique c'a ruma tek
achapon wokotaxic? xcha'.
5 Y riya' xuc'utuj: ¿Yit achique c'a riyit, táta?
xcha'. Pero ri nich'o pe riq'ui ri Saulo xubij chare:

---

† **8:40** Hch. 21.8. * **9:1** Hch. 8.3. † **9:2** Hch. 19.9. ‡ **9:3** Hch. 22.6; 26.12, 13. § **9:4** 1 Co. 15.8.

Yin c'a riyin ri Jesús, ri achapon wokotaxic.* Xa
ayon c'a riyit nasoc awi', ruma achapon woko-
taxic. Xa ayon riyit naya' awi' chutza'n jun che' ri
ch'ut rutza'n, xcha' chare.
6 Y ri Saulo nibarbot (nibaybot) ruma xibinri'il,
xubij: Ajaf, ¿achique c'a ri ruc'amon chi nben?
xcha'. Y ri Ajaf Jesús xubij chare: Cayacatej c'a el,
y cabiyin c'a pa tinamit, y chiri' xtibix wi chawe
achique ri ruc'amon chi naben, xuche'ex.
7 Y ri achi'a' c'a ri ye tzekelbeyon riche (rixin)
ri Saulo xenacano', ruma niquic'axaj ri ch'abel,†
pero ma niquitz'et ta achique ri nich'o pe.‡ 8 Y can
yac'ari' tek ri Saulo xyacatej el chiri' pan ulef. Y tek
xerujek ri runak' tak ruwech, yac'ari' tek xunabej
chi xa ma nitzu'un ta chic. Rumari' tek xquichop
el chuk'a', xquic'uaj c'a pa Damasco. 9 Oxi' c'a k'ij
ri xbec'oje' chiri'. Y chi oxi' k'ij ri' moyirnek, y can
majun xutij ni majun chuka' juba' ruya' xukum.
10 Y chiri' pa Damasco c'o c'a jun ri runiman ri
Jesucristo, ri Ananías§ rubi'. Y ri Ajaf Jesucristo pa
jun achi'el achic' xuc'ut ri' chuwech, y xubij chare:
¡Ananías! xcha'. Y ri Ananías xubij: Yare' yinc'o
wawe', Ajaf, xcha'.
11 Y ri Ajaf xubij c'a chare: Cayacatej el. Cabiyin
c'a pa rachoch ri Judas, ri c'o pa jun bey ri nibix
Choj chare. Chiri' c'a jacanoj wi jun achi aj Tarso
ri Saulo rubi'. Can cabiyin c'a, ruma re wacami,
riya' ntajin c'a nuben orar. 12 Y chuka' xinc'ut
yan chuwech pa jun achi'el achic' chi c'o jun achi
Ananías rubi' ri xapon riq'ui, y xuya' ruk'a' pa

* **9:5** Hch. 5.39; 1 Ti. 1.13. † **9:7** Hch. 22.9. ‡ **9:7** Dn. 10.7.
§ **9:10** Hch. 22.12.

ruwi' riche (rixin) chi nitzu'un chic jun bey, xcha'
chare.
13 Tek xrac'axaj queri' ri Ananías, xubij: Ajaf,
ye q'uiy c'a ri ye biyon chuwe chi ri jun achi ri'
q'uiy pokon* ri ye rubanalon chique ri lok'olaj tak
awalc'ual ri yec'o pa Jerusalem.† 14 Y re wacami
c'o wawe' pa Damasco, y can ya'on pe k'atbel tzij
pa ruk'a' cuma ri principali' tak sacerdotes riche
(rixin) chi yeruxim el quinojel ri can niquiya' wi
ak'ij, xcha' ri Ananías.
15 Y ri Ajaf Jesucristo xubij chare: Jacanoj c'a ri
Saulo, ruma ya riya' ri nucha'on‡ riche (rixin) chi
nibe chuk'alajsaxic ri nubi' chique ri winek ri xa
ma ye israelitas ta,§ y riche (rixin) chi nubij chuka'
chique ri reyes* y ri winek israelitas. 16 Y ronojel
ri tijoj pokonal† ri xtiberutija' ruma ri nubi' riyin,
c'a yin na riyin ri xquic'utu chuwech.
17 Y ri Ananías can xapon c'a riq'ui ri Saulo
chupan ri jay ri xbix el chare. Y xuya' c'a ruk'a'
pa ruwi' y xubij c'a chare: Wach'alal Saulo, ri Ajaf
Jesús ri xuc'ut ri' chawech tek achapon pe bey pa
Damasco, xirutek c'a pe awuq'ui riche (rixin) chi
yatzu'un chic jun bey,‡ y riche (rixin) chuka' chi
ri Lok'olaj Espíritu nika pan awi' riche (rixin) chi
nunojsaj ri awánima,§ xcha' ri Ananías chare.
18 Y can yac'ari' tek ri pa tak runak' ruwech ri
Saulo xetzak el ye achi'el rusolotal car, y xtzu'un
chic jun bey. Y can yac'a chuka' ri' xyacatej

---

* **9:13** Hch. 8.3; 9.1. † **9:13** Hch. 26.10. ‡ **9:15** Hch. 13.2; Ro. 1.1, 5. § **9:15** Hch. 22.21; Ga. 2.7, 8. * **9:15** Hch. 26.27, 28. † **9:16** Hch. 20.23. ‡ **9:17** Hch. 22.12, 13. § **9:17** Hch. 2.4; 4.31; 13.52.

el riche (rixin) chi xban bautizar.* 19 Yac'a tek
waynek chic, riya' xuna' chi can xtzolin chic pe ri
ruchuk'a'. Y xc'oje' na ka ca'i' oxi' k'ij quiq'ui ri
kach'alal ri yec'o chiri' pa Damasco.†

Tek ri Saulo xutzijoj pa Damasco chi ri Jesús yari' ri Cristo

20 Y c'ac'ari' ri Saulo xuchop c'a rubixic chique
ri winek ri pa tak jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri
Dios, chi ri Jesús yari' ri Cristo ri Ruc'ajol ri Dios.‡
21 Y quinojel c'a ri winek ri ye'ac'axan riche (rixin)
ri Saulo, xsach quic'u'x y niquibila' c'a chrij: ¿La
ma ya ta cami achi re' ri xerokotala' ri can niquiya'
wi ruk'ij ri Jesús chiri' pa tinamit Jerusalem y
xuben chique chi xquik'axaj tijoj pokonal? Y wa-
cami xoka wawe' re pa Damasco riche (rixin) chi
ye ximon yeruc'uaj el ri niquiya' ruk'ij ri Jesús, y
yeberuya' pa quik'a' ri principali' tak sacerdotes,§
yecha'.
22 Pero ri Saulo xa xc'oje' el más ruchuk'a'
riche (rixin) chi nutzijoj ri ruch'abel ri Dios. Y
nuk'alajsaj c'a chi ri Jesús yari' ri Cristo.* Y ru-
mac'ari' ri israelitas ri yec'o chiri' pa Damasco ma
niquil ta c'a achique niquich'ob chrij ri Saulo.

Tek ri Saulo xuto' pe ri' pa Damasco

23 Y c'o chic c'a q'uiy k'ij tic'oje' ri Saulo
chiri' pa Damasco, tek ri israelitas xquich'ob chi
niquicamisaj. 24 Pero ri quich'obon chrij xapon
rutzijol riq'ui riya'. Y ri winek ri ye'ajowan

---

* **9:18** Hch. 22.16. † **9:19** Hch. 26.20; Ga. 1.17. ‡ **9:20** Hch. 8.37. § **9:21** Hch. 8.3; Ga. 1.13. * **9:22** Hch. 18.28.

yecamisan ri Saulo, can chi pak'ij chi chak'a' coy-
oben c'a ri pa tak puertas riche (rixin) ri tinamit,
riche (rixin) chi niquicamisaj.† 25 Yac'ari' tek ri
kach'alal, pa jun chak'a' xquiya' el ri Saulo pa jun
chaquech, y xquikasaj ka‡ chuwech ri jun nimalaj
tz'ak ri rusutin rij ri tinamit. Y xbe el.

Tek ri Saulo xc'oje' pa Jerusalem

26 Y yac'a tek ri Saulo xapon pa tinamit
Jerusalem,§ xrajo' c'a chi xc'oje' ka quiq'ui ri
kach'alal ri yec'o chiri'. Pero riye' ma xcajo'
ta, ruma ma can ta cukul quic'u'x chi ri Saulo
jalatajnek chic ri ruc'aslen y jun ri can runiman
chic ri Jesús. 27 Yac'a ri jun kach'alal ri Bernabé*
rubi', xuc'uaj ri Saulo quiq'ui ri apóstoles. Y ri
Bernabé xutzijoj c'a chique chi ri Saulo xch'o
c'a ri Ajaf riq'ui, chi xuc'ut c'a ri' chuwech tek
ruchapon el bey pa Damasco, y chi ri Saulo chuka'
ma xuxibij ta ri' xutzijoj ri Ajaf Jesús chique ri
winek ri yec'o chiri' pa Damasco, xcha' ri Bernabé
chique ri apóstoles. 28 C'ac'ari' xquic'ul ka ruwech,
y rumari' ri Saulo xc'oje' ka chiri' pa Jerusalem, y
xabacuchi (xabachique) c'a yebe wi ri apóstoles,
can benak chuka' ri Saulo quiq'ui. 29 Y majun c'a
xibinri'il riq'ui riya' riche (rixin) chi nuk'alajsaj
ri Ajaf chique ri winek. Niquichop c'a qui' riq'ui
ch'abel quiq'ui ri israelitas ri yech'o pa quich'abel
ri aj Grecia, chrij ri ruch'abel ri Dios. Pero ri
israelitas† c'a ri' xa niquicanoj c'a jun rubanic
riche (rixin) chi nicajo' niquicamisaj. 30 Rumari',

---

† **9:24** 2 Co. 11.32. ‡ **9:25** Jos. 2.15; 1 S. 19.12. § **9:26** Hch. 22.17; Ga. 1.17, 18. * **9:27** Hch. 4.36; 11.22-25. † **9:29** 2 Co. 11.26.

tek ri kach'alal xquinabej ri achique niquich'ob ri
winek chrij ri Saulo, xquic'uaj c'a el c'a pa tinamit
Cesarea. Y tek yec'o chic ri chiri' pa Cesarea,
xquitek c'a el c'a pa jun chic tinamit Tarso‡ rubi'.
31 Y ri tiempo ri', ri kach'alal ri yec'o pa
tak tinamit chiri' pa rucuenta ri Judea, pa ru-
cuenta ri Galilea y pa rucuenta ri Samaria, man
c'a niquik'axaj ta chic tijoj pokonal. Xa can
quichapon c'a yeq'uiy chupan ri quic'aslen riq'ui
ri Dios y niquixibij c'a qui' yemacun chuwech
ri Ajaf, y sibilaj xeq'uiyer ruma ri ruchuk'a' ri
Lok'olaj Espíritu.

Tek ri Pedro xuc'achojsaj ri Eneas

32 Y yac'a tek ri Pedro elenak chiquitz'etic§ ri
lok'olaj tak kach'alal ri yec'o pa tak nic'aj chic
tinamit,* xapon c'a chuka' quiq'ui ri yec'o chiri' pa
tinamit Lida. 33 Y ri pa tinamit ri' xberila' jun achi
Eneas rubi', y c'o yan c'a wakxaki' juna' kajnek
pa ch'at. Ri achi c'a ri' siquirnek. 34 Rumac'ari'
ri Pedro xubij chare ri achi ri Eneas rubi': Ya
ri Jesucristo† ri yac'achojsan. Cayacatej c'a,‡ y
tachojmirisaj la awarabel,§ xcha' ri Pedro chare.
Y ri Eneas can yari' xpa'e' el. 35 Y can ye q'uiy c'a
winek ri aj Lida y aj Sarón* ri xetz'eto chi ri Eneas
xc'achoj. Y ri winek ri' xquinimaj ri Ajaf Jesús† y
xjalatej quic'aslen.

Tek ri Pedro xuc'asoj jun ixok caminek chic, ri Dorcas rubi'

‡ **9:30** Hch. 9.11. § **9:32** Hch. 8.14. * **9:32** Hch. 1.8. † **9:34** Hch. 4.10. ‡ **9:34** Hch. 3.6. § **9:34** Mt. 9.6; Jn. 5.8. * **9:35** 1 Cr. 5.16. † **9:35** Hch. 11.21.

36 Pa tinamit Jope, ri tiempo ri' c'o c'a jun
kach'alal ixok Tabita rubi', y Dorcas nibix chare ri
pa ch'abel griego. Riya' sibilaj jabel runa'oj quiq'ui
ri winek, ruma yerutola'‡ c'a ri winek ri majun c'o
ta quiq'ui. 37 Y chupan c'a ri k'ij ri' ri Dorcas xka
chi yabil, y xcom. Y tek ch'ajon chic ri ruch'acul y
ya'on chic rutziak, xuc'uex c'a anej pa ruca'n tanaj
(wik) chare ri jay. 38 Y ri tinamit Jope ma nej ta
c'a quicojol riq'ui ri tinamit Lida, ri lugar ri c'o wi
jun ca'i' oxi' k'ij ri Pedro. Y ri kach'alal ri yec'o pa
Jope, ruma xquic'axaj chi ri Pedro c'o ri pa Lida,
xequitek c'a el ye ca'i' achi'a' riq'ui, riche (rixin)
chi xbequibij chare: Tabana' jun utzil catam pe
chanin kiq'ui pa Jope, ruma c'o rajawaxic, xecha'
chare.
39 Y ri Pedro can xbe c'a quiq'ui c'a pa Jope. Tek
xe'apon, ri Pedro xucusex c'a pa jay ri li'an wi ri
caminek. Y ri malcani' tak ixoki' xe'apon riq'ui
ri Pedro, ye'ok' y niquic'utula' c'a apo chuwech ri
tziek ri xerubanala' ri Dorcas tek c'a q'ues na. 40 Y
ri Pedro xubij c'a chique quinojel ri yec'o riq'ui,
chi que'el el§ juba'. Riya' xxuque' ka y xuben c'a
orar.* Y xutzu' apo ri caminek, y xubij: Tabita,
cayacatej.† Y ri ixok ri' can yac'ari' xbetzu'un
pe, y tek xutzu' c'a chi c'o ri Pedro, xyacatej pe.
41 Ri Pedro xuchop c'a apo ruk'a' ri ixok riche
(rixin) chi xpa'e'. Y ri Pedro xerusiq'uij (xeroyoj)
c'a ri malcani' tak ixoki' y ri nic'aj chic lok'olaj
tak kach'alal,‡ riche (rixin) chi xberuc'utu' pe ri
Dorcas chiquiwech. Riya' man c'a caminek ta chic.

---

‡ **9:36** Pr. 31.31; 1 Ti. 5.10; Stg. 1.27. § **9:40** Mt. 9.25. * **9:40** 1 R. 17.19-23; 2 R. 4.32-36. † **9:40** Mr. 5.41; Jn. 11.43. ‡ **9:41** Hch. 9.13.

42 Y ri xbanatej, xetamatej c'a cuma quinojel ri
winek ri yec'o chiri' pa tinamit Jope, y ye q'uiy
c'a winek xeniman ri Ajaf Jesús chiri'. 43 Y ri
Pedro q'uiy c'a k'ij ri xc'oje' ka chiri' pa tinamit
Jope. Xc'oje' pa rachoch jun achi aj tzacoy tz'um§
ri Simón rubi'.

10

Tek ri Pedro xtak rusiq'uixic (royoxic) ruma ri Cornelio

1 Y pa tinamit Cesarea c'o c'a jun achi Cornelio
rubi', y riya' jun capitán. Yec'o c'a jun ciento solda-
dos pa ruk'a', y ri jumoc soldados ri' ye quitz'akat
ri jumoc soldados ri nibix Italiano chique. 2 Ri
Cornelio y ri ye aj pa rachoch can niquiya' wi c'a
ruk'ij ri Dios,* y niquixibij c'a qui' chi yemacun
chuwech ri Dios. Y riya' can ma nitane' ta chi
nuben orar, y can q'uiy c'a yerutola' wi ri winek
ri majun c'o quiq'ui. 3 Y pa jun tikak'ij pa tak a
las tres, can jabel c'a k'alaj ri xutz'et pa jun achi'el
achic' chi c'o jun ángel† riche (rixin) ri Dios ri xoc
apo riq'ui y xubij chare: ¡Cornelio! xcha' ri ángel ri'.
4 Y ri Cornelio rutzuliben c'a ri ángel, y sibilaj
ruxibin ri'. Y xubij chare ri ángel: Ajaf, ¿achique
c'a ri nawajo'? Y ri ángel xubij chare: Ri ora-
ciones‡ ri ye'aben yeka chuwech ri Dios, y queri'
chuka' can kajnek chuwech chi ye'ato' ri winek
ri nic'atzin quito'ic,§ y rumari' ri Dios yarunataj
pe re wacami. 5 Rumari' wacami que'ataka' c'a el

§ **9:43** Hch. 10.6. * **10:2** Hch. 10.7. † **10:3** Sal. 34.7; 91.11; Hch. 5.19; 11.13; He. 1.14. ‡ **10:4** Sal. 141.2; Stg. 5.16; 1 P. 3.12; Ap. 5.8; 8.3. § **10:4** Fil. 4.18; He. 13.16.

achi'a' c'a pa tinamit Jope, chi quebe chusiq'uixic
(chroyoxic) ri Simón ri nibix chuka' Pedro chare.
6 Y riya' c'o c'a pa rachoch ri jun achi Simón chuka'
rubi', ri Simón ri aj tzacoy tz'um,* y c'o rachoch
chuchi' ri mar. Y yac'a tek xtoka ri Pedro awuq'ui,
xtubij c'a chawe ri achique rajawaxic chi naben,†
xcha' ri ángel chare ri Cornelio.
7 Y tek ri ángel ri xch'o ca chare ri Cornelio xbe el,
ri Cornelio xerusiq'uij (xeroyoj) c'a ye ca'i' rumozo
y jun soldado ri can nuya' wi chuka' ruk'ij ri Dios.
Ri soldado jun chique ri can ronojel k'ij yec'o riq'ui
ri Cornelio, y niquiben chuka' ri nibix chique. 8 Y
ri Cornelio nabey c'a xutzijoj el chique ronojel ri
xutz'et, c'ac'ari' xerutek el c'a pa tinamit Jope.
9 Y pa ruca'n k'ij chare ri quichapon wi el bey
ri achi'a', xa juba' chic c'a chi ma que'apon ri pa
tinamit Jope, achi'el xa pa nic'aj k'ij, yac'ari' tek ri
Pedro xjote' c'a el pa ruq'uisbel tanaj (wik) chare ri
jay, riche (rixin) chi xberubana' orar.‡ 10 Riya' can
sibilaj c'a ninum chic, y can nurayij c'a chi niwa'
yan. Y yac'a tek royoben c'a chi nichojmirisex ri
xtutij, ri Dios can yac'ari' tek xuben chare ri Pedro
chi xuben achi'el jun achic'.§ 11 Riya' xutz'et c'a
chi ri caj jakatajnek,* y chila' c'a nika wi pe jun
nimalaj achi'el tziek, y ye ximon ri caji' rutza'n. Y
ri achi'el tziek nika c'a pe chuwech re ruwach'ulef.
12 Y tek kajnek chic c'a pe, ri Pedro xutz'et c'a
chi chupan ri tziek ri' yec'o pe ronojel quiwech
chicop. Yec'o ri chicop ri caji' caken, yec'o ri aj xic'

---

* **10:6** Hch. 9.43. † **10:6** Hch. 9.6; 11.14. ‡ **10:9** Sal. 55.17; Hch. 11.5. § **10:10** Hch. 27.17. * **10:11** Ez. 1.1; Mt. 3.16; Hch. 7.56; Ap. 19.11.

tak chicop ri yebe pa cak'ik' y nic'aj chic quiwech
chicop ri xa niquikirirej quipan tek yebiyin. 13 Y
can yac'ari' tek ri Pedro xrac'axaj chi c'o jun ri
nich'o pe chare, y nubij c'a: Pedro, cayacatej.
Que'acamisaj la chicop, y que'atija', xuche'ex.
14 Y ri Pedro xubij: Ajaf, riyin ma xquentij ta re
chicop re'. Riyin can majun bey ntijon ta chicop
achi'el re', ri can ye c'utun chinuwech chi ma ye
ch'ajch'oj ta, y can xajan chi yetij,† xcha'.
15 Y ri jun c'a ri nich'o pe riq'ui ri Pedro,
pa rucamul xubij chic c'a pe chare: Ronojel ri
ch'ajch'ojsan chic pe ruma ri Dios, can ch'ajch'oj
wi ri', y man c'a tabij ta chi ma ch'ajch'oj ta.‡
16 Oxmul c'a ri xbitej queri', y yac'ari' tek ri
nimalaj achi'el tziek ri' xtzolin chic el chicaj. 17 Ri
Pedro c'a c'o na c'a chiri', y ma nich'obotej ta c'a
chuwech ri achi'el achic' ri xuben. Yac'ari' tek
ri achi'a' ri ye takon el ruma ri Cornelio xe'apon,
niquicanoj c'a ri rachoch ri achi ri Simón rubi'. Y
tek xquil ri jay, ri achi'a' ri ye takon el xe'oc apo
chuchi' ri jay, 18 y xquic'utuj c'a apo, wi chiri' c'o
wi ri Simón ri nibix chuka' Pedro chare. 19 Y ri
Pedro c'a ntajin na c'a chuch'obic rij ri jun achi'el
achic', can yac'ari' tek ri Lok'olaj Espíritu§ xubij
chare ri Pedro: Yec'o ye oxi' achi'a' ri yatquicanoj.
20 Cayacatej c'a el y caxule' ka quiq'ui, y chuka' ma
tuben ta ca'i' ac'u'x chi yabe quiq'ui,* ruma yin
c'a riyin ri yin takayon pe quiche (quixin) wawe'
awuq'ui.

---

† **10:14** Lv. 11.4; 20.25; Dt. 14.3; Ez. 4.14. ‡ **10:15** Mt. 15.11; Ro. 14.14, 17, 20; 1 Co. 10.25; 1 Ti. 4.4, 5. § **10:19** Jn. 16.13; Hch. 11.12. * **10:20** Mt. 28.19; Mr. 16.15; Hch. 15.7.

21 Y ri Pedro can xbeka wi pe quiq'ui ri ye oxi'
achi'a' ri ye takon el ruma ri Cornelio, y xubij
chique: Yin c'a riyin ri Pedro ri nicanoj. ¿Achique
c'a ruma tek yix petenak chinucanoxic? xcha'
chique.
22 Y riye' xquibij c'a chare ri Pedro: Jun capitán
Cornelio rubi' yoj rutakon c'a pe chi'asiq'uixic
(chi'awoyoxic). Y ri achi c'a ri' jun achi choj
ruc'aslen, jun achi ri nuxibij ri' chi nimacun
chuwech ri Dios. Y quinojel ri winek israelitas
sibilaj nicajo', y jabel yech'o chrij.† Y c'o c'a jun
lok'olaj ángel ri xoch'o riq'ui ri Cornelio, y ri ángel
ri' xubij ca chare chi yarusiq'uij (yaroyoj) riyit,
riche (rixin) chi nrac'axaj ri achique xtabij chare.
Rumac'ari' xojpe chi'asiq'uixic (chi'awoyoxic).
Queri' xquibij ri achi'a' ri ye takon el.
23 Y ri Pedro xerucusaj apo pa jay ri achi'a' ri',
riche (rixin) chi yec'oje' na el ri jun ak'a' chiri'. Y pa
ruca'n k'ij, ri Pedro can xbe wi c'a quiq'ui ri achi'a'
ri ye petenak c'a pa Cesarea. Y yec'o c'a kach'alal
ri aj chiri' pa Jope xetzeke' el chrij ri Pedro.‡
24 Y c'a pa ruca'n k'ij chare ri que'el wi pe ri
pa Jope, c'ac'ari' xe'apon ri pa tinamit Cesarea. Y
ri acuchi (achique) c'o wi ri Cornelio ye rusiq'uin
(royon) c'a ri ye rach'alal y chuka' ye rusiq'uin
(royon) ri winek ri can sibilaj yerajo', y ye coy-
oben apo ri Pedro. 25 Y tek ri Pedro xoc c'a apo
pa rachoch ri Cornelio, ri Cornelio xberuc'ulu' y
xbexuque' chuwech, riche (rixin) chi nuya' ruk'ij.
26 Y ri Pedro xuyec c'a anej ri Cornelio y xubij c'a
chare: Capa'e', ma caxuque'§ ta chinuwech riyin

† **10:22** Hch. 22.12. ‡ **10:23** Hch. 10.45; 11.12. § **10:26** Ex. 34.14; 2 R. 17.36.

riche (rixin) chi naya' nuk'ij, ruma riyin xa yin jun
chuka' winek achi'el riyit.*
27 Ri Pedro y ri Cornelio yetzijon c'a xe'oc apo
pa jay. Y yac'a tek xe'oc apo pa jay, yac'ari' tek
ri Pedro xutz'et chi ye q'uiy winek ri quimolon
qui' chiri'.† 28 Y riya' xubij c'a chique ri winek
ri': Riyix can iwetaman c'a chi riyoj israelitas man
c'a ya'on ta k'ij chake chi nikaben xa jun kawech
iwuq'ui y yojapon ta iwuq'ui pa tak iwachoch, xa
ruma chi riyix xa ma yix israelitas ta.‡ Pero ri Dios
xuc'ut c'a chinuwech chi ma ruc'amon ta chi nbij
chare jun winek chi ma ch'ajch'oj ta,§ xa ruma
chi ma israelita ta. 29 Rumari', can xu (xe) wi c'a
xe'apon ri achi'a' ri ye itakon el riche (rixin) chi
yibequisiq'uij (yibecoyoj) pe, can majun c'a xinbij
chi man ta yipe, xa can yac'ari' xipe quiq'ui. Y
re wacami nwajo' c'a nwetamaj achique ruma tek
xitek nusiq'uixic (woyoxic), xcha' ri Pedro.
30 Y yac'ari' tek ri Cornelio xubij: Pa caji' k'ij ca
achi'el re hora re', pa tak a las tres riche (rixin) ri
tikak'ij tek riyin majun wa'in nbanon ta, y yitajin
chi oración wawe' pa wachoch, yac'ari' tek xuc'ut
c'a ri' jun achi'el achi* chinuwech ri nitz'itz'an
ri rutziak.† 31 Y xubij c'a chuwe: Cornelio, ri
Dios utz rac'axan ri a'oración, y chuka' can kajnek
chuwech ri Dios chi yatajin ye'ato'‡ ri winek ri
nic'atzin quito'ic y rumari' yarunataj c'a pe.§ 32 Y
que'ataka' c'a el achi'a' c'a pa tinamit Jope riche

---

* **10:26** Hch. 14.14, 15; Ap. 19.10. † **10:27** Hch. 10.24. ‡ **10:28** Jn. 4.9; Hch. 11.3. § **10:28** Hch. 15.8, 9; Ef. 3.6. * **10:30** Hch. 1.10. † **10:30** Lc. 24.4. ‡ **10:31** He. 6.10. § **10:31** Dn. 10.12.

(rixin) chi yebe chusiq'uixic (chroyoxic) ri Simón
ri nibix chuka' Pedro chare, y c'o pa rachoch jun
chic achi ri Simón chuka' rubi'. Y ri Simón ri'
c'o rachoch chunakajal ri mar, y jun aj tzacoy
tz'um. Y tek ri Pedro xtoka awuq'ui, c'o c'a ri
xtorubij chawe, xcha' ri ángel chuwe. 33 Rumari'
can yac'ari' xintek acanoxic, y matiox c'a chi can
xape. Y can chuwech wi c'a ri Dios yojc'o wi kono-
jel re kamolon ki' wawe', y nikajo' c'a nikac'axaj ri
xtak'alajsaj chkawech, ronojel ri bin chawe ruma
ri Dios, xcha' ri Cornelio chare ri Pedro.
34 Y ri Pedro can yac'ari' xuchop tzij, y xubij:
Can kitzij c'a nic'ulun chinuwech chi ri Dios can
junan kawech rubanon chake konojel. Ma xu (xe)
ta wi c'a ri nic'aj yerajo', y yeretzelaj ta ca ri nic'aj
chic. Ma que ta ri' nuben.* 35 Xabachique ta na ri
katinamit, ri Dios yojka chuwech, wi can nikaxibij
ki' chi yojmacun chuwech y nikaben ri choj. 36 Y ri
Dios can xutek pe ri Jesucristo, Ajaf† kiche (kixin)
konojel riche (rixin) chi xutzijoj ri lok'olaj ch'abel
ri niya'o colotajic, ri niya'o chuka' uxlanibel c'u'x.‡
Y xorutzijoj chique ri kech aj Israel. 37 Riyix ri'
noka chi'ic'u'x ronojel c'a ri xbanatej ri tiempo
ri' pa ronojel Judea. Ri nabey mul, ya ri Juan ri
Bautista ri xtzijon ri ruch'abel ri Dios y xeruben
bautizar ri winek. Y c'ari' xbetiquer pe rutzi-
joxic ri ruch'abel ri Dios ruma ri Jesús chila' pa
Galilea.§ 38 Y can iwetaman chuka' chi ri Jesús
ri aj Nazaret, ri Dios can xuya' wi pe ri Lok'olaj
Espíritu pa ruwi'* y xuya' chuka' pe uchuk'a' pa

* **10:34** Dt. 10.17; 2 Cr. 19.7; Job 34.19. † **10:36** Ro. 10.12.
‡ **10:36** Is. 57.19. § **10:37** Lc. 4.14. * **10:38** Lc. 4.18.

ruk'a'. Can xerubanala' utzil chique ri winek y
xeruc'achojsaj chuka' ri ye chapon ruma ri itzel
winek. Queri' ri xerubanala' ri Jesús, ruma can c'o
ri Dios riq'ui. 39 Y ronojel ri xerubanala' ri Jesús
ri pa Jerusalem y ri pa tak nic'aj chic tinamit ri
yec'o pa rucuenta ri Judea, can xkatz'et c'a riyoj†
ri yoj apóstoles riche (rixin) Riya'. Y yac'ari' ri
nikak'alajsaj chiquiwech ri winek. Ri Jesús xba-
jix c'a chuwech jun crusin che' riche (rixin) chi
xcamisex. 40 Y oxi' k'ij ticamisex wi el, yari' tek ri
Dios xuc'asoj pe‡ chiquicojol ri caminaki'. Y xuben
chare chi xuc'utula' ri'. 41 Y man c'a chiquiwech ta
xabachique winek xuc'ut wi ri', xa can xu (xe) wi
chkawech riyoj§ ri can ruch'obon wi pe ri Dios pa
kawi' ri ojer ca, chi can nikak'alajsaj ri ruc'astajbel
ri Jesús. Y junan c'a xojwa' xojuc'ya'* riq'ui ri Jesús,
tek c'astajnek chic pe chiquicojol ri caminaki'. 42 Y
Riya' can xuchilabej c'a ca chake chi nikatzijoj†
y nikak'alajsaj chique ri winek chi ri Dios xuben
chare chi ya Riya' ri nik'ato tzij‡ pa quiwi' ri c'a ye
q'ues na y pa quiwi' chuka' ri ye caminek chic el.§
43 Can chrij wi c'a Riya' ye ch'onak wi ca quinojel
ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer
ca tek xquibij chi quinojel c'a ri xqueniman riche
(rixin) ri Cristo, can xtiquil cuybel mac* pa rubi'
Riya'. Queri' quibin ca, xcha' ri Pedro.
44 Y can c'a nich'o na c'a ri Pedro chiquiwech ri
winek ri quimolon qui' pa rachoch ri Cornelio, tek

---

† **10:39** Hch. 2.32. ‡ **10:40** Hch. 2.24. § **10:41** Jn. 14.22; 1 Co. 15.5-8. * **10:41** Jn. 21.13. † **10:42** Mt. 28.19, 20. ‡ **10:42** Jn. 5.22; 2 Co. 5.10. § **10:42** 2 Ti. 4.1; 1 P. 4.5. * **10:43** Is. 53.11; Jer. 31.34; Dn. 9.24; Mi. 7.18; Zac. 13.1.

ri Lok'olaj Espíritu yari' xka pe pa quiwi' quinojel
ri ye'ac'axan riche (rixin). 45 Rumari' ri israelitas,
ri quiniman chic ri Dios ri ye rachibilan pe ri
Pedro, xsach quic'u'x tek xquitz'et chi ri Lok'olaj
Espíritu can nisipex pe chuka' chique ri xa ma ye
israelitas ta.† 46 Ri israelitas ri quiniman chic ri
Dios yequic'axaj c'a ri xa ma ye israelitas ta ri
quiniman chuka' ri Dios, chi yech'o pa nic'aj chic
ch'abel ri xa ma ye quich'abel ta‡ y niquiya' c'a
ruk'ij ri Dios. 47 Y ri Pedro xubij c'a: ¿Can c'o ta cami
jun xtibin chi ma queban ta bautizar riq'ui ya' re
xquic'ul yan ri Lok'olaj Espíritu achi'el ri xkac'ul
chuka' riyoj?§
48 Y ri Pedro xubij c'a chi ri Cornelio y quinojel ri
quimolon qui' riq'ui, queban c'a bautizar pa rubi'
ri Ajaf Jesús.* Y ri kach'alal ri xeban bautizar,
xquic'utuj c'a jun utzil chare ri Pedro chi tic'oje' ka
ca'i' oxi' k'ij quiq'ui.

11

Tek ri Pedro xutzijoj ri xbanatej riq'ui ri Cornelio

1 Y ri apóstoles y ri nic'aj chic kach'alal ri yec'o
pa Judea, xquic'axaj c'a chi yec'o winek ri ma ye is-
raelitas ta ri xeniman ri ruch'abel ri Dios. 2 Y tek ri
Pedro xtzolin chic c'a pa Jerusalem, yec'o kach'alal
israelitas ri xech'ojin riq'ui, ruma nicajo' chi niban
ri circuncisión chique ri nic'aj chic kach'alal ri ma
ye israelitas ta, 3 y xquibij c'a chare: ¿Achique c'a
ruma tek riyit xatapon quiq'ui ri winek ri xa ma
banon ta ri circuncisión chique?* ¿Y achique c'a

† **10:45** Hch. 11.18; Ga. 3.14. ‡ **10:46** Hch. 2.4; 19.6. § **10:47** Hch. 11.17; 15.8, 9. * **10:48** Hch. 8.16. * **11:3** Hch. 10.28.

ruma can xawa' xatuc'ya' chuka' quiq'ui? xecha'
chare.
4 Yac'ari' tek ri Pedro can xucholojij rubixic
chique chrij ri xbanatej.† Riya' xubij c'a: 5 Riyin
ya c'a ri pa tinamit Jope yinc'o wi. Y yac'a tek
yitajin chi oración,‡ xintz'et pa jun achi'el achic'
chi c'o jun nimalaj achi'el tziek ri ye ximon pe ri
caji' rutza'n, ri petenak chila' chicaj y nika pe c'a
wuq'ui riyin. 6 Y yac'a tek nutzuliben nutzuliben,
xintz'et c'a chi xa ronojel quiwech chicop ye
petenak chupan ri jun nimalaj achi'el tziek ri'.
Yec'o chicop caji' caken, yec'o c'uxnel y yec'o ma
ye c'uxnel ta. Yec'o aj xic' tak chicop y nic'aj
chic quiwech chicop ri xa niquikirirej quipan tek
yebiyin. 7 Y xinwac'axaj c'a jun ch'abel y xubij pe
chuwe: Pedro, cayacatej. Que'acamisaj la chicop,
y que'atija', xcha' chuwe. 8 Yac'a riyin xinbij chare
ri xch'o pe chuwe: Ajaf, riyin ma xquentij ta re
chicop re'. Riyin can majun bey ntijon ta chicop
achi'el re', ri can ye c'utun chinuwech chi ma ye
ch'ajch'oj ta,§ y can xajan chi yetij, xicha'. 9 Yac'a
ri jun ri nich'o pe wuq'ui chila' chicaj, pa rucamul
xubij chic pe chuwe: Ronojel ri ch'ajch'ojsan chic
pe ruma ri Dios, can ch'ajch'oj wi ri', y man c'a tabij
ta chi ma ch'ajch'oj ta, xinuche'ex. 10 Y oxmul c'a ri
xbitej queri', y c'ac'ari' ri jun nimalaj achi'el tziek
ri' xtzolin chic c'a el chicaj. 11 Y xa can c'ari' tintz'et
ka riyin ri', tek yec'o ye oxi' achi'a' xe'apon ri pa
ruchi' ri jay ri yinc'o wi, yinquicanoj. Ri achi'a' c'a
ri' ye takon el ruma ri Cornelio, ri jun achi ri c'o
pa tinamit Cesarea. 12 Y ri Lok'olaj Espíritu* can

† **11:4** Lc. 1.3. ‡ **11:5** Hch. 10.9. § **11:8** Ez. 4.14. * **11:12** Jn. 16.13.

xubij c'a chuwe chi man tuben ta ca'i' nuc'u'x chi
yibe quiq'ui.† Y chuka' re waki' kach'alal re' ri can
quiniman chic ri Dios, xetzeke' c'a el chuwij.‡ Y
can xojapon na wi ri pa rachoch ri achi ri Cornelio
rubi'. 13 Y riya' xuchop c'a rutzijoxic chake chi
c'o jun ángel ri xuc'ut ri' chuwech§ pa rachoch,
y chi ri ángel ri' pa'el apo riq'ui tek xubij chare:
Que'ataka' c'a el achi'a' c'a pa Jope chusiq'uixic
(chroyoxic) ri Simón ri nibix chuka' Pedro chare.
14 Y ya riya' c'a ri xtibin chawe achique rubanic
xtaben riche (rixin) chi queri' yacolotej riyit y ri
ye aj pan awachoch,* xuche'ex ca ruma ri ángel.
15 Y tek riyin xinchop tzij chuwech ri Cornelio y
chiquiwech ri winek ri yec'o apo riq'ui, xka c'a
pe ri Lok'olaj Espíritu† pa quiwi', can achi'el tek
xka pe nabey mul pa kawi' riyoj. 16 Y rumari'
xoka c'a chinuc'u'x ri tzij ri rubin ca ri Ajaf Jesús,
chi ri Juan pa ya' xeruben wi bautizar ri winek.‡
Yac'a riyix riq'ui ri Lok'olaj Espíritu§ xquixban wi
bautizar. Queri' rubin ca Riya'. 17 Wi can ya ri Dios
ri xya'o pe ri Lok'olaj Espíritu pa quiwi' ri winek
ri', achi'el xuben chuka' chake riyoj* ri kaniman
ri Ajaf Jesucristo, ¿achique ta c'a nubanic riyin chi
nk'et ruwech ri rusamaj ri Dios?†
18 Y tek ri kach'alal ri yec'o pa Jerusalem
quic'axan chic ka ri xubij ri Pedro chique, man c'a
xech'o ta chic apo. Ri kach'alal ri' niquiya' c'a ruk'ij

---

† **11:12** Hch. 10.19, 20. ‡ **11:12** Hch. 10.23. § **11:13** Hch. 10.30. * **11:14** Hch. 10.2; 16.15, 31-34. † **11:15** Hch. 2.4; 4.31. ‡ **11:16** Jn. 1.26. § **11:16** Is. 44.3; Jl. 2.28; Mt. 3.11; Mr. 1.8; Lc. 3.16; Hch. 1.5. * **11:17** Hch. 10.47; 15.8, 9. † **11:17** Job 9.12-14; Dn. 4.35; Mt. 20.14, 15.

ruc'ojlen ri Dios, y niquibij c'a: Ri Dios can xuya'
c'a chuka' k'ij chique ri ma ye israelitas ta‡ riche
(rixin) chi nitzolin pe quic'u'x riq'ui Riya', riche
(rixin) chi niquil quic'aslen riq'ui, xecha'.

Ye q'uiy ri yeniman riche (rixin) ri Jesucristo pan Antioquía

19 Y ri kach'alal ri quiquiran el qui' ruma ri tijoj
pokonal ri xquik'axaj tek xcamisex ri Esteban,§
yec'o xebe c'a pa Fenicia, yec'o chuka' xebe c'a pa
Chipre, y yec'o xebe c'a pan Antioquía, y niquitz-
ijoj c'a ri ruch'abel ri Dios xaxu (xaxe wi) chique
ri winek ri can ye israelitas wi. 20 Pero yec'o chic
c'a nic'aj achi'a' ri ye aj pa Chipre y ye aj pa Cirene
ri xe'apon pan Antioquía, y can ma xu (xe) ta
wi c'a chique ri winek israelitas xquitzijoj wi ri
lok'olaj ruch'abel ri Ajaf Jesús ri niya'o colotajic,
xa can xquitzijola' c'a chuka' chique ri winek ri
yech'o griego. 21 Ri ruchuk'a' ri Ajaf Dios can c'o
wi quiq'ui* ri achi'a' ri' y rumari' sibilaj ye q'uiy
winek xeniman ri Ajaf. Can xtzolin c'a pe quic'u'x†
riq'ui ri Ajaf Jesucristo.
22 Y ronojel c'a ri' xapon rutzijol quiq'ui ri
kach'alal ri yec'o pa tinamit Jerusalem. Y ri
kach'alal ri' xquibij c'a chare ri Bernabé chi tibe
c'a pan Antioquía. 23 Y tek ri Bernabé xapon,
xutzu' chi ri Dios can ruya'on wi c'a ruk'a' pa ruwi'
ri quisamaj ri kach'alal. Rumari' sibilaj xquicot
ri ránima ri Bernabé, y xerupixabaj c'a quinojel
chi can ticuke' quic'u'x riq'ui ri Ajaf Jesucristo,‡

‡ **11:18** Ro. 10.12; 15.9-12. § **11:19** Hch. 8.1. * **11:21** Lc. 1.66.
† **11:21** Hch. 9.35; 15.19. ‡ **11:23** Hch. 13.43; 14.22.

y chi can riq'ui ronojel cánima quec'oje' riq'ui.§
24 Ri Bernabé, jun achi ri can cukul ruc'u'x riq'ui
ri Dios, y can nojnek wi chuka' ri ránima riq'ui ri
Lok'olaj Espíritu. Riya' jun utzilaj achi. Y sibilaj
ye q'uiy* winek ri xeniman riche (rixin) ri Ajaf
Jesucristo chupan ri k'ij ri'.
25 Y ri Bernabé xbe c'a pa tinamit Tarso,† chu-
canoxic ri Saulo. Y tek xril pe, xuc'om c'a pe
pan Antioquía. 26 Y chiri' xec'oje' wi quiq'ui ri
kach'alal. Jun juna' c'a ri xec'oje' quiq'ui, ruma
riye' xequitijoj sibilaj ye q'uiy winek riq'ui ri
ruch'abel ri Dios. Y ya ri chila' pan Antioquía ri
kas nabey mul tek xbix cristianos‡ chique ri ye
tzekelbey riche (rixin) ri Jesucristo.
27 Y chupan c'a ri tiempo ri', yec'o c'a jojun
chique ri profetas ri yek'alajsan ri nibix chique
ruma ri Dios,§ xe'el el pa Jerusalem, y xebe c'a
pan Antioquía. 28 Y jun c'a chique ri kach'alal
ri', Agabo* rubi'. Y ruma ri Lok'olaj Espíritu
can xuk'alajsaj chuwech, rumari' tek xbepa'e' pe
chiquiwech ri kach'alal, y can xubij c'a chi xtipe
na jun nimalaj wayjal pa ruwi' re ruwach'ulef; y ri
nimalaj wayjal ri' can xbanatej na wi pa rutiempo
ri aj k'atbel tzij Claudio César. 29 Y rumari' ri
kach'alal ri yec'o pan Antioquía xquich'ob c'a chi
yequito' ri kach'alal ri yec'o pa Judea, y chiquijuju-
nal niquiya' c'a el ri yecowin niquiya'.† 30 Y can ya
c'a ri Bernabé y ri Saulo ri xequitek el riche (rixin)
chi ye riye' ri xe'uc'uan el ronojel ri xmolotej el

§ **11:23** Dt. 10.20. * **11:24** Hch. 5.14. † **11:25** Hch. 9.11.
‡ **11:26** Hch. 26.28; 1 P. 4.16. § **11:27** Hch. 2.17; 13.1; 1 Co. 12.28.
* **11:28** Hch. 21.10. † **11:29** 2 Co. 8.12.

riche (rixin) chi yequito' ri kach'alal ri niquitij
wayjal. Y ronojel c'a ri quic'uan el ri Bernabé y ri
Saulo, xbequijacha' c'a pa quik'a' ri ancianos riche
(rixin) ri iglesia pa Judea.

12

Tek ri Herodes xucamisaj ri Jacobo, y xuya' ri Pedro pa cárcel

1 Ri rey Herodes chupan ri tiempo ri', yec'o c'a ye
ca'i' oxi' chiquicojol ri kach'alal ri xeruchop, riche
(rixin) chi xeruya' c'a pa tijoj pokonal. 2 Y can tzan
espada xutek wi rucamisaxic ri Jacobo* rach'alal
ri Juan. 3 Y ruma ri Herodes xutz'et chi ri xuben
chare ri Jacobo xa can xka c'a chiquiwech ri is-
raelitas ri ma quiniman ta ri Jesucristo, riya' xutek
c'a chuka' ruchapic ri Pedro. Re' xbanatej chupan
ri nimak'ij pascua, tek nitij c'a chuka' caxlan wey
ri xa majun ch'om (levadura) riq'ui.† 4 Tek chap-
atajnek chic c'a ri Pedro ruma ri Herodes, xutek
c'a pa cárcel. Y ruma ri Herodes ruch'obon chic
chi c'a nik'ax na ca ri nimak'ij pascua,‡ c'ac'ari'
xtrelesaj pe riche (rixin) chi nuk'et tzij pa ruwi'
chiquiwech ri winek, rumari' can ye caji' c'a moc
chajinel ri xerucusaj riche (rixin) chi niquichajij ri
Pedro. Y can ye cajquej§ achi'a' yec'o pa jojun moc.
5 Ri Pedro c'o c'a pa cárcel, y chajin chi utz. Yac'a ri
kach'alal ri yec'o chiri' pa tinamit, can quichapon
c'a niquiben orar* pa ruwi' ri Pedro.

Tek ri Pedro xcol pe pa cárcel ruma ri Dios

---

* **12:2** Mt. 4.21; 10.2. † **12:3** Ex. 12.8, 11. ‡ **12:4** Mr. 14.1, 2.
§ **12:4** Jn. 19.23. * **12:5** 2 Co. 1.11; Ef. 6.18.

6 Y can xu (xe wi) chic c'a ri junak'a' ri' nrajo'
chi ma napon ri ruch'obon ri Herodes, chi nrelesaj
pe ri Pedro y nuk'et tzij pa ruwi' chiquiwech ri
winek. Y ri Pedro ximil c'a riq'ui ca'i' cadenas
y warnek chiquicojol ye ca'i' achi'a' ye chajinel.
Y chuchi' ri cárcel yec'o c'a chuka' chajinel. 7 Y
chiri' pa cárcel xapon c'a jun ángel† riche (rixin) ri
Ajaf,‡ y sek sek xuben rupan ri cárcel. Ri ángel ri'
xuchop c'a rupox (ruc'alc'a'x) ri Pedro riche (rixin)
chi xuc'asoj, y xubij chare: Chanin cayacatej. Y ri
cadenas, ri quiximiben wi ri ruk'a' ri Pedro, can
yac'ari' xetzak ca. 8 Y ri ángel xubij c'a chuka' chare
ri Pedro: Tachojmirisaj c'a el awi', y tacusaj el la
axajab. Y tek ruchojmin chic ri' ri Pedro, ri ángel
xubij chare: Taboro' el awi' chupan la ak'u', y jo',
xcha' ri ángel.
9 Ri Pedro can xutzekelbej c'a el ri ángel, pero ma
nich'obotej ta chuwech, wi kas kitzij chi nicol el
ruma ri ángel, o xa nachic'.§ 10 Ri Pedro y ri ángel
choj c'a xek'ax el chiquicojol ca'i' moc chajinel.
Y tek xe'apon chuwech ri puerta ri banon riq'ui
ch'ich', ri puerta ri' can ruyon xjakatej chiqui-
wech. Y riye' xe'el c'a el pa bey riche (rixin) ri tina-
mit, y xebe. Tek ye biyinek chic c'a juba', yac'ari'
tek ri ángel xbe el y xuya' ca ruyon ri Pedro pa
bey. 11 Y yac'ari' tek ri Pedro xch'obotej chuwech,
y xubij: Wacami c'a, xinwetamaj chi ri ángel can
kitzij wi chi takon pe* ruma ri Ajaf riche (rixin)
chi xinorucolo' ca† pa ruk'a' ri Herodes y chuwech
ronojel ri quich'obon ri nuwinak israelitas chi

† **12:7** Hch. 5.19; He. 1.14. ‡ **12:7** Sal. 34.7; Is. 37.36; Dn. 6.22.
§ **12:9** Sal. 126.1. * **12:11** Dn. 3.28; 6.22. † **12:11** 2 Co. 1.8-10.

niquiben chuwe, nicha' ka pa ránima.

12 Riya' xuch'ob na c'a achique ri xtuben, y tek
xch'obotej chuwech, xbe chrachoch ri María ri
rute' ri Juan ri nibix chuka' Marcos chare.‡ Y
chupan ri jay ri' ye q'uiy c'a kach'alal quimolon
qui' yetajin chi oración.§ 13 Y tek ri Pedro xapon
c'a chrachoch ri María, xsiq'uin (xoyon) c'a apo pa
puerta, y xbe'el c'a pe jun ti k'opoj ri Rode rubi'.
14 Ri k'opoj ri', ruma xrac'axaj chi ya ri Pedro ri
nisiq'uin (noyon) apo pa puerta, sibilaj xquicot.
Xa yac'a chi ma xujek ta ca ri puerta chuwech ri
Pedro, y junanin (anibel) xbe pa jay chubixic chi
ri Pedro yari' ri nisiq'uin (noyon) apo ri pa puerta.
15 Yac'a ri quimolon qui' pa jay ma xquinimaj ta
ri xberubij ri Rode chique. Xa xquibij chare: Xa
xach'ujer la'. Y ri ti k'opoj ri' nubij c'a chi can ya
wi ri Pedro ri xrac'axaj ca. Y riye' xa xquibij chic
chare: Ri' xa ma ya ta ri Pedro ri xawac'axaj ca, ri'
ya ri ángel chajiy riche (rixin),* xecha' chare.

16 Yac'a ri Pedro can c'a nutij na ruk'ij chi
nisiq'uin (noyon) apo pa puerta. Yac'a tek xquijek
ri puerta, xquitz'et c'a chi can ya wi ri Pedro.
Rumari' riye' can xquimey, y xquichop xewolol
chiquiwech. 17 Pero riya' xuben c'a retal riq'ui ri
ruk'a' riche (rixin) chi ma quewolol ta chic. Y xu-
chop rutzijoxic chique ri xuben ri Ajaf Dios riche
(rixin) chi xrelesaj pe pa cárcel, y xubij chuka'
chique chi tiquiya' rutzijol chique ri Jacobo† y ri

‡ **12:12** Hch. 12.25; 13.5, 13; 15.37; Col. 4.10; 2 Ti. 4.11; Flm. 24; 1 P. 5.13. § **12:12** Hch. 12.5. * **12:15** Gn. 48.16; Mt. 18.10. † **12:17** Hch. 15.13; 21.18; Ga. 1.19; Stg. 1.1.

nic'aj chic kach'alal. Y riya' xel c'a el y xbe pa jun
chic lugar.
18 Y yac'a tek xseker ri ruca'n k'ij, ri achi'a'
ye chajinel xech'ujer, man c'a niquil ta achique
niquiben, ruma ri Pedro man c'o ta chic chiri'.
19 Y ri Herodes xutek c'a rucanoxic ri Pedro, yac'a
ri achi'a' ri xebe chucanoxic, ma xbequila' ta pe.
Yac'ari' tek ri Herodes ri aj k'atbel tzij, xerusiq'uij
(xeroyoj) ri achi'a' ri yec'o ca chi chajinel, y tek
ye pa'el chic c'a apo chuwech, xuc'utuj c'a chique
chi achique xuben ri Pedro. Y ruma ri majun
etamayon ta, xubij chi quecamisex ri ye chajinel
ri'. Y ri Herodes xel c'a el ri pa Judea, y xbec'oje' pa
Cesarea.

Tek xcom ri Herodes

20 Ri rey Herodes can royowal c'a chique ri aj
Tiro y ri aj Sidón. Pero ri aj Tiro y ri aj Sidón
xquiya' c'a chiquiwech riche (rixin) chi yebe riq'ui
ri Herodes. Y xquibochi'ij c'a ri jun ri nisamej
riq'ui ri Herodes ri Blasto rubi', riche (rixin) chi
yeruc'uaj c'a chuwech ri rey y xtiquichojmirisaj
chiquiwech chi tiq'uis chiri' ri oyowal, ruma ya ri
chiri' pan Israel ntel wi el ri nitij ri pa ca'i' tinamit,
ri pa tinamit Tiro y ri pa Sidón. 21 Y xbix c'a jun
k'ij tek xtichojmirisex ri'. Y tek xapon ri k'ij, ri
rey Herodes can xerucusaj c'a el ri tziek ri can
yerucusaj wi jun rey. Xbetz'uye' pe ri pa ruch'acat
chiri' pa k'atbel tzij, y xbech'o c'a pe chiquiwech
ri winek ri quimolon qui' chiri'. 22 Y ri winek
can niquirek c'a quichi' yech'o apo, y niquibij: La
nich'o pe can achi'el ruch'abel Dios y ma ruch'abel
ta achi, xecha' c'a apo.‡

‡ **12:22** Jud. 16.

23 Jun ru'ángel ri Ajaf can chupan c'a ri hora ri'
xuben c'a chare ri Herodes chi xka chi jun yabil,
ruma chi xa ya riya' ri xuc'ul ruk'ij y xa ma xuya'
ta ruk'ij ruc'ojlen ri Dios.§ Ri Herodes xtij c'a cuma
jut, y yari' ri xcamisan el.
24 Y ri ruch'abel ri Dios xbe c'a rubixic chi nej
chi nakaj, y ye q'uiy c'a winek ri yeniman* riche
(rixin).
25 Y tek ri Bernabé y ri Saulo quijachon chic ca
ronojel ri quitakon pe ri kach'alal aj pan Antioquía
pa quik'a' ri ancianos† riche (rixin) ri iglesia pa
Jerusalem, xetzolin chic pan Antioquía y xquic'uaj
el ri Juan ri nibix chuka' Marcos chare.‡

13

*Tek ri Bernabé y ri Saulo nabey mul xe'el chutzi-
joxic ri ruch'abel ri Dios*

1 Y chiquicojol ri kach'alal ri niquimol qui' pa
rubi' ri Dios pan Antioquía, yec'o c'a profetas
ri yek'alajsan ri nibix chique ruma ri Dios, y
yec'o chuka' tijonel ri yetijon quiche (quixin) ri
kach'alal chupan ri ruch'abel ri Dios, achi'el ri
Bernabé,* ri Simón ri nibix chuka' Niger chare, ri
Lucio ri aj Cirene, ri Manaén ri xq'uiytisex junan
riq'ui ri Herodes ri xk'ato tzij chiri' pa Galilea,
y ri Saulo. 2 Y jun k'ij, tek man c'a ye waynek
ta riche (rixin) chi niquiya' ruk'ij ri Ajaf Dios, ri
Lok'olaj Espíritu xubij c'a chique ri kach'alal ri': Ri
Bernabé y ri Saulo can ye nusiq'uin (woyon) riche
(rixin) chi c'o jun samaj niquiben. Rumari' can

§ **12:23** Sal. 115.1. * **12:24** Is. 55.11. † **12:25** Hch. 11.29, 30.
‡ **12:25** Neh. 12.12. * **13:1** Hch. 11.22.

que'ijacha' ca† riche (rixin) chi yebe chubanic ri
samaj ri',‡ xcha'.
3 Y ri k'ij c'a tek can quibanon chi ma ye waynek
ta riche (rixin) chi niquiben orar, yac'ari' tek
xquiya' quik'a' pa quiwi' ri Bernabé y ri Saulo,
riche (rixin) chi yebe chubanic ri samaj ri rubin
ca ri Lok'olaj Espíritu.

Tek ri Bernabé y ri Saulo xquitzijoj ri ruch'abel ri Dios pa Chipre

4 Y can yac'ari' tek ri Bernabé y ri Saulo xetak
el ruma ri Lok'olaj Espíritu. Rumari' riye' xebe pa
Seleucia. Y chiri' xe'oc el pa jun barco riche (rixin)
chi xek'ax apo pa Chipre.§ 5 Y tek yec'o chic pa
tinamit Salamina ri chiri' pa rucuenta ri Chipre,
xquichop c'a rutzijoxic ri ruch'abel ri Dios ri pa tak
jay ri can riche (rixin) wi chi ri israelitas niquimol
qui' riche (rixin) chi niquic'axaj ri ruch'abel ri
Dios. Ri Bernabé y ri Saulo quic'uan c'a el ri
Juan* riche (rixin) chi yeruto' chubanic ri samaj.
6 Ri Chipre jun c'a ti ruwach'ulef ri pa ya' c'o wi.
Rumari', tek ri Bernabé, ri Saulo y ri Juan xe'apon
ri juc'an chic ruchi' ri ti ruwach'ulef ri', xe'apon
c'a ri pa tinamit Pafos. Y chupan ri tinamit ri'
c'o c'a jun achi israelita ri Barjesús rubi', y nibix
chuka' Elimas chare, jun achi aj itz,† ri rupo'on
anej ri' chi jun profeta. 7 Y ri aj itz ri' nisamej
riq'ui ri Sergio Paulo ri aj k'atbel tzij chiri', jun
achi ri can c'o runa'oj. Ri Sergio Paulo ri aj k'atbel
tzij xutek c'a quisiq'uixic (coyoxic) ri Bernabé y ri

† **13:2** Nm. 8.14. ‡ **13:2** Mt. 9.38. § **13:4** Hch. 4.36. * **13:5** Hch. 12.25. † **13:6** Ex. 22.18; Lv. 20.6; Dt. 18.10.

Saulo, ruma nrajo' nrac'axaj ri ruch'abel ri Dios.
8 Pero ri Elimas ri achi aj itz can c'o ta xrajo' chi
xuk'et‡ ruwech ri ch'abel ri niquitzijoj ri Pablo y
ri Bernabé, riche (rixin) chi ri aj k'atbel tzij man
ta nunimaj ri Jesucristo. 9 Yac'ari' tek ri Saulo, ri
nibix chuka' Pablo chare, can nojnek c'a ri ránima
riq'ui ri Lok'olaj Espíritu.§ Riya' xutzu' xutzu'
ri achi aj itz, 10 y xubij chare: Riyit xa nojnek
ri awánima riq'ui ronojel ruwech k'oloj y riq'ui
ronojel ruwech etzelal. Xa yit jun ralc'ual ri itzel
winek,* ruma nawetzelaj ronojel ri xa utz. ¿La can
ma xtaya' ta cami ca chi nasuk' ri chojmilaj bey
riche (rixin) ri Ajaf Dios? 11 Wacami c'a, ri Ajaf
Dios xtuya' pe ruc'ayewal pan awi'.† Xcamoyir,
y xtik'ax c'a jun tiempo ri ma xtatz'et ta ruwech
ri k'ij. Y can xu (xe) wi c'a xubij queri' ri Pablo,
can yac'a chuka' ri' tek ma xtzu'un ta‡ chic ri achi
aj itz. Rumari' riya' nucanoj c'a jun ri niyuken ta
chuk'a', ruma xmake' pa k'eku'm. 12 Tek ri Sergio
Paulo ri aj k'atbel tzij xutz'et ri xbanatej, xumey
ri ruch'abel ri Ajaf. Y riya' can ya c'a k'ij ri' tek
xunimaj.

Tek ri Pablo y ri Bernabé xquitzijoj ri ruch'abel ri Dios pa tinamit Antioquía ri c'o pa rucuenta ri Pisidia

13 Y ri Pablo y ri rachibil xquiya' c'a ca ri tinamit
Pafos. Xe'oc c'a el chupan jun barco riche (rixin)
chi xebe pa tinamit Perge ri c'o pa rucuenta ri
Panfilia. Yac'a ri Juan§ xeruya' ca ri rachibil y

‡ **13:8** 2 Ti. 3.8. § **13:9** Hch. 4.8. * **13:10** Jn. 8.44; 1 Jn. 3.8.
† **13:11** Ex. 9.3; 1 S. 5.6, 9, 11; Job 19.21; Sal. 32.4; 38.2; 39.10, 11.
‡ **13:11** 2 R. 6.18. § **13:13** Hch. 12.12.

xtzolin pa Jerusalem. 14 Y tek ri Pablo y ri Bernabé
ye k'axnek chic el ri pa Perge, xebe c'a pa jun
chic tinamit ri Antioquía chuka' rubi'. Y ri tinamit
ri' pa rucuenta ri Pisidia c'o wi. Y chupan c'a
ri uxlanibel k'ij, riye' xebe c'a pa jun jay ri kas
nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios,* y xebetz'uye' c'a.
15 Yac'a tek xsiq'uix yan ka ruwech ri ley riche
(rixin) ri Moisés† y ri ye quitz'iban ca ri profe-
tas‡ ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca, ri
principali' chupan ri jay ri' c'o c'a jun ri xquitek
apo riq'ui ri Pablo y ri Bernabé, riche (rixin) chi
xberubij chique: Wach'alal, wi c'o c'a jun chiwe
riyix ri nrajo' nubij ca'i' oxi' ch'abel riche (rixin)
chi nuya' jun pixabanic chique ri quimolon qui'
wawe', xa utz chi nubij, xcha' ri xapon quiq'ui.
16 Y ri Pablo can yac'ari' xpa'e' anej, y xuben apo
retal§ riq'ui ruk'a' chi majun chic tich'o, y xuchop
c'a rubixic chique:
Tiwac'axaj riyix wech aj Israel y chuka' riyix
ri can nixibij iwi' chi yixmacun chuwech ri Dios;
tiwac'axaj c'a re xtinbij chiwe: 17 Ri ka-Dios riyoj
israelitas can xerucha' c'a ri ye kati't kamama'
ri xec'oje' ojer ca, y xuben c'a chique chi xe'oc
jun nimalaj tinamit tek can c'a yec'o na chiri' pan
Egipto,* ruwach'ulef ri xa ma quiche (quixin) ta
riye'. Ri Dios can riq'ui c'a ri ruchuk'a' xere-
lesaj pe chiri'.† 18 Y juba' ma cawinek juna'‡
ri xec'oje' pa desierto, y ri Dios sibilaj xucoch'
ronojel ri xquibanala'. 19 Y xuben chuka' chi ri

* **13:14** Hch. 9.20; 17.1, 2. † **13:15** Hch. 15.21. ‡ **13:15** Lc. 4.17. § **13:16** Hch. 12.17. * **13:17** Ex. 1.1, 7, 12. † **13:17** Ex. 13.14, 16; Dt. 7.6-8. ‡ **13:18** Ex. 16.35.

pa ruwach'ulef Canaán xeq'uis ri winek quiche
(quixin) wuku' tinamit,§ y ri culef ri winek
ri' xuya' ca pa quik'a' ri ye kati't kamama'.*
20 C'ac'ari' xeruya' aj k'atbel tzij pa quiwi' ri nibix
jueces† chique. Y caji' c'a ciento juna' riq'ui nic'aj,
xek'ato tzij pa quiwi' ri ye kati't kamama' y ya
c'a ri Samuel ri ruq'uisbel juez ri xc'oje'. Y riya'
jun c'a chuka' chique ri profetas ri xek'alajsan
ri ruch'abel ri Dios. 21 Yac'a ri kati't kamama'
xquic'utuj rey riche (rixin) chi nik'ato tzij pa
quiwi'.‡ Y ri Dios can xuya' wi c'a jun rey pa quiwi'
ri xubini'aj Saúl, ri ruc'ajol jun achi ri Cis rubi'. Ri
rey Saúl cawinek juna' c'a xk'ato tzij pa quiwi' ri
kati't kamama'. Y riya' jun chique ri ye riy rumam
ca ri Benjamín. 22 Y tek ri Dios xrelesaj ri k'atbel
tzij pa ruk'a' ri Saúl, pa ruk'a' c'a ri David xuya'
wi ri k'atbel tzij riche (rixin) chi xoc rey.§ Ri Dios
can xubij c'a chrij ri rey David: Riyin ntz'et chi ri
David ri ruc'ajol ri Isaí, riya' jun achi ri can nika
wi chinuwech, ruma can xtuben wi ri nrajo' ri
wánima, xcha' ri Dios. 23 Y riq'ui jun chique ri ye
riy rumam ca ri rey David ri xalex wi ri Jesús,*
can achi'el ri tzujun (sujun) pe ruma ri Dios, riche
(rixin) chi yojrucol riyoj israelitas. 24 Y tek c'a ma
jane toka ri Jesús, ri Juan ri Bautista xuk'alajsaj
c'a chique ri kech aj Israel chi titzolin pe quic'u'x
riq'ui ri Dios, y queban bautizar. 25 Yac'a tek ri
Juan xa napon yan chuwech ri camic, riya' xubij:
¿Yin achique c'a riyin, nich'ob riyix? Ruma ma yin

§ **13:19** Dt. 7.1. * **13:19** Jos. 14.1, 2. † **13:20** Jue. 2.16.
‡ **13:21** 1 S. 8.5. § **13:22** 1 S. 13.13, 14; Os. 13.10, 11. * **13:23**
Ro. 1.3.

ta riyin ri Cristo. Ruma ri Cristo c'a ma jane tuchop
samaj chicojol, y can sibilaj nim ruk'ij. Y riyin ma
yin ruc'amon ta (ma takal ta chuwij) chi nquir ri
ruximbel ruxajab† chraken Riya', xcha' c'a.
26 Riyix wech aj Israel, ri can yoj riy rumam ca
ri katata' Abraham ri xc'oje' ojer ca, y riyix ri ma
yix israelitas ta, ri can nixibij iwi' chi yixmacun
chuwech ri Dios, nbij c'a chiwe, chi ri ruch'abel ri
Dios, ri can nich'o c'a chrij ri colotajic, can iwuche
(iwixin) c'a riyix tek ya'on pe. 27 Y re' xa ruma chi ri
winek ri yec'o pa Jerusalem y ri principali' chuka'
ri yec'o chiquicojol, can ma xquetamaj ta achique
ri' ri Jesús,‡ ni ma xch'obotej ta chiquiwech§ ri
nubij ri ruch'abel ri Dios ri tz'ibatal ca cuma ri
profetas ojer ca, ri nisiq'uix pa ronojel uxlanibel
k'ij ri pa tak jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios.
Rumari', tek xquibij riye' chi ticamisex ri Jesús,
can yec'a riye' ri xebano chi kitzij xbe'el ri nubij
chupan ri ruch'abel ri Dios. 28 Yac'a ri winek y
ri principali', astape' majun rumac ri Jesús xquil
riche (rixin) chi nicamisex, riye' xquic'utuj chare
ri aj k'atbel tzij ri Pilato rubi', chi ticamisex.* 29 Y
tek banatajnek chic c'a ronojel ri tz'ibatal ca chu-
pan ri ruch'abel ri Dios ri xtiban chare ri Jesús,†
c'ac'ari' yec'o ri xebekasan pe chuwech ri crusin
che', y xbequimuku' ca.‡ 30 Yac'a ri Dios xuc'asoj ri
Jesús chiquicojol ri caminaki'.§ 31 Y q'uiy c'a k'ij
ri Jesús xuc'utula' ri' chiquiwech* ri junan xe'el

† **13:25** Jn. 1.27. ‡ **13:27** Jn. 8.28; 15.21; 16.3; Hch. 3.17.
§ **13:27** 1 Co. 2.8. * **13:28** Lc. 23.22, 23. † **13:29** Jn. 19.28,
30, 36, 37. ‡ **13:29** Lc. 23.53. § **13:30** Hch. 2.24, 32; He. 13.20.
* **13:31** Hch. 1.3; 1 Co. 15.5-7.

el riq'ui chiri' pa Galilea riche (rixin) chi xebe pa
Jerusalem. Y yec'a riye' ri' ri xetz'eto y xek'alajsan
ri Jesús chique ri winek.
32 Y riyoj, can ya c'a ri rutzujun (rusujun) ri
Dios chique ri ye kati't kamama' ri ojer ca, ya
c'a ri' ri nikaya' rutzijol chiwe† y ri' ya ri lok'olaj
ch'abel ri niya'o colotajic. 33 Ruma xa can c'a ya re
chkawech riyoj, ri yoj quiy quimam ca ri xbanatej
wi ri rutzujun (rusujun) ca ri Dios. Riya' xuben
c'a chi xbec'astej pe ri Jesús, can achi'el wi ri nubij
chupan ri ruca'n Salmo: Yit c'a riyit ri Nuc'ajol.
Rumari' wacami nya' ac'aslen,‡ nicha' c'a. 34 Y
ri ruch'abel ri Dios nubij c'a chuka': Ri utzil ri
ntzujun (nsujun) chare ri rey David, can kitzij wi,
y can nya' chuka' chiwe riyix,§ nicha'. Queri' xubij
ri Dios riche (rixin) chi nuc'ut chkawech chi ri
Jesús can xc'asox wi ruma ri Dios chiquicojol ri
caminaki', y man c'a xticom ta chic.
35 Y nubij c'a chuka' chupan ri wuj Salmos
rubi': Man c'a xtaya' ta k'ij chi ri ruch'acul ri
Lok'olaj Ac'ajol nik'ey,* nicha' c'a. 36 Pero ri David,
tek xa can ruq'uison chic ca rubanic ri samaj
ri ya'on pe chare ruma ri Dios riche (rixin) chi
nuben chiquicojol ri ruwinak, xcom, y xbemuk
ca ri acuchi (achique) ye mukun wi ri ye rati't
rumama'. Y xk'ey c'a. 37 Yac'a ri ruch'acul ri
Jesús ma xk'ey ta, ruma ri Dios can xuc'asoj wi
el chiquicojol ri caminaki'. 38 Rumac'ari' wech
aj Israel, tiwetamaj c'a chi xaxu (xaxe wi) ruma
ri Jesús tek nitzijox chiwe chi c'o cuybel mac.†

---

† **13:32** Gn. 12.3. ‡ **13:33** Sal. 2.7. § **13:34** Is. 55.3. * **13:35** Sal. 16.10. † **13:38** Jer. 31.34; Dn. 9.24.

Y yari' ri nikak'alajsaj chiwech. 39 Ruma ri ley
riche (rixin) ri Moisés ma xcowin ta xuben chake
chi majun kamac yojtz'etetej ruma ri Dios. Pero
quinojel c'a ri xqueniman riche (rixin) ri Jesús,
xquetz'etetej c'a ruma ri Dios chi majun quimac.‡
40 Can tichajij c'a iwi', chi man ta pan iwi' riyix
xtika wi ri quitz'iban ca ri profetas ri xek'alajsan
ri ruch'abel ri Dios ojer ca. Chupan ri ye quitz'iban
ca riye', ri Dios nubij:

41 Riyix ri yixetzelan ri nuch'abel, titzu' c'a ri
nimalaj ruc'ayewal ri nika pe pan iwi', y
quixq'uis c'a,

ruma ri nimalaj ruc'ayewal ri xtinya' pan iwi', can
riche (rixin) c'a chi nitij sibilaj pokon.

Yac'a riyix, can ma xtinimaj ta, astape' c'o jun ri
niya'o rutzijol chiwe.§

Queri' rubin ca ri Dios, xcha' ri Pablo.

42 Y yac'a tek ri Pablo y ri Bernabé xe'el pe
chiri' pa jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios,
yac'ari' tek ri winek ri ma ye israelitas ta xquibij
c'a chique: Nikac'utuj c'a jun utzil chiwe chi yixpe
chic kiq'ui ri wukbix (kubix) apo riche (rixin)
chi no'itzijoj chic jun bey chkawech ri ch'abel ri
ic'amom pe, xecha'.

43 Y tek ri winek ri quimolon qui' chiri'
xquiquiraj c'a el qui', ye q'uiy c'a ri xetzekelben
el quiche (quixin) ri Pablo y ri Bernabé. Yec'o c'a
israelitas, y yec'o c'a ri xa ma ye israelitas ta ri
can niquiben chuka' ri nubij ri ley riche (rixin) ri
Moisés, ruma can niquiya' ruk'ij ri Dios. Y ri Pablo

‡ **13:39** Is. 53.11; Ga. 2.16. § **13:41** Hab. 1.5.

y ri Bernabé xquibij c'a chique, chi can ticuke'
quic'u'x riq'ui ri rutzil ri Dios.*
44 Y chupan c'a ri uxlanibel k'ij ri jun chic
semana, xa juba' ma quinojel ri winek ri yec'o
chiri' pa tinamit ri xquimol qui' riche (rixin) chi
niquic'axaj ri ruch'abel ri Dios. 45 Rumac'ari', ri
winek israelitas ri ma niquinimaj ta ri Jesús, tek
xquitz'et chi ye q'uiy winek ri xe'apon, sibilaj itzel
xquina', y riche (rixin) chi niquik'et ruwech ri tzij
ri nubij ri Pablo, niquibij c'a chi xa ma ya ta ri kitzij
nubij ri Pablo, y niquiyok'ola'† c'a. 46 Y ri Pablo y
ri Bernabé man c'a xquixibij ta qui' chiquiwech
riche (rixin) chi xquibij chique: Can rajawaxic
c'a chi nabey‡ na chiwe riyix ri yix kech aj Israel
nokabij wi ri ruch'abel ri Dios, pero riyix xa ma
nika ta chiwech. Y riq'ui ri' can nik'alajin c'a chi
ma ruc'amon ta chiwe riyix ri c'aslen riche (rixin)
xtibe k'ij xtibe sek. Rumari' quiq'ui ri winek ri
ma ye israelitas ta§ ri yojbe wi. 47 Ruma quec'are'
rubin ri Ajaf Dios chake:
Yit nuya'on c'a riche (rixin) sakil quiche (quixin) ri
winek ri ma ye israelitas ta.
Y awuma riyit xtiquil ta ri colotajic ri winek ri
yec'o pa ronojel re ruwach'ulef.*
48 Y tek ri winek ri ma ye israelitas ta xquic'axaj
c'a ri ch'abel ri xbix ka, can xequicot c'a pa cánima,
y xquiya' c'a ruk'ij ruc'ojlen† ri ruch'abel ri Ajaf
Dios. Y can xquinimaj c'a quinojel ri c'o chi niquil
na ri c'aslen riche (rixin) xtibe k'ij xtibe sek. 49 Y ri

* **13:43** He. 12.15; 1 P. 5.12. † **13:45** Hch. 18.6; 1 P. 4.4; Jud. 10.
‡ **13:46** Hch. 3.26. § **13:46** Dt. 32.21; Is. 55.5; Ro. 1.16; 10.19.
* **13:47** Is. 42.6; 49.6. † **13:48** Hch. 2.47.

ruch'abel ri Ajaf Dios xbe c'a rutzijoxic pa ronojel
ri ruwach'ulef ri'. 50 Yac'a ri winek israelitas ri
ma niquinimaj ta ri Jesús, xequitakchi'ij ri ixoki' ri
ma ye israelitas ta, ixoki' ri can niquiya' wi ruk'ij
ri Dios y can c'o chuka' quik'ij. Y xequitakchi'ij
chuka' ri achi'a' ri c'o quik'ij chiquicojol ri winek,
riche (rixin) chi yecokotaj el ri Pablo y ri Bernabé
chiri' chupan ri quiruwach'ulef. Y can queri' wi
xquiben el chique.‡ 51 Rumari' riye' xquitotaj
(xquiquiraj) c'a ca ri pokolaj ri c'o chicaken chiqui-
wech ri winek, riche (rixin) chi queri' tiquetamaj
chi ma utz ta ri yetajin chubanic.§ Y riye' xebe c'a
pa jun chic tinamit ri Iconio rubi'. 52 Y quinojel
c'a ri can ye kach'alal chic ri yec'o chiri' pa tinamit
Antioquía ri c'o pa rucuenta ri Pisidia, can nojnek
wi c'a ri cánima riq'ui quicoten* y riq'ui ri Lok'olaj
Espíritu.

14

Tek ri Pablo y ri Bernabé xec'oje' pa tinamit Iconio

1 Tek ri Pablo y ri Bernabé xe'apon c'a ri pa tina-
mit Iconio, riye' xe'apon c'a pa jun jay ri kas nic'ut
wi ri ruch'abel ri Dios. Y ri ruch'abel ri Dios ri
xquibij riye' chique ri winek, can xuben c'a chique
chi sibilaj ye q'uiy ri xquinimaj ri Jesucristo. Yec'o
c'a israelitas* y yec'o c'a chuka' ri ma ye israelitas
ta ri xeniman. 2 Yac'a ri israelitas ri ma xquini-
maj ta, yequetzelaj ri xeniman ri Ajaf Jesucristo.
Rumari' riye' xequitakchi'ij† ri ma ye israelitas ta,

‡ **13:50** 1 Ts. 2.15, 16. § **13:51** Lc. 9.5. * **13:52** 1 P. 1.8. * **14:1** Hch. 17.4. † **14:2** Hch. 13.50.

riche (rixin) chi queri' quequetzelaj ri kach'alal ri
xeniman ri Ajaf Jesucristo. 3 Rumari' ri Pablo y
ri Bernabé c'a xec'oje' na c'a q'uiy k'ij quiq'ui ri
kach'alal. Y ruma can quicukuban quic'u'x riq'ui
ri Ajaf Jesucristo, rumari' can majun c'a xibinri'il
quiq'ui riche (rixin) chi niquitzijoj ri ruch'abel ri
Dios chique ri winek, ch'abel ri nik'alajsan ri rutzil
ri Dios. Y ri Dios can nuk'alajsaj c'a chiquiwech
ri winek, chi ri niquibij ri Pablo y ri Bernabé
can ye kitzij wi. Y rumari' yequibanala' c'a q'uiy
milagros.‡ 4 Rumari' ri tinamit ca'i' c'a rubanon,
ruma nic'aj yec'o quiq'ui ri israelitas ri ma quin-
iman ta, y ri nic'aj chic yec'o quiq'ui ri apóstoles.
5 Y yac'a tek ri winek israelitas ri' y chuka' ri ma
ye israelitas ta y ri ye aj k'atbel tak tzij quiya'on
chiquiwech chi niquiya' (niquitzek) el quiq'uix
ri Pablo§ y ri Bernabé, y hasta xquequicamisaj
chi abej, 6 ri Pablo y ri Bernabé xa xquinabej ri
achique ch'obon chiquij. Rumari' riye' xquewala'
el qui' riche (rixin) chi xebe c'a pa Listra y c'a
pa Derbe, ri tinamit ri yec'o pa rucuenta ri Li-
caonia. Chuka' xebe pa ronojel lugar ri yec'o pe
chiquinakajal ri ca'i' tinamit ri'. 7 Riye' ya c'a ri
pa tak tinamit y ri pa tak lugar ri' xquitzijoj wi ri
lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic.

Tek ri Pablo xc'ak chi abej pa tinamit Listra

8 Y ri chiri' pa tinamit Listra, c'o c'a jun achi
ri can pa ralaxic pe chi ma nicowin ta nibiyin.*
Can majun bey c'a biyinek ta juba'. Y ri achi
c'a ri' tz'uyul chiri'. 9 Riya' nrac'axaj c'a ri ntajin

‡ **14:3** Mr. 16.20; Ro. 15.19; He. 2.4. § **14:5** 2 Ti. 3.11. * **14:8** Hch. 3.2.

chubixic ri Pablo. Y ri Pablo xutz'et c'a chi ri
achi ri' can rucukuban wi ruc'u'x riq'ui ri Dios
riche (rixin) chi nic'achojsex. 10 Rumari' ri Pablo
can riq'ui ruchuk'a' xch'o chare ri achi, y xubij
chare: Cayacatej y capa'e' choj. Y ri achi can
yac'ari' xropin y xuchop nibiyin el.† 11 Tek ri
winek xquitz'et ri xuben ri Pablo, ri winek xech'o
c'a pa licaónica, ri quich'abel riye'. Y can riq'ui
c'a quichuk'a' xquibila' pa quich'abel: Re yekatz'et
wacami xa can ye ri ka-dios‡ ri ye kajnek pe chka-
cojol, quibanon pe ye achi'el achi'a'.
12 Niquibila' c'a chi ri Bernabé yari' ri dios ri
rubini'an Júpiter, y ri Pablo yari' ri dios ri rubini'an
Mercurio, ruma ya riya' ri uc'uayon ri ch'abel. 13 Y
ri Júpiter ri qui-dios ri winek ri', c'o c'a rachoch c'a
chuchi' el ri tinamit, y can c'o c'a jun sacerdote ri
nisamej chrij. Ri sacerdote ri' c'a pa tak puertas
c'a xeruc'uaj wi ri wáquix ri ye wikon pe riq'ui
cotz'i'j. Riya' y ri winek nicajo' c'a niquiya' quik'ij
ri Pablo y ri Bernabé, rumari' tek ye quic'amalon
pe ri wáquix riche (rixin) chi yequicamisaj. 14 Pero
tek ri apóstol Bernabé y ri apóstol Pablo xquinabej
ri niquich'ob ri winek, riye' xk'axo ri cánima, y
rumari' riye' xquiretzela' (xquitzerela') ri quitziak
ri quicusan. Y can yac'ari' tek xe'oc chiquicojol
ri winek, y niquibila' c'a chique: 15 ¿Achique ruma
tek riyix niben quere'? Riyoj xa yoj winek achi'el
riyix, y yoj petenak iwuq'ui riche (rixin) chi nok-
abij chiwe chi que'iya' ca ri xa majun quejkalen,§
achi'el re yixtajin chubanic, y tinimaj c'a ri c'aslic
Dios ri banayon ronojel.* Ri banayon ri caj y

† **14:10** Is. 35.6. ‡ **14:11** Hch. 28.6. § **14:15** 1 S. 12.21.
* **14:15** Jer. 14.22.

ri yec'o chuwech, ri banayon re ruwach'ulef y
ri yec'o chuwech, ri banayon ri mar y ri yec'o
chupan. 16 Y astape' ri ojer ca, ri Dios majun
xuben† chique ri winek ri ma ye israelitas ta, chi
xequic'uala' ri itzel bey ri xka chiquiwech riye',
17 pero ri Dios can ruk'alajsan wi c'a ri'‡ chiqui-
wech riye' y chkawech konojel ri yoj winek, ruma
can nuya' wi pe job§ pa kawi' y nuben chare ri
tico'n chi nuya' utzilaj cosecha. Y can nuya' c'a pe
ronojel ri nikatij, riche (rixin) chi queri' niquicot ri
kánima. Can ruya'on wi pe rutzil pa kawi' konojel,
xecha' chique.

18 Y astape' ri Pablo y ri Bernabé xquibij queri'
chique, can c'arunaj xecowin xquiben chique
ri winek chi ma xequicamisaj ta ri wáquix chi
niquiya' quik'ij riye'.

19 Y chiri' pa tinamit Listra yec'o c'a israelitas*
ri ye aponak. Ri israelitas c'a ri' ye petenak c'a
pa tinamit Antioquía y pa tinamit Iconio.† Y ri
israelitas ri' xequitakchi'ij ri winek aj chiri' pa
Listra, y can xecowin wi chiquij, rumari' ri winek
aj chiri' xquichop niquiq'uek chi abej ri Pablo,
y c'ac'ari' xquikirirej el y xbequic'aka' ca chuchi'
el ri tinamit, ruma riye' xquich'ob chi ri Pablo
caminek chic. 20 Yac'a tek ri kach'alal quimolon
apo qui' chrij ri Pablo, riya' xa xbepa'e' pe chiqui-
wech, y xtzolin chic c'a pa tinamit. Y pa ruca'n k'ij
riya' y ri Bernabé xebe c'a pa jun tinamit Derbe
rubi'.

---

† **14:16** Hch. 17.30. ‡ **14:17** Ro. 1.20. § **14:17** Job 5.10.
* **14:19** Hch. 13.45. † **14:19** Hch. 14.1, 2.

21 Y chiri' pa tinamit Derbe xquitzijoj c'a ri
lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic. Y sibilaj c'a
ye q'uiy winek ri xeniman ri Jesús. Y c'ac'ari'
xetzolin. Y xebek'ax chic c'a pe ri pa Listra, ri
pan Iconio y ri pan Antioquía. 22 Y ri tinamit ri
xebek'ax wi pe, xquicukubala' c'a ca quic'u'x ri
kach'alal, y xequipixabaj c'a ca chi ticuke' quic'u'x
riq'ui ri Jesucristo. Ruma nic'atzin chi riq'ui q'uiy
tijoj pokonal‡ yoj-oc pa rajawaren ri Dios. 23 Y xe-
quichojmirisaj ca ri samaj chiquicojol ri kach'alal.
Xequicanola' ca ancianos pa tak iglesias.§ Queri'
xquibanala' ca ri pa tak tinamit ri xek'ax wi. Y can
man c'a xewa' ta riche (rixin) chi xquiben orar, y
xequijech c'a ca pa ruk'a' ri Ajaf ri quiniman riye'.

Tek ri Pablo y ri Bernabé xetzolin pan Antioquía ri c'o pa rucuenta ri Siria

24 Yac'ari' tek xebek'ax pe ri pa Pisidia, y xe'apon
ri pa ruwach'ulef Panfilia. 25 Y xquitzijoj c'a ri
ruch'abel ri Dios chiri' pa tinamit Perge. Y c'ac'ari'
xebe pa tinamit Atalia. 26 Y chiri' pan Atalia ri
Pablo y ri Bernabé xe'oc c'a el pa jun barco riche
(rixin) chi yetzolin c'a pa tinamit Antioquía, ri
acuchi (achique) xejach wi el pa ruk'a' ri Dios
cuma ri kach'alal, chi ya ta ri rutzil ri Dios yeto'o
chubanic ri samaj* ri xbec'achoj ca. 27 Y tek ri
Pablo y ri Bernabé xe'apon pan Antioquía, xe-
quimol c'a quinojel ri kach'alal riche (rixin) ri
iglesia ri c'o chiri', y c'ac'ari' xquichop rutzijoxic
chique ronojel ri nima'k tak samaj ri rubanon
ri Dios quiq'ui riye' riche (rixin) chi ye ruto'on,

‡ **14:22** Mt. 10.38; 16.24; Ro. 8.17. § **14:23** Tit. 1.5. * **14:26** Hch. 13.1-3.

y ri achique rubanic tek ri Dios xujek quibey ri
winek ri ma ye israelitas ta, chi utz niquinimaj
ri Jesucristo y niquil colotajic. 28 Y ri Pablo y ri
Bernabé xec'oje' c'a ka q'uiy k'ij quiq'ui ri kach'alal
aj Antioquía, ri tinamit ri c'o pa ruwach'ulef Siria.

15

Ri molojri'il pa Jerusalem

1 Yec'o c'a achi'a' ri ye petenak pa rucuenta ri
Judea ri xe'apon ri chiri' pan Antioquía, tinamit ri
c'o pa ruwach'ulef Siria, y niquibila' c'a chique ri
kach'alal: Riyix riche (rixin) chi niwil ri colotajic,
c'o chi niban ri circuncisión chiwe,* achi'el ri nubij
chupan ri ley riche (rixin) ri Moisés, xecha' chique.
2 Ri Pablo y ri Bernabé sibilaj xech'ojin qui' quiq'ui
ri yebin queri'. Rumac'ari', ri kach'alal ri yec'o
chiri' xequicha' c'a el ri Pablo y ri Bernabé y chuka'
nic'aj chic kach'alal, riche (rixin) chi yebe c'a pa
tinamit Jerusalem† quiq'ui ri apóstoles ri yec'o
chiri' y ri ancianos riche (rixin) ri iglesia, riche
(rixin) chi nichojmirisex pe, wi niban o ma niban
ta ri circuncisión chique ri kach'alal achi'a' ri ma
ye israelitas ta.
3 Y can xetak wi c'a el ri achi'a' ri ye cha'on riche
(rixin) chi yebe c'a pa Jerusalem. Xetak c'a el cuma
ri kach'alal ri can niquimol wi qui' pa rubi' ri Dios
chupan ri tinamit Antioquía. Y ri ye cha'on el xebe
c'a, y xek'ax ri pa tak tinamit ri yec'o pa rucuenta
ri Fenicia y pa rucuenta ri Samaria, y niquitzijola'
c'a ca chique ri kach'alal chi ye q'uiy winek ri ma
ye israelitas ta ri xquinimaj ri Jesucristo‡ y xjalatej

* **15:1** Ga. 2.11, 12. † **15:2** Ga. 2.1. ‡ **15:3** Hch. 14.27.

ri quic'aslen. Y ri kach'alal c'a ri xe'ac'axan ca, can
sibilaj c'a xquicot ca ri cánima.
4 Y tek xe'apon pa Jerusalem ri ye takon el, can
xec'ul wi c'a cuma ri kach'alal§ ye aj chiri', cuma
ri ancianos riche (rixin) ri iglesia y cuma chuka'
ri apóstoles ri can chiri' yec'o wi. Y ri Pablo y ri
Bernabé xquichop c'a rutzijoxic chique, ronojel ri
samaj ri rubanon ri Dios quiq'ui riye' riche (rixin)
chi ye ruto'on.*
5 Y yec'o c'a achi'a' fariseos ri quiniman chic
ri Jesucristo, ri xebepa'e' pe y xquibij c'a: Ri
kach'alal ri ma ye israelitas ta, tibix chique chi c'o
chi niban ri circuncisión chique, y chi tiquibana'
chuka' ri nubij chupan ri ley riche (rixin) ri
Moisés, xecha'.
6 Y rumari' ri apóstoles y ri ancianos riche (rixin)
ri iglesia xquiben c'a jun molojri'il riche (rixin) chi
niquichojmirisaj, wi can niban o ma niban ta ri
circuncisión chique ri kach'alal ri ma ye israelitas
ta. 7 Y tek q'uiy c'a chic ye ch'onak ka chrij ri na'oj
ri', ri Pedro xpa'e', y xubij c'a: Wach'alal, wech
aj Israel, riyix iwetaman chi c'o yan chic juba'
tiempo tek ri Dios xirucha' el chicojol riche (rixin)
chi xintzijoj chique ri winek ri ma ye israelitas ta,
ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic, riche (rixin)
chi queri' tiquinimaj chuka' riye'.† 8 Ri Dios can
xuk'alajsaj chi yeruc'ul ri winek ri'. Rumari' xuya'
pe ri Lok'olaj Espíritu pa quiwi',‡ ruma xutzu' ri
cánima.§ Junan c'a ri xuben ri Dios chake riyoj

§ **15:4** Hch. 21.17. * **15:4** Hch. 14.27. † **15:7** Hch. 10. ‡ **15:8** Hch. 10.44; 11.15. § **15:8** 1 Cr. 28.9; 29.17; Jer. 11.20; 17.10; 20.12; Hch. 1.24.

israelitas y chique ri ma ye israelitas ta. 9 Can
majun kacojol xuben* chake quiq'ui riye', ruma
chi ri Dios xuch'ajch'ojsaj chuka' ri cánima riye'
ruma chi quicukuban quic'u'x riq'ui ri Jesucristo.
10 Y riyix ¿achique c'a ruma tek niwajo' nitojtobej
ri Dios? ¿Achique c'a ruma tek niwajo' niya' jun
ejka'n pa quiwi' ri kach'alal ri ma ye israelitas
ta? Ruma ri ruc'uaxic ri ley riche (rixin) ri Moisés
xa jun ejka'n ri ma xecowin ta xquic'uaj ri ye
kati't kamama' ri xec'oje' ojer ca, ni riyoj chuka'
ma yojcowin ta chuc'uaxic. 11 Rumari' riyoj can
kaniman wi chi ri kacolotajic, xkac'ul ruma ri
rutzil† ri Ajaf Jesús, jun colotajic ri sipan chake
riyoj, can queri' chuka' ri colotajic ri xquic'ul ri
kach'alal ri ma ye israelitas ta, xcha' ri Pedro.
12 Y rumari' quinojel ri quimolon qui' chiri' xa
ma xech'o ta apo, xaxu (xaxe) wi xquic'axaj ri
niquitzijoj ri Bernabé y ri Pablo. Riye' niquitzijola'
c'a ronojel ri nima'k tak milagros ri majun bey
ye tz'eton ta, ri xequibanala' chiquiwech ri winek
ri ma ye israelitas ta, ruma riye' can ya ri Dios
ri xya'o quichuk'a'. 13 Y tek riye' xetane' ka chi
tzij, xpe ri Jacobo y xubij c'a: Quiniwac'axaj c'a,
wach'alal wech aj Israel: 14 Ri Simón Pedro xa
c'ari' nutzijoj ka chake ri achique rubanic xuben
ri Dios tek xapon pa nabey mul quiq'ui ri winek
ri xa ma ye israelitas ta. Can c'o ri xerucha'
riche (rixin) chi ye'oc rutinamit riche (rixin) chi
niquiya' ruk'ij. 15 Can achi'el ri quitz'iban ca ri
profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca.
Ri tz'ibatal ca nubij:

---

* **15:9** Ro. 3.29, 30. † **15:11** Ro. 3.24; Ef. 2.8.

16 C'ac'ari' xquitzolin chic quiq'ui ri israelitas y
xtinben chi xtitzolin chic pe ri ruk'atbel tzij
ri David, ri xa yojtajnek chic achi'el jun jay
ri xa tzaknek chic
y xtinchojmirisaj chic jun bey,
y xtinben c'a chare chi xtibeyacatej chic pe jun bey
ri k'atbel tzij ri'.
17 Y riyin ri Ajaf xtinben c'a queri' chare, riche
(rixin) chi queri' ri nic'aj chic winek yin-
quicanoj ta c'a riyin ri Ajaf.
Xa can quinojel ri winek ri ma ye israelitas ta
ri natan chic nubi' pa quiwi', que ta ri'
xtiquiben.‡
18 Can quec'ari' ri rubin ca ri Ajaf Dios ojer ca.
Queri' nubij ri ruch'abel, xcha' ri Jacobo.
19 Y xubij c'a chuka': Riyin nch'ob chi ma
quekanek ta ri ma ye israelitas ta ri xtzolin pe
quic'u'x riq'ui ri Dios, ma rajawaxic ta chi niban
ri circuncisión chique. 20 Ri ruc'amon c'a chi
nikaben, ya ri tikataka' el rubixic chique chupan
jun wuj, chi ma quequitij ta ri xa ma utz ta riche
(rixin) chi nitij ruma xa ya'on chic chiquiwech
dios ri xa ye banon cuma winek, y ri achi'a' y ri
ixoki' ri xa ma quic'ulaj ta qui', ma tiquicanola' ta
chic qui' chi yemacun,§ y chuka' ma tiquitij ta ti'ij
quiche (quixin) chicop ri xa xejitz'ex chiquikul,*
ni man c'a chuka' tiquitij ta quic',† kojcha' el
chupan ri wuj. 21 Ruma can pa rutiempo ri Moisés
chapatajnek pe y c'a que na ri' ntajin rubanic
wacami chi pa ronojel tinamit ri pa tak jay ri kas
nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios, can yec'o c'a ri yetijon

‡ **15:17** Am. 9.11, 12. § **15:20** Col. 3.5. * **15:20** Gn. 9.4.
† **15:20** Lv. 3.17.

kiche (kixin) chupan ri ley riche (rixin) ri Moisés‡
ri pa tak ronojel uxlanibel k'ij. Rumari' ketaman
achique ri can ma ruc'amon ta chi nikaben, xcha'
ri Jacobo.
22 Y yac'ari' tek ri apóstoles, ri ancianos riche
(rixin) ri iglesia, y nic'aj chic kach'alal xquich'ob
c'a chi yec'o kach'alal xquequicha' el riche (rixin)
chi yebe c'a pan Antioquía y yecachibilaj el ri
Pablo y ri Bernabé. Ri xequicha' c'a el riye' ya ri
Judas ri nibix chuka' Barsabás chare y ri Silas, ye
ca'i' kach'alal ri c'o quik'ij chiquiwech ri nic'aj chic
kach'alal. 23 Y xtz'ibex el jun wuj y xjach el chique
riche (rixin) chi niquic'uaj chique ri kach'alal. Y ri
wuj ri' nubij c'a: Riyoj ri apóstoles, riyoj ri ancianos
riche (rixin) ri iglesia, y ri nic'aj chic kach'alal,
nikatek c'a el rutzil iwech riyix kach'alal ri ma
yix israelitas ta, ri yixc'o pan Antioquía y pa tak
nic'aj chic tinamit riche (rixin) ri Siria y ri yixc'o
pa Cilicia. 24 Xoka c'a rutzijol kiq'ui chi yec'o c'a ri
ye aponak iwuq'ui, y can wawe' ye elenak wi el,
pero ma yoj ta c'a riyoj ri yoj takayon el quiche
(quixin). Riye' xa jun wi chic ri xquibij chiwe
y rumari' xquisech ic'u'x, ruma riye' niquibij chi
rajawaxic chi niban ri circuncisión chiwe,§ y ra-
jawaxic chi ninimaj ri nic'aj chic ri nubij chu-
pan ri ley riche (rixin) ri Moisés.* 25 Y rumari'
tek riyoj xkach'ob c'a chi utz yekacha' el ye ca'i'
kach'alal riche (rixin) chi yekatek el chi'itz'etic.
Y re ye ca'i' re' yecachibilaj c'a el ri Bernabé y
ri Pablo ri sibilaj yekajo'. 26 Y can etaman wi
chi ri kach'alal Bernabé y ri Pablo can ye aponak

‡ **15:21** Hch. 13.15. § **15:24** Tit. 1.10. * **15:24** Ga. 2.4.

pa tak tijoj pokonal† chutzijoxic ri ruch'abel ri
Kajaf Jesucristo. 27 Riyoj ya c'a ri kach'alal Judas
y ri kach'alal Silas ri yekatek el riche (rixin) chi
xquebech'o iwuq'ui, y xtiquik'alajsaj c'a jabel chi-
wech ri pixa' ri katz'iban el chiwe. 28 Y ri nrajo'
ri Lok'olaj Espíritu,‡ ya chuka' ri' ri nikajo' riyoj
chiwe chi ma nikaya' ta más ejka'n chikul, chi ma
rajawaxic ta nitzekelbej ronojel ri nubij chupan
ri ley, xa can xu (xe) wi c'a ri más nic'atzin, yari'
tibana', 29 chi ma titij ta ti'ij riche (rixin) jun chicop
ri xcamisex riche (rixin) chi xtzuj (xsuj) chuwech
jun dios ri xa banon cuma winek, ma titij ta quic',§
ni man c'a chuka' titij ta ti'ij quiche (quixin) chicop
ri xa xejitz'ex chiquikul, y chuka' ri achi'a' y ri
ixoki' ri xa ma quic'ulaj ta qui' ma tiquicanola'
ta qui' riche (rixin) chi yemacun.* Wi ronojel c'a
re' xtinimaj, utz c'a xquixbiyin. Dios c'a xtichajin
iwuche (iwixin).
30 Y ri xetak c'a el, xe'apon ri pa tinamit An-
tioquía, y xequimol c'a ri kach'alal ri ma ye is-
raelitas ta, y xquijech ri wuj chique. 31 Y tek ri
kach'alal xquisiq'uij ri wuj, sibilaj c'a xequicot,
y xcuke' ka quic'u'x ruma ri ch'abel ri yec'o el
chupan. 32 Y ri Judas y ri Silas ye profetas ri
yek'alajsan ri nibix chique ruma ri Dios.† Q'uiy
c'a ch'abel xquibij chique ri kach'alal riche (rixin)
chi xquicukuba' quic'u'x. 33 Y ri ca'i' kach'alal
ri', ri Judas y ri Silas, xec'oje' c'a ka ca'i' oxi' k'ij
quiq'ui ri chiri' pan Antioquía. Yac'a tek xquich'ob
yetzolin pa Jerusalem quiq'ui ri ye takayon pe

† **15:26** Hch. 13.50; 14.19. ‡ **15:28** Jn. 16.13. § **15:29** Lv. 17.14.
* **15:29** Ap. 2.14. † **15:32** Hch. 2.17, 18; 1 Co. 12.28.

quiche (quixin), ri kach'alal ri yec'o chiri' pan
Antioquía xequijech c'a el. Xquibij chique chi ya
ta c'a ri Dios xtichajin quiche (quixin) y nic'oje' ta
uxlanibel c'u'x pa tak cánima. Queri' c'a xquibij el
chique.
34 Yac'a tek ya xa niquichop chi yetzolin el, ri
Silas xa ma xbe ta chic, xa xka chuwech xc'oje' ca
chiri' quiq'ui ri kach'alal. 35 Y can queri' chuka'
ri Pablo y ri Bernabé, xec'oje' ca ri chiri' pan
Antioquía. Ye cachibilan c'a nic'aj chic, xequitijoj
ri kach'alal chupan ri ruch'abel ri Ajaf, y xquitzijoj
chuka' ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic chique
ri winek. Can ye q'uiy wi c'a ri xebano ri samaj.‡

Tek ri Pablo xbe pa rucamul chubanic rusamaj ri Dios

36 Y tek k'axnek chic ca'i' oxi' k'ij, ri Pablo xu-
bij chare ri Bernabé: Jo' chiquitz'etic ri kach'alal
ri yec'o pa ronojel tinamit ri katzijon wi ca
ri ruch'abel ri Ajaf, riche (rixin) chi yekatz'et
achique quibanon.
37 Y ri Bernabé nrajo' c'a chi niquic'uaj ta chic
jun bey ri Juan ri nibix chuka' Marcos chare.
38 Yac'a ri Pablo man c'a nrajo' ta chi nibe ri
Marcos quiq'ui, ruma tek xquic'uaj pa nabey mul,
xa xeruya' ca quiyon chiri' pa Panfilia,§ y ma
xbe ta chic quiq'ui riye' chubanic ri samaj. 39 Y
rumari' xejalajo' chiquiwech, y xquijech c'a qui'.
Ri Bernabé xrachibilaj el ri Marcos, y xe'oc el pa
jun barco riche (rixin) chi xebe c'a pa Chipre.* 40 Y
ri Pablo xucha' c'a ri Silas riche (rixin) nrachibilaj

‡ **15:35** Hch. 13.1. § **15:38** Hch. 13.13. * **15:39** Hch. 4.36.

el riche (rixin) chi yebe. Y ri kach'alal aj chiri' pan
Antioquía xequijech c'a el pa ruk'a' ri Kajaf Dios.
41 Tek ye benak chic, xek'ax c'a el ri pa rucuenta
ri Siria y Cilicia, niquicukubala' c'a ca quic'u'x ri
kach'alal ri can pa rubi' ri Dios niquimol wi qui'.

16

Ri Pablo y ri Silas nicachibilaj el ri Timoteo

1 Ri Pablo y ri Silas xe'apon c'a ri pa Derbe y
ri pa Listra. Y ri chiri' pa tinamit Listra c'o jun
kach'alal ri Timoteo rubi', ral jun ixok israelita ri
runiman c'a chuka' ri Jesucristo,* yac'a ri rutata'
xa griego. 2 Y ri kach'alal c'a ri yec'o pa Listra y ri
pan Iconio sibilaj c'a jabel yech'o chrij ri Timoteo.†
3 Ri Pablo ya c'a ri Timoteo ri nrajo' nrachibilaj
el riche (rixin) chi nuben ri rusamaj ri Dios. Y
can que na wi ri' xuben, pero c'o c'a chi xuben
ri circuncisión chare, riche (rixin) chi utz nitz'et
cuma ri israelitas‡ ri yec'o pa tinamit Listra y cuma
chuka' ri yec'o pe chunakajal ri tinamit, ruma can
quinojel c'a ye etamayon chi ri rutata' ri Timoteo,
xa griego. 4 Y ri tinamit ri yek'ax wi ri Pablo y ri ye
rachibilan el, niquibila' c'a ca chique ri kach'alal
ri ma ye israelitas ta, chi can tiquinimaj ri pixa'
ri quichojmirisan pe ri apóstoles y ri ancianos ye
riche (rixin) ri iglesia ri c'o pa Jerusalem.§ 5 Y
riq'ui ri', ri kach'alal ri niquimol qui' pa rubi' ri
Dios ri pa tak tinamit ri', can xcuke' wi quic'u'x,*

---

* **16:1** 2 Ti. 1.5. † **16:2** 2 Ti. 3.15. ‡ **16:3** 1 Co. 9.20. § **16:4** Hch. 15.23-29. * **16:5** Hch. 15.41; Col. 2.2.

y k'ij k'ij quichapon yeq'uiyer† ruma yec'o ri ye'oc
apo quiq'ui riche (rixin) chi niquinimaj ri Ajaf.

Ri xutz'et ri Pablo pa jun achi'el achic' chrij jun achi aj Macedonia

6 Y ri Lok'olaj Espíritu man c'a xuya' ta k'ij chare
ri Pablo y chique ri ye rachibil, riche (rixin) chi
nbequitzijoj ri ruch'abel ri Dios pa ruwach'ulef
Asia. Rumari' riye' xek'ax pe ri pa Galacia y pa
Frigia. 7 Y c'ac'ari' xe'apon ri pa mojón riche (rixin)
ri ruwach'ulef Misia. Y xquich'ob c'a chi yebe ri pa
ruwach'ulef Bitinia, pero ri Lok'olaj Espíritu man
c'a xuya' ta k'ij chique riche (rixin) chi xebe. 8 Y
c'ac'ari' xek'ax pa Misia, y xe'apon c'a ka ri pa
tinamit Troas. 9 Y chak'a' ri Pablo xutz'et c'a pa
jun achi'el achic', chi c'o jun achi aj pa Macedo-
nia ri pa'el apo chuwech, y chi ri achi ri' nubij
c'a chare: Tabana' jun utzil, cak'ax c'a kiq'ui pa
Macedonia, y kojato', xcha' chare. 10 Y yac'a tek ri
Pablo rutz'eton chic ri jun achi'el achic' ri', yac'ari'
tek konojel xkachojmirisaj ki' riche (rixin) chi
xojbe c'a pa Macedonia, ruma xk'ax chkawech chi
xk'alajsex chuwech ri Pablo chi ri Dios yojrusiq'uij
(yojroyoj) riche (rixin) chi yojbe c'a quiq'ui ri aj
Macedonia riche (rixin) chi nikatzijoj chique ri
lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic.

Tek ri Pablo y ri Silas xeya'ox (xeya') pa cárcel chiri' pa tinamit Filipos

11 Y can yac'ari' tek xoj-oc el pa jun barco, y
xkaya' ca ri tinamit Troas. Y choj xojbe c'a pa
Samotracia. Y c'a pa ruca'n k'ij ri xoj-el chic
el chiri', riche (rixin) chi xojapon pa tinamit

† **16:5** Jud. 20.

Neápolis. 12 Y tek xkaya' c'a ca ri tinamit Neápolis,
xojbe pa tinamit Filipos. Y ri Filipos jun c'a ni-
malaj tinamit ri c'o pa rucuenta ri Macedonia.
Y ri winek c'a ri yec'o chupan ri tinamit ri', ye
romanos. Tek xojapon ri pa tinamit ri', xojc'oje'
c'a ka ca'i' oxi' k'ij chiri'. 13 Y pa jun uxlanibel
k'ij, riyoj xoj-el c'a el ri pa tinamit riche (rixin) chi
xojbe chuchi' jun raken ya', jun lugar ri can niban
wi oración. Y xojbetz'uye' c'a chiri', y xkachop c'a
rutzijoxic chique ri ixoki' ri xquimol qui' chiri',
ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic. 14 Jun c'a
chique ri ixoki' ri xquimol qui' chiri', Lidia rubi'.
Y riya' pa jun c'a tinamit ri Tiatira rubi' ri nipe wi.
Riya' nuc'ayij c'a juley tziek ri morado nitzu'un,
y nibix púrpura chare. Y ri Lidia ri' can nuya' wi
c'a ruk'ij ri Dios, y nrac'axaj c'a apo ri nubij ri
Pablo. Y ri Ajaf Dios can xch'o wi c'a pa ránima
ri ixok ri'. Rumari' tek riya' can xunimaj. 15 Y
riya' y ri ye aj pa rachoch‡ xeban c'a bautizar. Y
yac'a tek ye banon chic bautizar, ri Lidia xubij
c'a chake: Wi can nich'ob chi riyin xcuke' nuc'u'x
riq'ui ri Ajaf, quixam pe c'a wuq'ui, y quixc'oje' pa
wachoch, xcha'. Ri ixok ri' can xuben wi c'a chake
chi xojbec'oje' chiri' pa rachoch.

16 Y jun k'ij c'a tek kachapon el bey riche (rixin)
chi yojbe c'a acuchi (achique) niban wi oración,
xkac'ul jun k'opoj. Y riya' c'o c'a jun itzel espíritu
riq'ui, y yari' ri nibano chare chi nicowin nubij
c'a ri xtiquic'ulwachila' ri winek.§ Ri k'opoj ri' can
lok'on cuma ri rupatrón. Rumari' ronojel ri puek
ri niquiya' ri winek chare riche (rixin) chi niquitoj,

‡ **16:15** Hch. 11.14. § **16:16** 1 S. 28.7.

can pa quik'a' c'a ri ye rupatrón ri napon wi. 17 Ri
Pablo y riyoj can yoj tzekelben c'a ruma ri jun
k'opoj ri'. Can nurakala' c'a ruchi' chikij y nubila':
Re achi'a' re' ye rusamajel ri nimalaj Dios ri c'o
chila' chicaj, y niquitzijoj c'a ri bey riche (rixin) ri
colotajic chiwe, nicha' c'a.
18 Y ri k'opoj ri', q'uiy c'a k'ij ri queri' xuben. Y
ri Pablo xic'o ruc'u'x. Rumari' riya' xupiscolij ri', y
xubij c'a chare ri itzel espíritu ri c'o riq'ui ri k'opoj:
Pa rubi' c'a ri Jesucristo nbij c'a chawe chi catel el
riq'ui re k'opoj re', xcha' ri Pablo. Y ri itzel espíritu
ri' can yac'ari' tek xuya' ca ri k'opoj.*
19 Yac'a tek ri ye rupatrón ri k'opoj ri' xquitz'et
chi xa majun chic quirajil xtiquich'ec ta chrij ri caj-
ic', ruma xa man c'o ta chic ri itzel espíritu riq'ui,
xebequichapa' pe ri Pablo y ri Silas, y xequic'uaj
c'a chiquiwech ri aj k'atbel tak tzij.† 20 Y tek xebe-
quipaba' chiquiwech ri aj k'atbel tak tzij, xquibij:
Re achi'a' re' ye israelitas y niquisuk' quina'oj
ri winek wawe' pa katinamit.‡ 21 Y niquic'ut
c'a jun chic ruwech costumbre chkawech, ri ma
ruc'amon ta chi nikac'ul y nikaben, ruma riyoj can
yoj winek romanos, xecha'.
22 Y can yac'ari' tek ri winek xebeyacatej pe
chiquij ri Pablo y ri Silas. Y chuka' ri aj k'atbel
tak tzij xquich'anaba' ri Pablo y ri Silas, y c'ac'ari'
xquitek quich'ayic tzan xc'a'y.§ 23 Y tek sibilaj
ye ch'ayon chic, xebetz'apix ca pa cárcel,* y xbix
chare ri chajinel chi jabel quichajixic tubana'.
24 Rumari' riya', can xu (xe) wi xbix queri' chare,

---

* **16:18** Mr. 16.17. † **16:19** Mt. 10.18. ‡ **16:20** Hch. 17.6.
§ **16:22** 1 Ts. 2.2. * **16:23** Lc. 21.12.

can yac'ari' tek c'a nej apo chupan ri cárcel xe-
beruya' wi ca. Y ri caken xeruk'atabala' ca cojol
che' ri nibix cepo chare, riche (rixin) chi queri'
man c'a xque'el ta el.
25 Y achi'el xa pa nic'aj ak'a' tek ri Pablo y ri Silas
niquiya' c'a ruk'ij ri Dios yebixan, y niquiben c'a
chuka' orar. Y ri nic'aj chic c'a ri yec'o pa cárcel
yequic'axaj apo. 26 Can yac'ari' tek xoyiquiyo' jun
nimalaj silonel,† y xusiloj c'a ri cárcel y hasta xe-
biyin ri rucimiento. Ri ruchi' ri cárcel xejakatej, y
ri cadenas ri ye ucusan riche (rixin) chi ye ximilon
ca ri yec'o pa cárcel, xquisk'opij qui'. 27 Ri achi c'a
ri chajiy quiche (quixin) ri yec'o pa cárcel, xuna'
ruwech ruma ri silonel. Y tek riya' xutz'et chi
ri ruchi' ri cárcel xa ye jakatajnek chic, xrelesaj
c'a ru'espada riche (rixin) chi nucamisaj ka ri',
ruma riya' xuch'ob chi quinojel ri yec'o pa cárcel
xe'anmej el. 28 Pero ri Pablo xurek apo ruchi'
y xubij chare: Ma tacamisaj ta awi', xa yojc'o
konojel wawe', xcha'.
29 Y ri achi chajinel xuc'utuj c'a k'ak'. Y tek
ruc'uan chic ri k'ak' ri', junanin (anibel) c'a xoc
apo ri pa cárcel, pero can nibarbot (nibaybot)
ruma ruxibin ri'. Y ri achi chajinel ri' xbexuque'
c'a chiquiwech ri Pablo y ri Silas. 30 Y c'ac'ari'
riya' xerelesaj pe ri pa cárcel, y xuc'utuj chique:
¿Achique c'a rajawaxic chi nben‡ riche (rixin) chi
yicolotej? xcha'.
31 Ri Pablo y ri Silas xquibij chare: Tanimaj c'a
ri Ajaf Jesucristo,§ y xcacolotej riyit y ri ye aj pan
awachoch, xecha' chare.

---

† **16:26** Hch. 4.31. ‡ **16:30** Hch. 2.37. § **16:31** Jn. 3.16, 36.

32 Ri Pablo y ri Silas xquitzijoj c'a ri ruch'abel ri
Ajaf chare riya' y chique chuka' quinojel ri yec'o
pa rachoch ri chajinel ri'. 33 Y riya' can ya c'a
hora ri' riche (rixin) ri ak'a' ri', tek xuch'ajla' ri
quisocotajic ri Pablo y ri Silas. Y xban c'a ca
bautizar riya' y quinojel ri ye aj pa rachoch. 34 Y
c'ac'ari' tek xeruc'uaj chrachoch riche (rixin) chi
xerutzuk pe. Y riya' y ri ye aj pa rachoch sibilaj c'a
xquicot ri cánima,* ruma xquinimaj ri Dios.

35 Y nimak'a' pa ruca'n k'ij ri aj k'atbel tak tzij
xequitek c'a nic'aj chic chajinel riche (rixin) chi
xbequibij chare ri achi chajiy quiche (quixin) ri
yec'o pa cárcel, chi utz c'a que'elesex el ri Pablo y ri
Silas. 36 Y ri chajinel xberubij c'a chare ri Pablo: Ri
aj k'atbel tak tzij, xquitek c'a pe rubixic chuwe chi
yixinwelesaj el. Wacami quixel c'a pe. Quixbiyin
c'a y xtic'oje' ta c'a uxlanibel c'u'x pa tak iwánima,
xcha' chique.

37 Pero ri Pablo xubij c'a chique ri nic'aj chic
chajinel: Riyoj yoj achi'a' romanos.† Pero ri iwir, ri
aj k'atbel tak tzij can chanin yan xquitek kach'ayic
chiquiwech ri winek y ma jane quik'aton ta tzij pa
kawi'. C'ac'ari' xojquitz'apij ca re wawe' pa cárcel.
Y re wacami can nicajo' chi man ta jun ri ninaben
re yoj-el el. Re' ma utz ta chuwech ri ley. Xa can
je'ibij chique ri ye aj k'atbel tak tzij, chi yec'a riye'
ri quepe chikelesaxic, xcha' ri Pablo chique.

38 Y ri chajinel ri' xbequibij c'a chique ri aj
k'atbel tak tzij ronojel ri xubij el ri Pablo chique.
Rumari' ri aj k'atbel tak tzij xquixibij qui', ruma

---

* **16:34** Sal. 5.11. † **16:37** Hch. 22.25.

xquetamaj chi ri ye ca'i' achi'a' ri' chuka' ye ro-
manos.‡ 39 Y ri aj k'atbel tak tzij xe'apon c'a quiq'ui
ri Pablo y ri Silas ri chiri' pa cárcel, y xquic'utuj c'a
cuybel quimac chiquiwech. C'ac'ari' xequelesaj
pe ri pa cárcel y chuka' xquibij chique chi man chic
c'a quec'oje' ta ka chiri' pa tinamit. 40 Tek ri Pablo y
ri Silas xe'elesex el pa cárcel, xebe c'a ri pa rachoch
ri Lidia, y xquicukubala' ca quic'u'x§ ri kach'alal.
Y tek ye ch'onak chic ca chique quinojel, xebe el.

17

Tek ri winek riche (rixin) ri tinamit Tesalónica xeyacatej chiquij ri Pablo y ri Silas

1 Ri Pablo y ri Silas quichapon c'a bey xek'ax ri
pa tinamit Anfípolis y xek'ax ri pa tinamit Apolo-
nia, y c'ac'ari' xe'apon ri pa tinamit Tesalónica. Y
ri winek israelitas ri yec'o chiri', c'o c'a jun jay ri
niquimol wi qui' ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri
Dios. 2 Y ri Pablo, can achi'el c'a rubanalon pa tak
nic'aj chic tinamit chi nabey na napon ri pa tak jay
ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios, can ya chuka' ri'
ri xuben chiri' pa Tesalónica. Riya' xbe c'a chupan
ri jay* ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios pa
tak uxlanibel k'ij, riche (rixin) chi xquich'ob rij ri
ruch'abel ri Dios ri tz'ibatal ca, y oxi' c'a uxlanibel
tak k'ij ri queri' xuben. 3 Y ya ri ruch'abel ri Dios
ri xucusaj riche (rixin) chi xuk'alajsaj chiquiwech
ri winek chi ri Cristo can c'o chi xuk'axaj tijoj
pokonal,† y tek caminek chic el, xc'astej c'a pe. Y

‡ **16:38** Hch. 22.29. § **16:40** 1 Ts. 4.18; 5.11. * **17:2** Hch. 13.5, 14. † **17:3** Lc. 24.25, 26, 46.

ri Pablo xubij c'a chuka' chique ri winek: Ri Jesús
ri ntzijoj chiwe riyix, ya c'a Riya' ri Cristo.
4 Y can yec'o wi ri xeniman ri Ajaf Jesucristo.
Yec'o israelitas, y sibilaj ye q'uiy chuka' ri ye grie-
gos ri can niquiya' wi ruk'ij ri Dios. Y ye q'uiy
chuka' ixoki' ri nima'k quik'ij ri xeniman. Y quino-
jel c'a riye' xequitzekelbej el ri Pablo y ri Silas.
5 Yac'a ri winek israelitas ri xa ma niquinimaj ta ri
Jesucristo, itzel xquina' chique ri Pablo y ri Silas.
Y rumari' tek riye' xebequimolola' pe achi'a' ri
ye itzel y ye k'ora'. Can sibilaj ye q'uiy winek ri
xequimol, ruma can xquiyec wi ri tinamit. Y riye'
xebe riche (rixin) chi yebe'oc pa rachoch ri jun
achi Jasón rubi', chiquicanoxic ri Pablo y ri Silas.
Riye' nicajo' c'a yequelesaj pe ri pa jay y yequiya'
pe pa quik'a' ri winek. 6 Pero xa ma xequil ta pe ri
Pablo y ri Silas. Rumari' tek xa ya chic ri Jasón y
nic'aj chic kach'alal ri xequic'uaj apo chiquiwech
ri aj k'atbel tak tzij riche (rixin) ri tinamit. Y can
niquirek apo quichi', y niquibij: Ri achi'a' Pablo y
Silas xa niquisuk' quina'oj‡ quinojel ri winek riche
(rixin) re ruwach'ulef, y xe'oka yan c'a re wawe'
chupan re katinamit. 7 Y ya re achi Jasón rubi' ri
xc'ulu apo quiche (quixin) ri pa rachoch. Quinojel
c'a ri yetzekelben quiche (quixin) ri Pablo y ri
Silas, riye' xa ma niquinimaj ta ri nubij ri ley riche
(rixin) ri César, ruma xa niquibij chi c'o jun chic
rey,§ y Jesús rubi', xecha'.
8 Y tek ri winek y ri aj k'atbel tak tzij riche (rixin)
ri tinamit Tesalónica xquic'axaj ri tzujunic (suju-
nic) ri', xquixibij qui' y rumari' xewolol ka chiqui-

‡ **17:6** Hch. 16.20. § **17:7** Lc. 23.2; Jn. 19.12.

wech. 9 Pero tek ri aj k'atbel tak tzij quic'ulun chic
c'a ca ri puek ri xcanaj pake' ca pa quiq'uexel ri
Jasón y ri nic'aj chic, c'ac'ari' xequelesaj pe.

Ri Pablo y ri Silas niquitzijoj ruch'abel ri Dios pa tinamit Berea

10 Ri kach'alal ri', can chanin c'a xequitek* el ri
Pablo y ri Silas c'a pa tinamit Berea. Chak'a' c'a
xequitek el. Y tek ri Pablo y ri Silas yec'o chic chiri'
pa Berea, xebe c'a pa jun jay ri niquimol wi qui' ri
israelitas ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. 11 Y ri
israelitas ri' sibilaj c'a utz quina'oj que chiquiwech
ri israelitas ri yec'o pa Tesalónica, ruma riye' can
riq'ui ronojel quic'u'x xquic'ul ri ruch'abel ri Dios.
Y ronojel c'a ri niquic'axaj el quiq'ui ri Pablo y ri
Silas, nbequicanola' chupan ri ruch'abel ri Dios ri
ye tz'ibatal ca,† riche (rixin) chi niquetamaj, wi kas
kitzij ri nibix chique. Y ri winek ri' can k'ij k'ij c'a
queri' niquiben. 12 Y can ye q'uiy c'a ri xeniman
ri Ajaf Jesucristo chiquicojol ri israelitas. Y can
queri' chuka' chiquicojol ri winek ri xa ye griegos.
Yec'o ixoki' ri c'o quik'ij ri xeniman y yec'o chuka'
achi'a'.‡ 13 Yac'a ri israelitas ri ma quiniman ta
ri yec'o pa tinamit Tesalónica, xquic'axaj c'a chi
ri Pablo c'o pa Berea nutzijoj ri ruch'abel ri Dios
chique ri winek, rumari' riye' can xebe c'a pa
Berea. Y ri chiri' pa Berea xequitakchi'ij ri winek
riche (rixin) chi xeyacatej chrij ri Pablo.§ 14 Y ri
kach'alal ri yec'o pa Berea, can yac'ari' xquitek el
ri Pablo c'a chuchi' ri mar. Y ri Silas y ri Timoteo
c'a xec'oje' na ca ri pa Berea quiq'ui ri kach'alal.

---

* **17:10** Mt. 10.23. † **17:11** Is. 34.16; Lc. 16.29; Jn. 5.39. ‡ **17:12** Hch. 13.50. § **17:13** Lc. 11.52; 1 Ts. 2.15.

15 Y ri kach'alal ri xerachibilaj el ri Pablo, tek yec'o
chic chuchi' ri mar, xquic'uaj c'a el c'a pa tinamit
Atenas. Y ri kach'alal ri' xetzolin c'a, y xbix pe
chique ruma ri Pablo chi ri Silas y ri Timoteo*
que'apon yan chanin ri pan Atenas, ruma chiri'
yeroyobej wi riya'.

Tek ri Pablo xc'oje' pa tinamit Atenas

16 Y tek ri Pablo ye royoben c'a ri Silas y ri
Timoteo ri chiri' pa tinamit Atenas, riya' sibilaj c'a
xk'axo ránima,† ruma ri sibilaj q'uiy dios ri xa ye
banon cuma winek ri yec'o chupan ri tinamit ri',
ri ye oconek qui-dios ri winek.‡ 17 Rumari' ri Pablo
napon c'a ri pa jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel
ri Dios chupan ri tinamit ri', y niquich'ob c'a rij
ri ruch'abel ri Dios,§ ye rachibilan ri israelitas
y nic'aj chic winek ri can niquiya' wi ruk'ij ri
Dios.* Y can queri' wi chuka' nberubana' ronojel
ri nic'aj chic k'ij quiq'ui ri ye'apon pa c'aybel.
18 Y yec'o c'a nic'aj achi'a' ri chiri' pan Atenas ri
can nicajo' niquetamaj q'uiy ruwech etamabel,
achi'a' ri nibix epicúreo chique y nic'aj chic ri
nibix estoico chique, yebetzijon c'a riq'ui ri Pablo.
Pero yec'o chuka' ri xa niquibij: ¿Achique cami
nrajo' nubij chake re jun achi re', xaxu (xaxe wi)
niwolol? yecha'. Y nic'aj chic niquibila' c'a: Re
achi re' achi'el xa nuya' quitzijol nic'aj chic dios.
Y quec'ari' niquibij ri winek ri', ruma ri nutzijoj
ri Pablo chique, ya ri lok'olaj ruch'abel ri Jesús
ri niya'o colotajic, y nubij chuka' chique chrij ri

---

* **17:15** Hch. 18.5. † **17:16** Sal. 119.158; Mr. 3.5; 2 P. 2.8. ‡ **17:16** Ex. 32.19, 20. § **17:17** Hch. 17.2; 18.4, 19; 19.8, 9. * **17:17** Hch. 17.4.

c'astajbel† quiche (quixin) ri caminaki'. 19 Y ri
winek ri' xquic'uaj c'a ri Pablo pan Areópago, ri
acuchi (achique) niquimol wi qui' ri can nima'k
quik'ij chiquicojol riye'. Y tek xe'apon c'a, riye'
xquic'utuj c'a chare ri Pablo: ¿La utz cami nuben
chawech chi natzijoj chake chrij ri c'ac'ac' na'oj ri
nak'alajsaj? 20 Ruma riyoj can ma kac'axan ta ri
natzijoj riyit, y rumari' nikajo' c'a chi niketamaj
achique rubanic ri', xecha' chare.
21 Y queri' xquibij, ruma quinojel winek ri yec'o
chiri' pan Atenas, ri aj chiri' y ri yepe juc'an chic
ruwach'ulef, can majun chic c'a achique ta ri
niquiben, xa can xu (xe) wi niquic'axaj o niquibij
jun chic na'oj ri can c'ac'ac' chiquiwech riye'.
22 Yac'ari' tek ri Pablo xbepa'e' pe chiquiwech
ri winek ri chiri' pan Areópago, y xubij c'a: Riyix
achi'a' ri yixc'o wawe' pan Atenas, riyin ntz'et c'a
chi riyix can iya'on wi quik'ij quinojel ri idioses.‡
23 Tek xik'ax c'a ri acuchi (achique) niya' wi quik'ij
quinojel ri idioses xintz'et c'a jun altar ri acuchi
(achique) nubij wi: RICHE (RIXIN) RI DIOS RI XA
MA ETAMAN TA RUWECH, nicha'. Y ya c'a Dios
ri' ri ma iwetaman ta ruwech, y can iya'on ruk'ij
riyix, yari' ri nk'alajsaj riyin chiwech re wacami.
24 Ya c'a Dios ri' ri banayon re ruwach'ulef y
ronojel ri c'o chuwech. Ya c'a Riya' ri Rajaf ri caj y
Rajaf re ruwach'ulef.§ Y rumari' ma pa jun jay ta
ri xa banon cuma winek c'o wi.* 25 Y ma rajawaxic
ta chi nito'ox (nito') ruma jun winek, ruma pa
ruq'uexel chi que ta ri' nibanatej, xa ya ri Dios ri

† **17:18** Hch. 4.2. ‡ **17:22** Jer. 50.38. § **17:24** Mt. 11.25.
* **17:24** Hch. 7.48.

nito'o riche (rixin) ri winek, ruma can ya Riya' ri
niya'o kac'aslen,† ri cak'ik' ri nikajik'aj, y ronojel
ri nic'aj chic cosas.
26 Chuka' can rubanon chake konojel ri
yojc'o chuwech re ruwach'ulef chi xa riq'ui jun
winek yoj petenak wi, y katalun ki' chuwech re
ruwach'ulef re yojc'o wi y rubin chuka' chic ri
quitiempo re karuwach'ulef y ri mojones riche
(rixin) ri kalugar.‡ 27 Queri' xuben ri Dios ruma
nrajo' chi nikacanoj Riya', riche (rixin) chi achique
ta na rubanic nbekila' wi pe, astape' Riya' xa can
nakaj c'o wi kiq'ui chikajujunal. 28 Y ruma Riya'
tek c'o kac'aslen, ruma Riya' tek yojsilon, y ruma
chuka' Riya' tek yojc'o, can achi'el c'a quibin
c'a nic'aj achi'a' poetas§ ri can ye iwinak riyix,
tek xquibij: Riyoj can yoj ralc'ual c'a chuka' ri
Dios, xecha'. 29 Y wi can yoj ralc'ual c'a ri Dios,
ma ruc'amon ta nikabij Dios chare jun cosa* ri
xa achi'a' ye banayon. Y ri' astape' can riq'ui
k'anapuek o sakapuek o riq'ui abej banon wi,
ruma xa quina'oj winek. 30 Ri winek ri ojer ca,
xquibanala' dios riche (rixin) chi xquiya' quik'ij,
y ri Dios sibilaj xerucoch', ruma ma quetaman
ta achique ri ruc'amon chi niquiya' ruk'ij. Yac'a
re k'ij re', Riya' nubij chi quinojel winek titzolin
pe quic'u'x riq'ui.† 31 Ruma Riya' can rucha'on
chic jun k'ij riche (rixin) chi xtuk'et tzij pa quiwi'
quinojel ri winek. Rucha'on chic c'a Jun ri can
choj wi xtik'ato tzij. Y ri Dios xuk'alajsaj chi kitzij

---

† **17:25** Is. 42.5. ‡ **17:26** Dt. 32.8. § **17:28** Re' winek ri jabel yecowin yequicusaj ch'abel riche (rixin) chi niquisiloj cánima y quich'obonic nic'aj chic winek. * **17:29** Is. 40.18. † **17:30** Lc. 24.47.

chi ri Jun ri' xtik'ato tzij,‡ ruma ri Dios xuben
chare chi xbec'astej pe chiquicojol ri caminaki',§
xcha' ri Pablo.
32 Y tek ri winek xquic'axaj chi c'o Jun ri xc'astej
pe chiquicojol ri caminaki', xa xetze'en apo chrij
ri Pablo. Y yec'o xebin chare: C'a xcatkac'axaj na
chic jun bey,* xecha'.
33 Y ri Pablo xel pe chiquicojol. 34 Y yec'o c'a ca'i'
oxi' winek ri xeniman ri Ajaf Jesucristo. Ri winek
ri' can xebe wi c'a riq'ui ri Pablo. Chiquicojol
ri winek ri xeniman, c'o c'a jun achi ri Dionisio
rubi', cachibil ri yek'ato tzij pan Areópago. Y c'o c'a
chuka' jun ixok ri Dámaris rubi' ri xniman ri Ajaf
Jesucristo. Y yec'o chuka' nic'aj chic.

18

Tek ri Pablo xc'oje' pa tinamit Corinto

1 Y yac'ari' tek ri Pablo xuya' ca ri tinamit Atenas,
y xbe ri pa tinamit Corinto.* 2 Chiri' c'o c'a jun achi
israelita ri Aquila rubi', y riya' alaxnek pa jun tina-
mit ri c'o pa rucuenta ri Ponto. Riya' rachibilan
ri Priscila ri rixjayil, xa c'a juba' que'apon ri pa
Corinto,† ye elenak c'a pe pan Italia, ri xec'oje' wi.
Xe'el c'a pe ri pa ruwach'ulef ri', ruma ri Claudio ri
aj k'atbel tzij chiri' xubij c'a chi ri winek israelitas
que'el el ri pa tinamit Roma. Y ri Pablo xapon
c'a chiquitz'etic. 3 Y ruma chi xa can junan c'a
quisamaj chi ye oxi', ri Pablo xc'oje' c'a ka quiq'ui.
Chi oxi' ye aj banoy jay riq'ui tziek, y junan c'a

‡ **17:31** Ro. 2.16; 2 Ti. 4.1. § **17:31** 1 Co. 15. * **17:32** Hch. 24.25. * **18:1** 1 Co. 1.2; 2 Co. 1.1, 23. † **18:2** Ro. 16.3.

xesamej.‡ 4 Yac'a ri pa tak uxlanibel k'ij, ri Pablo
nibe c'a chupan ri jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri
Dios,§ y can nutij c'a ruk'ij riche (rixin) chi nuc'ut
ri ruch'abel ri Dios chiquiwech ri winek israelitas
y chiquiwech ri ma ye israelitas ta, riche (rixin)
chi nik'ax chiquiwech.
5 Y tek ri Silas y ri Timoteo* ye tzolijnek chic
pe ri pa Macedonia y yec'o chic riq'ui ri Pablo pa
Corinto, yac'ari' tek ri Pablo más xujech ri' chutz-
ijoxic† ri ruch'abel ri Dios. Y can majun nrewaj ta
c'a chiquiwech ri israelitas ri yec'o chiri', xa can
nuk'alajsaj chi ri Jesús can ya wi ri' ri Cristo. 6 Pero
ri israelitas ri' can ma nika ta c'a chiquiwech ri
nubij ri Pablo, y q'uiy c'a itzel tak tzij ri yequibila'.‡
Rumari' ri Pablo xutotaj (xuquiraj) ri rutziak,§
riche (rixin) chi queri' tiquetamaj chi ma utz ta
ri xquiben.* Y xubij c'a chuka' chique: Yix c'a
riyix c'o imac wi xquixbeka pa ruc'ayewal.† Riyin
xinel yan c'a chuwech, ruma can xinya' ri rutzijol
chiwe. Y re wacami yixinya' c'a ca, riche (rixin)
chi yibe quiq'ui ri winek ri xa ma ye israelitas ta,‡
xcha' chique.
7 Y can yac'ari' xel pe ri Pablo chiri' chupan
ri jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios, y xbe
chrachoch ri jun achi ri Justo rubi'. Ri achi ri'
can nuxibij ri' chi nimacun chuwech ri Dios, y ri
rachoch, can riq'ui c'a apo ri jay ri kas nic'ut wi ri
ruch'abel ri Dios c'o wi. 8 Y c'o c'a chuka' jun achi ri

‡ **18:3** Hch. 20.34; 1 Co. 4.12; 1 Ts. 2.9. § **18:4** Hch. 13.14. * **18:5** Hch. 17.14. † **18:5** Job 32.18. ‡ **18:6** 1 P. 4.4. § **18:6** Neh. 5.13. * **18:6** Mt. 10.14; Lc. 9.5; Hch. 13.51. † **18:6** 2 S. 1.16; Ez. 3.18; 18.13; 33.4, 9. ‡ **18:6** Hch. 28.28.

Crispo§ rubi', jun achi ri can principal wi ri chiri'
chupan ri jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios.
Riya' xunimaj c'a ri Ajaf Jesucristo ye rachibilan
ri ye aj pa rachoch. Y yec'o c'a chuka' nic'aj chic
winek aj chiri' pa Corinto, xeniman ri Jesucristo
tek xquic'axaj ri ruch'abel ri Dios. Y can xeban c'a
chuka' bautizar. 9 Y ri Ajaf xch'o c'a riq'ui ri Pablo
pa jun chak'a', xuc'ut c'a ri' chuwech pa jun achi'el
achic', y xubij c'a chare: Man c'a taxibij ta awi'*
y ma tatanaba' ta rubixic ri nuch'abel chique ri
winek. 10 Y riyin c'a ri xquichajin awuche (awixin)
wawe', can majun ri xtac'ulwachij† ta pa quik'a' ri
winek. Ruma re wawe' pa tinamit Corinto ye q'uiy
winek ri can ye wuche (wixin) chic riyin, ruma
can xquinquinimaj wi, xcha' ri Ajaf.
11 Rumari' jun juna' riq'ui nic'aj ri xc'oje' ka ri
Pablo ri chiri' pa Corinto, y riya' can nuc'ut wi c'a
ri ruch'abel ri Dios chiquiwech.
12 Y chupan ri tiempo ri', ya c'a ri jun achi ri
Galión rubi' ri aj k'atbel tzij‡ chiri' pa ruwach'ulef
Acaya,§ ri acuchi (achique) c'o wi ri Corinto. Y
ya tiempo ri' tek ri israelitas xquimol qui' riche
(rixin) chi xeyacatej chrij ri Pablo. Xbequichapa'
pe, xquic'uaj pa k'atbel tzij,* 13 y xbequibij c'a
chare ri Galión: Re jun achi re' can nutij c'a
ruk'ij chi nubij chique ri winek chi rajawaxic
chi tiquiya' ruk'ij ri Dios, pero xa man achi'el ta
rubanic ri nubij ri ley† riche (rixin) ri Moisés.

§ **18:8** 1 Co. 1.14. * **18:9** Hch. 23.11; 27.23, 24. † **18:10** Is. 41.10; Jer. 1.8, 19; Mt. 28.20; Ro. 8.31. ‡ **18:12** Hch. 13.7. § **18:12** Hch. 18.27; 19.21. * **18:12** Mt. 10.18. † **18:13** Hch. 18.15.

14 Y tek ri Pablo xrajo' xch'o apo, xa ya c'a ri
Galión ri xch'o pe nabey, y xubij c'a chique ri
israelitas ri': Ma tibij ta chic pe chuwe. Ruma xa
ta camic o jun ta chic ruwech mac rubanon‡ ca re
jun achi re', riyin can ruc'amon chi yixinwac'axaj.
Pero xa ma que ta ri'. 15 Ruma ri rumac re achi re'
xa chiwech ka riyix.§ Xa chrij ch'abel, chrij ri iley
y chrij ri bi'aj Jesús. Riyin ma nwajo' ta c'a nben
ruchojmil re'. Xa tichojmirisaj ka chiwech riyix,
xcha'.
16 Y xerelesaj pe chiri'* pa k'atbel tzij. 17 Can
yac'ari' tek ri winek xquichop ri Sóstenes† chuwech ri Galión ri aj k'atbel tzij y xquich'ey.
Ri Sóstenes c'a ri' jun principal chiri' chupan ri jay
ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. Pero ri Galión
can xuben chi achi'el xa ma xutz'et ta ri xbanatej.
18 Y ri Pablo q'uiy c'a k'ij ri xc'oje' na ka ri chiri'
quiq'ui ri kach'alal pa Corinto, ri tinamit ri c'o
pa rucuenta ri Acaya, pero xapon c'a jun k'ij tek
c'o chi xbe el. Y tek ch'onak chic c'a ca chique ri
kach'alal, riya' xoc c'a el pa jun barco riche (rixin)
chi xbe c'a pa ruwach'ulef Siria ye rachibilan c'a el
ri Priscila y ri Aquila. Yac'a ri Pablo c'o ri rutzujun
(rusujun) chare ri Dios. Rumari' tek xe'apon pa
Cencrea,‡ ri tinamit ri c'o chi ye'oc wi el pa barco,
ri Pablo xusocaj ri rusmal tak ruwi'§ y co'ol xuben
c'a chare, riche (rixin) chi retal chi riya' xuq'uis
yan pa ruwi' ri rutzujun (rusujun) chare ri Dios
chi nuben. 19 Y tek xek'ax juc'an chic ruchi' ya',
xe'apon c'a ri pa tinamit Efeso. Ri Pablo xeruya'

‡ **18:14** Hch. 23.29; 25.11, 19. § **18:15** Mt. 27.4, 24. * **18:16** Ro. 13.3, 4. † **18:17** 1 Co. 1.1. ‡ **18:18** Ro. 16.1. § **18:18** Nm. 6.18; Hch. 21.24.

ca ri Priscila y ri Aquila, y xbe chupan ri jay ri kas
nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. Junan c'a niquich'ob
rij ri ruch'abel ri Jesucristo quiq'ui ri israelitas.
20 Y ri israelitas ri' xquibij c'a chare chi tic'oje' ka
juba' quiq'ui chiri' pan Efeso, pero riya' ma xrajo'
ta. 21 Xa xubij c'a ca chique chi can nic'atzin chi
c'o pa Jerusalem* ri k'ij riche (rixin) ri nimak'ij ri
petenak.† Pero xquitzolin chic pe jun bey iwuq'ui,
wi queri' nrajo' ri Dios,‡ xcha'. Y tek ch'onak chic
c'a ca chique quinojel, xuya' c'a ca ri tinamit Efeso
y xoc chic el pa barco.

Ri Pablo xtzolin pan Antioquía y chiri' xel wi pe riche (rixin) chi xbe pa rox mul chubanic rusamaj ri Dios

22 Tek xbeka c'a ri pa Cesarea,§ xa can choj c'a
xbe ri pa Jerusalem. Y tek ye ruya'on chic ca
rutzil tak quiwech ri kach'alal ri niquimol qui'
pa rubi' ri Dios ri chiri', riya' xbe c'a pan Antio-
quía.* 23 Y xc'oje' na c'a el juba' ri chiri' pan Antio-
quía. C'ac'ari' xtzolin chic jun bey chucukubaxic
quic'u'x† ri kach'alal ri yec'o pa tak tinamit ri
yec'o pa rucuenta ri Galacia‡ y ri yec'o chuka' pa
rucuenta ri Frigia.

Ri Apolos nutzijoj ri ruch'abel ri Dios pa tinamit Efeso

24 Y ri chiri' pa tinamit Efeso ri tiempo ri', xapon
c'a jun achi israelita ri Apolos§ rubi', jun achi aj
pa tinamit Alejandría. Y can jabel c'a retaman ri

---

* **18:21** Hch. 19.21. † **18:21** Dt. 16.1. ‡ **18:21** Mt. 26.39; Ro. 1.10; 15.32; 1 Co. 4.19; Stg. 4.15. § **18:22** Hch. 8.40. * **18:22** Hch. 11.26. † **18:23** Is. 35.4. ‡ **18:23** Ga. 1.2. § **18:24** 1 Co. 1.12; Tit. 3.13.

ruch'abel ri Dios ri tz'ibatal ca, y jabel chuka' re-
taman nich'o chiquiwech ri winek, rumari' jabel
rubixic nuben chare. 25 Y can jabel wi rutijoxic
banon chupan ri bey riche (rixin) ri Ajaf Jesús. Y
can riq'ui c'a ronojel ránima nutzijoj ri ruch'abel
ri Ajaf* chique ri winek. Can jabel wi yerutijoj.
Xa yac'a riya' xaxu (xaxe wi) ri bautismo riche
(rixin) ri Juan ri Bautista† ri retaman. 26 Y can ma
nuxibij ta c'a ri' chi nutzijoj chique ri winek ri pa
jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. Y ri Priscila
y ri Aquila‡ xquic'axaj c'a. Y riye' pa ruyonil
c'a xech'o riq'ui, y más xquik'alajsaj chuwech ri
achique rubanic ri bey riche (rixin) ri Dios. 27 Y
can ruraybel wi c'a riya' chi nibe pa ruwach'ulef
Acaya.§ Rumari' tek ri kach'alal ri yec'o pan Efeso
xquibij c'a chare chi utz ri nuch'ob, y xquiben
chuka' el jun wuj riche (rixin) chi nuya' chique
ri can ye nimanel wi riche (rixin) ri Jesús ri yec'o
pan Acaya. Ri wuj ri' nubij c'a chi tiquic'ulu'
ri Apolos.* Y tek ri Apolos xapon, can sibilaj
xucukuba' quic'u'x ri ye nimanel ri yec'o chiri',
ri can samajnek chic ri rutzil ri Dios ri pa tak
cánima riche (rixin) chi quiniman y ye colotajnek
chic. 28 Y ri Apolos can chiquiwech c'a quinojel
tek xuk'alajsaj chi ri israelitas ri ma quiniman ta
ri Jesucristo, xa ma ya ta ri yetajin chubanic. Y
ri israelitas ri' majun c'a niquibij, ruma ri Apolos
can nucusaj c'a ri ruch'abel ri Dios ri ye tz'ibatal
ca, riche (rixin) chi nubij chique chi ri Jesús can
ya wi ri' ri Cristo.†

---

* **18:25** Ro. 12.11. † **18:25** Hch. 19.3. ‡ **18:26** Hch. 18.2, 18.
§ **18:27** Hch. 18.12. * **18:27** 1 Co. 3.6. † **18:28** Hch. 9.22.

19

Tek ri Pablo xapon chic pa tinamit Efeso

1 Y yac'a tek ri Apolos c'o pa tinamit Corinto,
yac'ari' tek ri Pablo* ruchapon c'a benak pa tak
tinamit ri yec'o el chuwijuyu' ri yec'o pa rucuenta
ri Galacia y Frigia. Y c'ac'ari' xapon pa tina-
mit Efeso, y xeberila' nic'aj chic kach'alal chiri'.
2 Rumari' riya' xuc'utuj c'a chique: Tek xinimaj,
¿la xka c'a pe ri Lok'olaj Espíritu† pan iwi'? xcha'
chique. Y ri kach'alal ri' xquibij chare: Ni xa ta
kac'axan‡ chi c'o Lok'olaj Espíritu, xecha'.
3 Y yac'ari' tek ri Pablo xuc'utuj chic chique:
¿Achique c'a chi bautismo ri xban chiwe? xcha'
chique. Y ri kach'alal ri' xquibij: Riyoj ya ri
bautismo ri ruc'utun ca ri Juan ri Bautista§ ri xban
chake, xecha'.
4 Y ri Pablo xubij chique: Ri bautismo ri xuben
ri Juan, retal chi ri winek xtzolin pe quic'u'x riq'ui
ri Dios.* Ri Juan xubij chuka' chique ri winek chi
c'o jun achi ri xtipe, y yari' ri tiquinimaj. Y ri' ya ri
Jesús, ruma ya Riya' ri Cristo, xcha' ri Pablo.†
5 Y tek riye' cac'axan chic ka ronojel ri', c'ac'ari'
xeban bautizar pa rubi' ri Ajaf Jesús.‡ 6 Y can xka
c'a pe ri Lok'olaj Espíritu pa quiwi', tek ri Pablo
xuya' ruk'a' pa quiwi'. Y xech'o pa nic'aj chic
ch'abel ri ma ye quich'abel ta,§ y xquik'alajsala'
ri xbix chique ruma ri Dios. 7 Y chiquinojel, yec'o
achi'el xa ye cablajuj achi'a'.

---

* **19:1** 1 Co. 1.12. † **19:2** Hch. 8.16. ‡ **19:2** 1 S. 3.7. § **19:3** Hch. 18.25. * **19:4** Hch. 13.24. † **19:4** Hch. 1.5; 11.16. ‡ **19:5** Ga. 3.27. § **19:6** Hch. 2.4.

8 Ri Pablo oxi' ic' ri can xoc y xel chiri' chupan
ri jay ri kas nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. Can
man c'a nuxibij ta ri' nutzijoj ri ruch'abel ri Jesu-
cristo chique ri winek. Junan c'a niquich'ob rij*
ri ch'abel ri nich'o chrij ri rajawaren ri Dios,† y
ri Pablo can nutij c'a ruk'ij chi nuc'ut ri ruch'abel
ri Dios chiquiwech. 9 Pero yec'o c'a nic'aj ri xa
xquicowirisaj ri cánima, y ma xeniman ta.‡ Pa
ruq'uexel chi xeniman ta, xa xquichop itzel yech'o
chiquiwech ri winek chrij§ ri Ajaf Jesús, ri kitzij
Bey. Rumari' ri Pablo xujech el ri' quiq'ui y
xeruc'uaj el ri quiniman chic ri Jesucristo, riche
(rixin) chi nbequimolo' qui' pa jun jay ri acuchi
(achique) yetijox wi ri winek ruma jun achi ri
Tiranno rubi', riche (rixin) chi niquich'ob rij ri
ruch'abel ri Dios ronojel k'ij. 10 Y ca'i' juna' ri
queri' xuben ri Pablo. Rumari' tek can quino-
jel xe'ac'axan ri ruch'abel ri Ajaf Jesús chiri' pa
ruwach'ulef Asia. Chi israelitas y ma israelitas ta
ri xe'ac'axan.
11 Y ri Dios xucusaj c'a ri Pablo riche (rixin)
chi xerubanala' nima'k tak milagros.* 12 Rumari'
hasta ri rutziak† ri nibix gabacha chare y chuka' ri
rusu't xe'uc'uex quiq'ui yawa'i', y ri yawa'i' ri' can
xec'achoj. Chuka' ri winek ri yec'o itzel tak espíritu
quiq'ui, ri itzel tak espíritu can xe'el wi el.
13 Y yec'o c'a achi'a' israelitas ri yebiyaj, ri can
ye elesey wi itzel tak espíritu.‡ Nic'aj c'a chique
riye' can nicajo' c'a niquicusaj ri rubi' ri Ajaf Jesús§

---

* **19:8** Hch. 17.2. † **19:8** Hch. 1.3; 28.23. ‡ **19:9** 2 R. 17.14; 2 Cr. 30.8; Neh. 9.16, 17. § **19:9** Jud. 10. * **19:11** Mr. 16.20. † **19:12** Mt. 14.36. ‡ **19:13** Mt. 12.27. § **19:13** Mr. 9.38; Lc. 9.49.

riche (rixin) chi yequelesaj ri itzel tak espíritu. Rumari' riye' niquibij c'a chique ri itzel tak espíritu:
Pa rubi' ri Ajaf Jesús ri nutzijoj ri Pablo nikabij c'a
chiwe chi quixel el, yecha' c'a chique.

14 Y can queri' chuka' nicajo' niquiben ri ye
wuku' ruc'ajol ri jun achi ri Esceva rubi'. Ri achi
ri' jun israelita, y cajawalul jumoc sacerdotes.
15 Pero jun bey tek riye' xquicusaj ri rubi' ri Jesús
riche (rixin) chi niquelesaj ri itzel espíritu ri c'o
riq'ui jun achi, ri espíritu ri' xch'o pe y xubij: Riyin
wetaman achique ri' ri Jesús* y chuka' wetaman
achique chi achi ri' ri Pablo. Y riyix, ¿achique ta c'a
chic ibanic? xcha' chique.

16 Y ri achi ri c'o ri itzel espíritu riq'ui, xuq'uek c'a
ri' chiquij ri achi'a' ri', y majun chic c'a ri xecowin
xquiben pa ruk'a', xa can xch'acon wi chiquij.
Xuretz (xutzer) c'a ri quitziak chiquij y ye socota-
jnek xe'anmej el chupan ri jay ri'. 17 Y ri xbanatej
xetamex c'a cuma quinojel. Can xetamex c'a cuma
ri israelitas y cuma ri ma ye israelitas ta ri yec'o
chupan ri tinamit Efeso. Riye' xpe c'a jun nimalaj
xibinri'il† chique ruma ri xbanatej.‡ Y ri Ajaf Jesús
xya'ox (xya') c'a ruk'ij ruc'ojlen.§

18 Y ye q'uiy c'a chique ri winek ri can quin-
iman chic, ye'oka chuk'alajsaxic ri itzel ri ye
quibanalon.* 19 Ye q'uiy c'a ri quiniman chic ri
Ajaf Jesús, ye aj itza'† ri rubanon ca. Rumari'
xequicanola' pe ri quiwuj riche (rixin) itz, y can

---

* **19:15** Mt. 8.29; Mr. 1.24; 5.7. † **19:17** Hch. 2.43. ‡ **19:17** Lc. 1.65; Hch. 5.5, 11. § **19:17** Lc. 7.16. * **19:18** Jer. 3.13; Mt. 3.6. † **19:19** Dn. 2.2.

ya ri chiquiwech ri winek xequiporoj wi‡ ri quiwuj ri'. Y ri rajel ri q'uiy wuj riche (rixin) itz ri xporox, achi'el xa cincuenta mil sakapuek. 20 Y ruma c'a ri xbanatej, can sibilaj c'a ye q'uiy winek xquichop niquinimaj§ ri ruch'abel ri Ajaf Dios, y can xk'alajin chi ri ruch'abel ri Dios sibilaj nim ri ruchuk'a'.

21 Tek banatajnek chic ronojel ri', ri Pablo xpe c'a pa ránima chi nibe c'a pa Macedonia y pan Acaya chiquitz'etic ri kach'alal. Y chuka' xpe pa ránima chi nibe c'a pa Jerusalem,* y c'ac'ari' c'o chi nibe pa Roma. 22 Rumari' ri Timoteo† y ri Erasto‡ ri yeto'o riche (rixin), xerutek c'a el c'a pa Macedonia. Y riya' c'a xc'oje' na ca juba' ri pa ruwach'ulef Asia.

Tek ri winek riche (rixin) ri tinamit Efeso xeyacatej chiquij ri Gayo y ri Aristarco

23 Y ri pa tinamit Efeso ri tiempo ri', ri winek sibilaj c'a coyowal y xeyacatej c'a chrij ri kitzij Bey.§ 24 Y ya ri jun achi aj samajel chrij sakapuek ri Demetrio rubi', ri xetakchi'in ri winek. Ruma ri chiri' pan Efeso, can c'o rachoch jun ruwachbel ixok ri nibix Diana chare, y ya c'a ri ruwachbel ri jay ri' ri yerubanala' riya' riq'ui ri sakapuek, y yeruc'ayij. Y ri achi ri', ye rachibilan ri ye rumozo sibilaj c'a yech'acon* chiquij ri tak ruwachbel ri jay ri'. 25 Rumari' ri achi ri' xerusiq'uij (xeroyoj) ri ye rumozos, y xerumol chuka' ri nic'aj chic aj banoy ruwachbel ri jay riche (rixin) ri Diana,

‡ **19:19** Is. 30.22. § **19:20** Col. 1.6. * **19:21** Hch. 20.22; Ro. 15.25; Ga. 2.1. † **19:22** Hch. 16.1. ‡ **19:22** Ro. 16.23; 2 Ti. 4.20. § **19:23** Hch. 9.22; 19.9. * **19:24** Hch. 16.16, 19.

y xubij chique: Riyix iwetaman c'a chi re jun
samaj kachapon, can c'o ch'acoj chrij.† 26 Pero
riyix itz'eton y chuka' iwac'axan chic chi ri achi
ri nibix Pablo chare, nubij c'a chique ri winek
chi ri dioses ri xa ye banon cuma winek ma ye
dios ta.‡ Y can ye q'uiy ri rujalon chic quina'oj
y quiniman chic, ma xu (xe) ta wi re wawe' pan
Efeso, xa can juba' ma pa ronojel re ruwach'ulef
Asia. 27 Y ma xu (xe) ta wi kach'acoj riyoj ri nuc'om
pe ruc'ayewal chare, xa can queri' chuka' nuben
chare ri rachoch ri ka-dios Diana, ruma majun
ruk'ij niban ca chare. Y wi queri' niban chare,
netzelex c'a ca ri nimalaj ka-dios, jun dios ri can
niquiya' chuka' ruk'ij ri winek ri yec'o pa ronojel
tinamit ri yec'o pa rucuenta re Asia y ri yec'o pa
rucuenta nic'aj chic ruwach'ulef, xcha'.
28 Tek xquic'axaj ri xubij ri Demetrio chique, ri
achi'a' ri' xyacatej coyowal. Y can junan c'a tek
xquirek quichi', y xquibij: ¡Nim ri Diana ri ka-dios§
riyoj aj Efeso!
29 Y quinojel c'a ri winek riche (rixin) ri tinamit
Efeso xebeyacatej pe, astape' ma quetaman ta
achique ruma. Riye' xa yec'a ri ca'i' achi'a' ri yepe
pa Macedonia, ri ye rachibil ri Pablo ri xequichop
el. Ri achi'a' ri', jun Gayo* rubi' y ri jun chic
Aristarco† rubi'. Y xe'uc'uex c'a ri acuchi (achique)
niquimol wi qui' ri winek ri'. 30 Y ri Pablo can
xrajo' c'a xapon chupan ri lugar ri', y xoc ta apo

† **19:25** Pr. 15.27; 1 Ti. 6.10. ‡ **19:26** Sal. 115.4; Is. 41.24; 44.10-20; 46.7; Jer. 10.3; Hch. 17.29; 1 Co. 8.4. § **19:28** Jer. 50.38; Hab. 2.18, 19. * **19:29** Ro. 16.23; 1 Co. 1.14. † **19:29** Hch. 20.4; 27.2; Col. 4.10; Flm. 24.

riche (rixin) chi nich'o chiquiwech ri winek, yac'a
ri kach'alal ma xquiya' ta k'ij chare. 31 Chuka'
yec'o c'a aj k'atbel tzij riche (rixin) ri ruwach'ulef
Asia‡ ri yec'o chiri' pan Efeso,§ ri xquitek rubixic
chare ri Pablo chi ma tapon ta ri acuchi (achique)
quimolon wi qui' ri winek. Queri' xquiben ri
achi'a' ri', ruma can camigo qui' riq'ui ri Pablo.*
32 Yac'a ri acuchi (achique) ntajin wi ri molojri'il,
ri winek sibilaj pa quichi' niquiben. Yec'o ri jun wi
niquibij. Y yec'o nic'aj ri jun wi chic ri niquibila'.
Pero sibilaj c'a ye q'uiy ri ma quetaman ta achique
ruma tek quibanon ri molojri'il ri'. Can sach-
nek c'a quic'u'x ri winek ri quimolon qui'. 33 Y
chiquicojol c'a ri winek ri quimolon qui' chiri',
yec'o c'a winek israelitas ri can chiri' pa tinamit
yec'o wi, y riye' riche (rixin) chi niquito' qui' chi
majun nipe chiquij, rumari' xquiya' runa'oj jun
achi ri can quiwinak wi, ri Alejandro† rubi' y
xquinim c'a apo riche (rixin) chi tich'o chiquiwech
ri winek riche (rixin) chi niquito' qui'. Y tek ri
Alejandro c'o chic chiquiwech ri winek, xuben
c'a retal riq'ui ri ruk'a' chi quetane' ka.‡ 34 Pero
ri winek ri' xa itzel niquina' chique ri israelitas.
Rumari', tek xquitz'et ri Alejandro y xquinabej chi
xa jun israelita, xa juba' ma ca'i' horas ri junan
xquirek quichi' y xquibij: ¡Nim ri Diana ri ka-dios
riyoj aj Efeso! xecha'.
35 Y tek ri aj tz'ib riche (rixin) ri tinamit ri'
xcowin xerutanaba' ka ri winek, xubij c'a chique:
Achi'a' riche (rixin) re tinamit Efeso, ¿la can c'o

‡ **19:31** Hch. 16.6; 1 P. 1.1. § **19:31** Ap. 1.11. * **19:31** Pr. 16.7.
† **19:33** 1 Ti. 1.20; 2 Ti. 4.14. ‡ **19:33** Hch. 12.17; 13.16; 21.40.

ta cami jun winek ri man ta etamayon chi ri aj
wawe' pan Efeso can ye chajinel wi riche (rixin)
ri rachoch ri Diana y queri' chuka' riche (rixin)
ri ruwachbel ri nimalaj dios Diana ri kajnek pe
chila' riq'ui ri dios Júpiter? 36 Y majun c'a xtibin
chi man ta queri'. Rumari' ma tich'ujirisaj ta ka
ri iwánima, tich'obo' na jabel, y ma tiben ta ri xa
ma ruc'amon ta. 37 Ruma re achi'a' re ye ic'amom
pe, majun itzel quibanon o quibin ta chrij ri Diana.
38 Y wi ri Demetrio y ri ye rachibil c'o ch'a'oj
nicajo' niquiyec chrij jun winek, can yec'o c'a aj
k'atbel tzij, pa tak k'atbel tzij,§ ri acuchi (achique)
ruc'amon chi niquichojmirisaj wi qui'. 39 Y wi xa
jun chic ruchojmirisaxic ri niwajo' riyix, tikacha'
c'a ca jun k'ij tek xtikamol ki' konojel y nikacho-
jmirisaj, achi'el ri nubij ri kaley. 40 Ruma xa choj
queri' kamolon pe ki'. Y wi ta nic'utux chake chi
achique ruma tek kamolon ki' y achique ruma
tek ye yacatajnek pe ri winek,* majun achique
ta xtikabij riche (rixin) chi nikato' ki'. Y riq'ui
juba' ri aj k'atbel tzij niquich'ob chi nikaben re
molojri'il re' riche (rixin) chi yojyacatej chiquij. Y
ri' yojruya' pa ruc'ayewal chuwech ri k'atbel tzij.
41 Y ri aj tz'ib can xu (xe wi) c'a xubij ri ch'abel†
ri', can yac'ari' xubij chique ri winek ri quimolon
qui' chiri' chi tiquitaluj el qui'.

20

Tek ri Pablo xk'ax pa Grecia, pa Macedonia y xapon pa Troas

§ **19:38** Hch. 13.7. * **19:40** 1 R. 1.41; Mt. 26.5. † **19:41** Ec. 9.17.

1 Y tek xtane' c'a ronojel y ri winek quitalun chic
el qui', ri Pablo xerumol c'a quinojel ri kach'alal
aj chiri' pan Efeso, y xerupixabala' y xeruk'etela'
ca. Y tek ch'onak chic c'a ca chique y ruya'on chic
c'a rutzil tak quiwech quinojel, xuchop c'a el bey
riche (rixin) chi nibe c'a pa Macedonia.* 2 Xbe c'a
chiquitz'etic ri kach'alal ri yec'o pa ronojel lugar
ri chiri' pa Macedonia, y xberucukubala' c'a ca
quic'u'x riq'ui q'uiy ch'abel. Y c'ac'ari' xbe pa
ruwach'ulef Grecia. 3 Y xc'oje' c'a oxi' ic' chiri'.
Y tek riya' xrajo' xbe pa barco riche (rixin) chi
nitzolin pa ruwach'ulef Siria, yac'ari' tek xunabej
chi ri rech aj Israel† ri ma quiniman ta, c'o ri
quich'obon chi niquiben chare tek xtoc el ri pa
barco. Y rumari' riya' xa xujel ri ruch'obon, riya'
xa xuch'ob chi xtik'ax chic jun bey ri pa Macedo-
nia. 4 Ri xebe c'a chrij ri Pablo c'a pan Asia ya ri
Sópater aj pa Berea, ri Aristarco‡ y ri Segundo ri ye
aj pa Tesalónica, ri Gayo§ ri aj Derbe, ri Timoteo,*
ri Tíquico† y ri Trófimo‡ ri ye aj pan Asia. 5 Pero
re kach'alal re' xa xenabeyej yan c'a el chkawech
riyoj, y xojcoyobej c'a ri chiri' pa tinamit Troas.§
6 Y c'a ya tek k'axnek chic c'a ri nimak'ij tek nitij
ri caxlan wey ri majun ch'om (levadura) riq'ui,*
c'ac'ari' tek riyoj xoj-oc el pa jun barco, y xkaya' ca
ri tinamit Filipos. Y wu'o' k'ij c'a ri xojbiyin riyoj
riche (rixin) chi xojapon quiq'ui, chiri' pa Troas.†
Y wuku' c'a k'ij ri xojc'oje' ka chiri'.

---

* **20:1** 1 Co. 16.5; 2 Co. 7.5. † **20:3** 2 Co. 11.26. ‡ **20:4** Hch. 27.2. § **20:4** Hch. 19.29. * **20:4** Hch. 16.1. † **20:4** Ef. 6.21. ‡ **20:4** Hch. 21.29; 2 Ti. 4.20. § **20:5** Hch. 16.8. * **20:6** Ex. 12.14. † **20:6** Hch. 16.8.

Ri xc'ulwachitej pa ruq'uisbel k'ij tek c'o ri Pablo pa Troas

7 Y chupan ri nabey k'ij riche (rixin) ri semana,‡
xkamol ki' quiq'ui ri kach'alal ri yec'o chupan ri
tinamit ri' riche (rixin) chi nikatij ri caxlan wey
natabel riche (rixin) ri rucamic ri Ajaf Jesucristo.§
Y ri Pablo xch'o c'a chiquiwech ri kach'alal, y
xapon c'a nic'aj ak'a', ruma ya ri ruca'n k'ij c'o
chi nibe. 8 Y ri pa rox tanaj (wik) chare ri jay, ri
kamolon wi ki', jabel c'a sek rubanon ruma q'uiy
k'ak' tzijon. 9 Pero c'o c'a jun ti c'ajol ri Eutico rubi',
ri tz'uyul pa ventana riche (rixin) ri jay. Y ruma
ri Pablo can c'a nich'o na c'a ri nej chic ak'a', ri
ti c'ajol ri' xpe c'a sibilaj ruwaran. Pero tek xwer
ka, xtzak c'a el. Can ya c'a ri pa rox tanaj (wik)
chare ri jay xtzak wi el. Y tek xebe c'a chuyaquic,
xquitz'et chi xa caminek chic. 10 Yac'ari' tek ri
Pablo xbeka pe y xjupe' chrij ri ruch'acul ri ti c'ajol
ri',* y xuk'etej. Y xubij c'a chique ri kach'alal: Ma
tixibij ta iwi'. Re ti c'ajol re' xa xc'astej pe.
11 Ri Pablo y ri nic'aj chic xejote' chic el ri pa
jay. Riya' xuwech' c'a ri caxlan wey, y xquitij.† Y
xuchop chic c'a tzij jun bey, y c'a ya tek niseker pe
tek xtane'. Y can yac'a chuka' ri' tek xbe. 12 Y ri
kach'alal can sibilaj c'a xcuke' quic'u'x ruma ri ti
c'ajol ri' can q'ues wi ri xquic'uaj el.

Tek ri Pablo xel el pa tinamit Troas y xbe pa tinamit Mileto

13 Y ri Pablo chraken c'a xbe wi c'a pa tinamit
Asón. Pero xojnabeyej el riyoj pa barco riche

‡ **20:7** Jn. 20.1. § **20:7** Hch. 2.42. * **20:10** 1 R. 17.21; 2 R. 4.34.
† **20:11** Hch. 20.7.

(rixin) chi queri' nbekac'ama' pe ri Pablo ri chiri'
pan Asón, ruma can queri' ri ruchojmil ri rubin el
riya' chake. 14 Tek xbekac'ulu' ki' chiri' pa tinamit
Asón, riya' xoc c'a el kiq'ui pa barco riche (rixin)
chi xojbe c'a pa tinamit Mitilene. 15 C'ac'ari' xoj-
el chic c'a el chiri' pa Mitilene, y pa ruca'n k'ij
xojk'ax chuwech ri Quío. Y can c'a ya ri pa ruca'n
k'ij chare ri kojk'ax wi el chuwech ri Quío, yac'ari'
tek xojk'ax ri pa jun lugar Samos rubi', c'ac'ari'
ya ri pa tinamit Trogilio xojuxlan wi el. Y can c'a
ya ri pa ruca'n k'ij ri xojapon pa tinamit Mileto.
16 Y ma xojbe ta c'a pa tinamit Efeso, ruma ri
Pablo man c'a nrajo' ta chi q'uiy chic k'ij ri nic'oje'
ka pa ruwach'ulef Asia. Ruma chi can ruraybel
chi napon yan ri pa Jerusalem‡ riche (rixin) ri
nimak'ij Pentecostés,§ wi nicowin.

Tek ri ancianos riche (rixin) ri iglesia ri c'o pa tinamit Efeso xepixabex ca ruma ri Pablo chiri' pa tinamit Mileto

17 Y chiri' c'a pa tinamit Mileto yojc'o wi, tek
ri Pablo xutek quisiq'uixic (coyoxic) ri ancianos*
riche (rixin) ri iglesia pan Efeso. 18 Yac'a tek
ye c'ulunak chic ri kach'alal ri', ri Pablo xubij
chique: Riyix jabel iwetaman achique rubanic
ri nuc'aslen ri xinc'uaj chiwech ronojel tiempo
ri xic'oje' chicojol re wawe' pa ruwach'ulef Asia.
19 Can nch'utinirisan c'a wi' chuwech ri Ajaf
Dios chubanic ri rusamaj. Astape' riq'ui ok'ej,
nben ri rusamaj. Y astape' chuka' ri wech aj
Israel xinquiya' pa tijoj pokonal ruma ri pokon

‡ **20:16** Hch. 18.21; 19.21; 21.4, 12. § **20:16** Hch. 2.1; 1 Co. 16.8.
* **20:17** 1 Ti. 4.14.

ri xquich'obola' chi xquiben chuwe,† pero riyin
can xinben ri rusamaj ri Dios. 20 Majun bey c'a
xinmalij ta ka chi man ta chic xintzijoj ri ruch'abel
ri Dios ri utz nuben chare ri ic'aslen. Y xixintijoj
c'a chupan ri ruch'abel ri Dios tek yec'o molojri'il
y chuka' pa tak iwachoch. 21 Y chique ri wech aj Is-
rael‡ y chique ri winek ri ma ye israelitas ta, riyin
nk'alajsan c'a chuka' chi titzolin pe quic'u'x riq'ui
ri Dios§ y tiquinimaj* ri Kajaf Jesucristo. 22 Y re
wacami, ri Lok'olaj Espíritu nuben chuwe chi yibe
c'a pa Jerusalem,† y ma wetaman ta c'a achique
ri xtinc'ulwachij chiri'. 23 Ri wetaman xaxu (xaxe
wi) c'a ri ruk'alajsan ri Lok'olaj Espíritu chuwe, chi
riyin xquitz'apix na pa tak cárcel, y xtintij pokon‡
tek xquinapon ri pa Jerusalem. Ruma queri' ri
ruk'alajsan pe ri Lok'olaj Espíritu§ chuwe pa tak
tinamit ri xik'ax yan wi pe. 24 Pero ma ya ta ri'
ri más nch'ob rij, ni ma ya ta chuka' ri nuc'aslen
ri más nch'ob.* Ri más c'a nch'ob, ya ri samaj†
ri ruya'on ri Ajaf Jesús chuwe,‡ y riq'ui ta c'a
quicoten ri xtinq'uis rutzijoxic chique ri winek ri
lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic, ri nik'alajsan ri
rutzil ri Dios.
25 Y wacami, riyin wetaman chi riyix ri yin
k'axnek chicojol chutzijoxic ri rajawaren ri Dios,
can majun chic c'a chiwe riyix ri xtitz'eto chic el
nuwech chuwech re ruwach'ulef. 26 Rumari' can
nbij ca chiwe, chi ma numac ta riyin wi yec'o ri

---

† **20:19** Hch. 20.3. ‡ **20:21** Hch. 18.5. § **20:21** Hch. 2.38.
* **20:21** Mr. 1.15. † **20:22** Hch. 19.21. ‡ **20:23** 1 Ts. 3.3.
§ **20:23** Hch. 21.4, 11. * **20:24** Ro. 8.35. † **20:24** Hch. 1.17; 2 Co. 4.16. ‡ **20:24** Ga. 1.1; 2 Ti. 4.7.

xquebeka c'a chupan ri ruc'ayewal.§ 27 Ruma can
majun ri man ta xinbij chiwe, xa can ronojel ri
ruch'obon ri Dios* pa kawi' riyoj, xinbij chiwe.
28 Can tichajij c'a ka ic'aslen riyix,† y queri' chuka'
tibanala' quiq'ui quinojel ri kach'alal, ruma ri
samaj ri ruya'on ri Lok'olaj Espíritu chiwe, ya
chi can jabel quic'uaxic niben, ruma riye' can ye
riche (rixin) chic ri Ajaf Jesús y ye ru'iglesia chic,
ruma can ya Riya' ri xcolo quiche (quixin) riq'ui ri
ruquiq'uel‡ ri xbiyin chuwech ri cruz tek xcami-
sex. 29 Ruma can wetaman chi can xu (xe wi)
tek ma xquipe ta chic riyin, can yac'ari' xque'oka
c'a winek chicojol ri achi'el quepe utif (coyotes).§
Ruma ri ye utif (coyotes), can xu (xe) wi ye'oc
chiquicojol ri carne'l, yequitij y yequiq'uis. Can
ye queri' chuka' ri winek ri', xque'oc chiquicojol
ri kach'alal, y xtiquiben c'a chique chi man chic
xtiquicukuba' ta quic'u'x riq'ui ri Ajaf Jesús. 30 Y
chicojol riyix can yec'o c'a achi'a' ri xquebeya-
catej pe.* Y ma ya ta rubixic xtiquiben chare ri
ruch'abel ri Dios, riche (rixin) chi yequitaluj ri can
yeniman wi riche (rixin) ri Jesús, y yec'o nic'aj
chiwe riyix ri xquetzekelben el quiche (quixin).
31 Rumac'ari', can tichajij iwi'. Toka chi'ic'u'x chi
riyin oxi' juna' ri xic'oje' iwuq'ui, y can chi pak'ij
chi chak'a' xixinwok'ej y xixinpixabaj.
32 Y wacami c'a wach'alal, yixinjech ca pa ruk'a'
ri Dios y ri ruch'abel. Y ri ch'abel ri' nuk'alajsaj
ri rutzil ri Dios† chkawech, y can nuben c'a chake

§ **20:26** Hch. 18.6. * **20:27** Lc. 7.30. † **20:28** 1 Ti. 4.16.
‡ **20:28** Ef. 1.7; He. 9.14. § **20:29** Mt. 7.15. * **20:30** 1 Jn.
2.19. † **20:32** He. 13.9.

chi ri kac'aslen niq'uiy‡ y nuben chuka' chi ju-
nan ri herencia xtikac'ul§ quiq'ui ri nic'aj chic ri
ch'ajch'oj chic quic'aslen y ye riche (rixin) chic ri
Dios. 33 Y riyin ma ruma ta c'a xinwajo' ri irajil,
ni ma ruma ta chuka' xinrayij ri itziak, ruma ta
ri' xintzijoj ri ruch'abel ri Dios chiwe, ma que
ta ri'.* 34 Ruma riyix can jabel iwetaman chi
xisamej† riq'ui nuk'a' riche (rixin) chi c'o xincusaj
riyin y c'o chuka' xquicusaj ri wachibil. 35 Riyin
can xinc'ut c'a chiwech chi rajawaxic chi yixsamej
riche (rixin) chi nich'ec irajil riche (rixin) chi
riq'ui ri' ye'itobej ri nic'atzin quito'ic.‡ Y toka c'a
chi'ic'u'x ri rubin ca ri Ajaf Jesús. Riya' rubin c'a
ca: Más jabel ruwaruk'ij ri winek ri nisipan§ que
chuwech ri nic'ulu jun sipanic.

36 Y tek ri Pablo ch'onak chic ka, xxuque' c'a y
xuben orar quiq'ui quinojel ri yec'o chiri'. 37 Y
ri quimolon c'a qui' ri chiri' xe'ok',* xquik'etela'
y xquitz'umaj (xquitz'ubaj) ruchi' chuka' ri Pablo.
38 Y can sibilaj yebison ruma ri Pablo, ruma riya'
xubij c'a chique chi majun bey chic c'a xtiquitz'et
ta el ruwech wawe' chuwech re ruwach'ulef.† Y
xebe c'a riq'ui, riche (rixin) chi xbequijacha' ca pa
barco.

21

Tek ri Pablo ruchapon bey riche (rixin) chi nibe pa tinamit Jerusalem

---

‡ **20:32** Hch. 9.31. § **20:32** Ef. 1.18; Col. 3.24. * **20:33** 1 S. 12.3; 1 Co. 9.12. † **20:34** 1 Co. 4.12. ‡ **20:35** 2 Co. 11.9; Ef. 4.28. § **20:35** Mt. 10.8. * **20:37** Gn. 45.14. † **20:38** Hch. 20.25.

1 Y tek kajachon chic ki' quiq'ui ri kach'alal,
riye' xec'oje' c'a ca, y riyoj xoj-oc el pa barco, y
can choj xojbe c'a pa jun ti ruwach'ulef ri c'o pa
mar ri Cos rubi'. Pa ruca'n k'ij tek xoj-el el ri
chiri', xojapon c'a pa jun chic ti ruwach'ulef ri
pa mar c'o wi, ri Rodas rubi'. Y tek xoj-el el ri
pa Rodas, xojapon c'a ri pa tinamit Pátara. 2 Ri
chiri' pa Pátara xbekila' c'a jun barco ri nibe c'a
pa Fenicia. Xoj-oc c'a el chupan, y xkachop c'a
el bey. 3 Y yac'ari' tek xkatz'et jun ruwach'ulef
ri c'o pa mar, ri Chipre rubi', y ya ri pa kajxocon
ri xc'oje' wi ca, ruma ri barco ri uc'uayon kiche
(kixin), xa can choj ruchapon bey c'a pa Siria.* Y
ya ri pa tinamit Tiro xojapon wi, ruma ri barco
ruc'uan el ejka'n riche (rixin) chi nberuya' na ca
chiri'. 4 Y xekacanoj c'a ri kach'alal ri yec'o chiri'.
Y wuku' k'ij ri xojc'oje' chiri' quiq'ui. Y ri kach'alal
ri' xquibij c'a chare ri Pablo chi ma tibe ta pa
Jerusalem, ruma ri Lok'olaj Espíritu ruk'alajsan
chiquiwech chi c'o nuc'ulwachij ri Pablo ri pa
Jerusalem.† 5 Tek tz'aket chic ruwuk k'ij ri kojc'oje'
wi chiri', xkachojmirisaj ki' riche (rixin) chi yojbe.
Y quinojel ri kach'alal cachibilan ri quixjaylal y
ri calc'ual, xojbequijacha' c'a ca chuchi' ri mar.‡
Y ri chiri' ri chuchi' ya', xojxuque' ka y xkaben
orar.§ 6 Y riche (rixin) c'a chi xkajech ki' quiq'ui,
xkak'etela' ca ki'. Riyoj xoj-oc el pa barco, y ri
kach'alal xetzolin chcachoch.
7 Y ya tek xoj-el pe ri pa Tiro riche (rixin)
chi xojbe c'a pa Tolemaida, yac'ari' ri ruq'uisbel

---

* **21:3** Jue. 10.6; 2 S. 8.6; Is. 7.2; Mt. 4.24; Lc. 2.2; Hch. 15.23, 41; 18.18. † **21:4** Hch. 20.23. ‡ **21:5** Hch. 7.60. § **21:5** 1 R. 8.54; Hch. 9.40; 20.36.

k'ij ri xojbiyin pa ruwi' ya'. Y chiri' pa tinamit Tolemaida, tek kaya'on chic rutzil quiwech ri kach'alal, xojc'oje' pe jun k'ij quiq'ui. 8 Pa ruca'n k'ij ri Pablo y ri yoj benak riq'ui, xoj-el c'a el chiri' pa Tolemaida, y xkachop el bey riche (rixin) chi yojbe c'a pa tinamit Cesarea. Yac'a tek xojapon, xojbe pa rachoch ri Felipe* ri nitzijon ri lok'olaj ch'abel ri niya'o colotajic.† Riya' jun c'a chique ri wuku'‡ diáconos ri xeniman xe'ilin quiche (quixin) ri malcani' tak ixoki' pa Jerusalem. Y xojc'oje' c'a ka chiri' pa rachoch ri Felipe. 9 Y riya' yec'o c'a ye caji' rumi'al ri ma ye c'ulan ta, y riye' niquik'alajsaj c'a ri nibix chique ruma ri Dios.§ 10 Y c'o yan ca'i' oxi' k'ij ri kojc'oje' chiri' tek xoc'ulun jun achi kiq'ui ri Agabo* rubi'. Riya' petenak c'a pa Judea, y riya' jun profeta ri nik'alajsan ri nibix chare ruma ri Dios. 11 Y tek riya' xapon c'a chikatz'etic, xberuc'ama' pe ri ximibel rupan ri Pablo, y riq'ui ri' xuximila'† ruk'a' raken riya' mismo, y c'ac'ari' xubij: Ri Lok'olaj Espíritu rubin c'a chuwe chi ri rajaf re ximibel re', quere' xtiban chare cuma ri israelitas tek xtapon pa tinamit Jerusalem, y c'ac'ari' xtiquijech pa quik'a' winek ri xa ma ye israelitas ta, xcha'.

12 Y tek xkac'axaj c'a queri', riyoj y ri kach'alal aj Cesarea can xkatij kak'ij xkabij chare ri Pablo chi ma tibe ta pa Jerusalem. 13 Yac'a ri Pablo xa xubij chake: ¿Achique ruma tek riyix niya' pe bis pa wánima ruma yixok' pe? Riyin man c'a npokonaj

---

* **21:8** Hch. 8.26. † **21:8** Hch. 8.40; Ef. 4.11; 2 Ti. 4.5. ‡ **21:8** Hch. 6.5. § **21:9** Jl. 2.28; Hch. 2.17. * **21:10** Hch. 11.28. † **21:11** Hch. 21.33; Ef. 6.20; 2 Ti. 2.9.

ta chi yicamisex‡ ruma ntzijoj ri ruch'abel ri Ajaf
Jesús,§ c'a ta c'a chi xaxu (xaxe) wi chi yixim* chila'
pa tinamit Jerusalem, xcha' ri Pablo.
14 Y ruma c'a ri ma xojcowin ta xkaben chare chi
man ta nibe pa tinamit Jerusalem, xaxu (xaxe wi)
c'a xkabij: Ya ta c'a ri ruraybel ri Ajaf nibanatej,†
xojcha'.
15 Y c'ac'ari' xkachojmirisala' ki', y xkachop el
bey pa tinamit Jerusalem. 16 Y can yec'o kach'alal
aj Cesarea ri xekachibilaj el. Y chiquicojol riye'
benak c'a jun kach'alal ri aj Chipre, ri Mnasón
rubi'. Riya' c'o yan c'a chic tiempo runiman pe ri
Ajaf Jesús, y c'o jun rachoch pa tinamit Jerusalem
ri xojbec'oje' wi.

Tek xchapatej ri Pablo pa rachoch ri Dios

17 Y tek xojapon c'a pa tinamit Jerusalem, riq'ui
c'a quicoten xojc'ul cuma ri kach'alal.‡ 18 Y pa
ruca'n k'ij xkachibilaj c'a el ri Pablo riche (rixin)
chi xbekatz'eta' ca ri Jacobo.§ Tek xojapon riq'ui ri
Jacobo, quinojel ri ancianos riche (rixin) ri iglesia,
quimolon c'a chuka' qui' chiri'. 19 Ri Pablo xuyala'
rutzil quiwech, y c'ac'ari' chi jojun chi jojun xutz-
ijoj ri xuben ri Dios chiquicojol ri winek ri ma
ye israelitas ta,* ruma ri rusamaj riya'.† 20 Y tek
xquic'axaj ri xubij ri Pablo chique, riye' xquiya'
c'a ruk'ij ruc'ojlen ri Dios, y xquibij c'a chare ri
Pablo: Kach'alal, can niquicot c'a ri kánima ruma ri

‡ **21:13** 1 Co. 4.9; 2 Co. 4.10; Fil. 1.20; 2 Ti. 4.6. § **21:13** Hch. 20.24; Ro. 8.35. * **21:13** Col. 1.24. † **21:14** 1 S. 3.18; Mt. 26.42; Lc. 22.42. ‡ **21:17** Hch. 15.4. § **21:18** Hch. 15.13; Ga. 1.19; 2.9; Stg. 1.1. * **21:19** Hch. 15.12; Ro. 15.18. † **21:19** Hch. 20.24; 1 Co. 3.5, 8.

xatzijoj ka chake, y riyit can awetaman chic c'a chi
pa mil israelitas ri quiniman chic, y riye' niquibij
chi can rajawaxic chi niban ri nubij chupan ri ley
riche (rixin) ri Moisés.‡ 21 Y tzijon c'a chique chi
riyit nabij chique ri israelitas ri yec'o pa nic'aj chic
ruwach'ulef, chi ma tiquiben ta ronojel ri nubij
ri ruley§ ri Moisés, chi ma tiquiben ta ri circun-
cisión chique ri tak c'ajola' (alaboni'), y chuka' ma
tiquiben ta ri nic'aj chic ri rubin ca ri Moisés ri
c'o chi niban. 22 ¿Achique c'a xtikaben wacami?
Ruma tek riye' xtiquinabej chi yitc'o wawe', can
kitzij chi xque'oka. 23 Más c'a utz tabana' re xtik-
abij chawe: Yec'o c'a caji' kach'alal achi'a' ri c'o
quitzujun (quisujun) chare ri Dios riche (rixin)
chi niquiben, y xa chua'k cabij nitz'aket ri k'ij.
24 Que'ac'uaj c'a el, tich'ajch'ojsaj iwi' quiq'ui y
tiya' chare ri Dios ri nubij ri ley riche (rixin) ri
Moisés. Y yit c'a riyit yatojo ronojel ri nic'atzin.
Y c'ac'ari' riye' xtiquisocaj el ronojel ri rusmal tak
quiwi'.* Wi riyit xtaben ronojel ri xkabij chawe, ri
winek xtiquetamaj c'a chi xa ma kitzij ta ri nitzijox
chawij chi ma naben ta ri nubij ri ley riche (rixin)
ri Moisés, y xa xtiquibij c'a chi can nanimaj wi ri
ley.† 25 Y chique ri winek ri xa ma ye israelitas ta
ri quiniman chic, xkatek yan c'a el jun wuj quiq'ui
riche (rixin) chi xkabij el chique chi ma rajawaxic
ta chi niquiben ronojel ri nubij chupan ri ley riche
(rixin) ri Moisés, xaxu (xaxe wi) xkabij el chique
chi ma tiquitij ta ti'ij riche (rixin) jun chicop ri
xcamisex riche (rixin) chi xtzuj (xsuj) chuwech

‡ **21:20** Hch. 22.3; Ga. 1.14. § **21:21** Hch. 6.14; Ga. 5.1. * **21:24** Nm. 6.2, 13, 18; Hch. 18.18. † **21:24** 1 Co. 9.20.

jun dios ri xa banon cuma winek,‡ chi ma tiquitij
ta quic',§ ni man c'a chuka' tiquitij ta ti'ij quiche
(quixin) ri chicop ri xa xejitz'ex chiquikul,* chuka'
ri achi'a' y ri ixoki' ri xa ma quic'ulaj ta qui', ma
tiquicanola' ta qui' riche (rixin) chi yemacun,†
xecha' chare.

26 Y ri Pablo xeruc'uaj c'a el ri caji' achi'a' ri', y
pa ruca'n k'ij xquich'ajch'ojsaj c'a el qui', y xebe
pa rachoch ri Dios‡ ri c'o chiri' pa Jerusalem, riche
(rixin) chi xbequibij ca achique k'ij xtitz'aket ri k'ij
riche (rixin) ri ch'ajch'ojirisanic y chiquijujunal
xtiquiya' chare ri Dios ri c'o chi niquiya'.§

27 Y tek ya xa nitz'aket c'a ri wuku' k'ij, ri Pablo
c'o c'a ri chiri' pa rachoch ri Dios; y yac'ari' tek
xtz'et cuma nic'aj israelitas ri yepe c'a quela' pan
Asia. Y ri israelitas ri' xquiya' c'a chuka' quina'oj
ri nic'aj chic quech aj Israel riche (rixin) chi xqui-
chop* ri Pablo. 28 Y tek xquichop niquirek quichi',
xquibila' c'a: ¡Kojito'! ¡Kojito', riyix kech aj Israel!
¡Ya achi re' ri nibiyaj pa ronojel tinamit, y yerutijoj
ri winek chi ma tiquiben ta ri nubij chupan ri ley†
riche (rixin) ri Moisés, y can itzel chuka' nich'o
chrij re rachoch ri Dios‡ re c'o wawe' pa Jerusalem.
Q'uiy c'a chuka' ri nubij chikij riyoj israelitas, y
ruma chi wacami ye rucusan pe winek ri ma ye
israelitas ta chupan re rachoch ri Dios, tz'il c'a
xuben chare re lok'olaj jay re!

---

‡ **21:25** 1 Co. 8. § **21:25** Lv. 17.14. * **21:25** Gn. 9.4. † **21:25** 1 Co. 5.1, 9, 11; 10.8; 1 Ts. 4.3; He. 13.4. ‡ **21:26** Hch. 24.18. § **21:26** Nm. 6.13. * **21:27** Lc. 21.12; Hch. 4.3; 5.18; 26.21; 2 Co. 4.9. † **21:28** Hch. 6.13. ‡ **21:28** Hch. 25.8.

29 Quec'ari' niquibila' ri winek ri', ruma
quitz'eton ri pa tinamit chi ri Pablo junan benak
riq'ui ri jun achi ri Trófimo§ rubi', ri aj Efeso, y
riye' xquich'ob chi ri Pablo ruc'uan chuka' apo ri
Trófimo ri pa rachoch ri Dios.
30 Y quinojel ri winek riche (rixin) ri tinamit
xebeyacatej pe, y junanin (anibel) ye petenak. Y
can quikiriren c'a pe ri Pablo, xquelesaj pe ri chiri'
pa rachoch ri Dios.* Y can ya chuka' ri' xetz'apix
ca ri ruchi' ri rachoch ri Dios. 31 Y niquicamisaj
yan c'a ri Pablo. Pero xapon c'a rutzijol riq'ui ri
achi ri uc'uey quiche (quixin) ri soldados ri can c'o
ruk'ij achi'el ruk'ij jun coronel, chi ri winek riche
(rixin) ri Jerusalem ye yacatajnek. 32 Rumari'
ri achi ri' can chanin c'a xerumol pe ri achi'a'
ri yec'o pa ruk'a', ri soldados y ri capitanes, y
junanin (anibel) xebe acuchi (achique) quimolon
wi qui' ri winek. Y ri winek, can xu (xe) wi c'a
xequitz'et, xquitanaba' ruch'ayic ri Pablo.† 33 Y
ri achi ri achi'el jun coronel tek xapon c'a riq'ui
ri Pablo, xberuchapa', y xutek c'a ruximic‡ riq'ui
ca'i' cadenas.§ Y c'ac'ari' xuc'utuj achique chi achi
ri' y achique ri xumacuj.* 34 Y ri achi achi'el jun
coronel majun c'a tzij xrac'axaj ta jabel, ruma
sibilaj ye q'uiy ri winek ri yec'o chiri'. Jun wi c'a
niquibij ri nic'aj, y jun wi chic niquibila' ri nic'aj
chic, y can niquirek quichi' tek niquibij. Rumari' ri
achi achi'el coronel xubij chi tuc'uex apo ri Pablo

---

§ **21:29** Hch. 20.4; 2 Ti. 4.20. * **21:30** 2 R. 11.15. † **21:32** Hch. 23.27. ‡ **21:33** Jue. 15.13; Hch. 22.25-29. § **21:33** Hch. 12.6; 28.20. * **21:33** Hch. 20.23.

pa cuartel† cuma ri soldados. 35 Yac'a tek ye benak
chuwech ri gradas ri yec'o chuwech ri cuartel, ri
soldados ri' c'o chi xquitzekej ri Pablo chicaj, ruma
ri winek sibilaj yacatajnek coyowal. 36 Y quino-
jel c'a ri winek ri' can ye tzeketel c'a el chiquij,
y sibilaj c'a pa quichi' niquiben y niquibila' c'a:
¡Ticamisex‡ ri Pablo! yecha'.

Tek ri Pablo xch'o chiquiwech ri winek riche (rixin) chi nuto' ri'

37 Y yac'a tek nucusex apo ri Pablo pa cuartel
acuchi (achique) yec'o wi ri soldados, ri Pablo
xubij c'a chare ri achi ri achi'el jun coronel: ¿Naya'
k'ij chuwe chi yich'o juba' awuq'ui? xcha'. Y
ri achi xubij chare ri Pablo: ¿Awetaman yach'o
chuka' pa quich'abel ri aj Grecia? 38 ¿La ma yit
ta cami riyit ri' ri achi aj Egipto ri c'o yan chic
juba' tiempo yacatajnek chiquij ri aj k'atbel tak tzij
ye rachibilan ye caji' mil camisanel tak achi'a', ri
xquimol qui' pa jun desierto? xuche'ex.

39 Yac'a ri Pablo xubij: Riyin yin jun israelita§ ri
xinalex pa Tarso,* ri jun nimalaj tinamit ri c'o pa
Cilicia. Y nc'utuj c'a jun utzil chawe chi taya' k'ij
chuwe riche (rixin) chi yich'o chique ri winek.

40 Y ri achi achi'el jun coronel xuya' c'a k'ij chare
riche (rixin) chi tich'o. Y ri Pablo xpa'e' ri chiri' pa
tak gradas, y xuben pe retal riq'ui ri ruk'a' chique
ri winek riche (rixin) chi quetane' ka. Y tek majun
chic c'a nik'ajan, riya' xbech'o pe chiquiwech pan
hebreo,† ri quich'abel ri israelitas, y xubij:

---

† **21:34** Hch. 21.37; 22.24; 23.10, 16. ‡ **21:36** Lc. 23.18; Jn. 19.15; Hch. 22.22. § **21:39** Fil. 3.5. * **21:39** Hch. 9.11. † **21:40** Hch. 22.2; 26.14.

22

1 Wech aj Israel y riyix principali' chupan re
katinamit, can tiwac'axaj c'a ri ch'abel ri xquenbij
chiwe wacami,* riche (rixin) chi nto' wi', xcha'.
2 Y tek ri winek xquic'axaj c'a chi ri Pablo xa can
nich'o pe chique ri pan hebreo,† ri quich'abel riye',
rumari' can majun chic c'a ri xch'o. Y ri Pablo xu-
chop c'a tzij y xubij: 3 Riyin can yin jun israelita.‡
Xaxu (xaxe) c'a chi riyin xinalex pa tinamit Tarso§
ri c'o pa rucuenta ri Cilicia, pero can ya re wawe'
pa Jerusalem xiq'uiy wi. Y ya ri nimalaj achi ri
Gamaliel* rubi' ri xtijon wuche (wixin). Y xirutijoj
c'a riq'ui ronojel ri nubij chupan ri ley† ri ya'on
ca chique ri ojer tak ye kati't kamama'.‡ Ruma
can ruraybel wi c'a ri wánima chi nben ri rusamaj
ri Dios, achi'el chuka' ri nirayij chi'iwonojel riyix
chupan re k'ij re'. 4 Ruma tek rubanon ca, riyin
sibilaj c'a pokon xinbanala' chique ri winek ri
quitzekelben ri Ajaf Jesucristo, ri kas kitzij Bey.
Xenchapala' c'a pe riche (rixin) chi xenya' pa
cárcel. Xenc'uaj pa camic. Y can chi achi'a' y chi
ixoki' queri' xinben chique.§ 5 Y ri nimalaj sacer-
dote y quinojel ri rijita'k tak achi'a' ri c'o quik'ij*
jabel quetaman, ruma can ye riye' ri xeya'o el wuj
pa nuk'a', riche (rixin) chi nbenjacha' pa quik'a' ri
kach'alal aj Israel ri yec'o pa tinamit Damasco. Y
tz'ibatal el chuwech ri wuj ri' chi ya'on el k'atbel
tzij pa nuk'a' riche (rixin) chi yibe chiquichapic ri

---

* **22:1** Hch. 7.2. † **22:2** Hch. 21.40. ‡ **22:3** Ro. 11.1; 2 Co. 11.22; Fil. 3.5. § **22:3** Hch. 9.30. * **22:3** Hch. 5.34. † **22:3** Hch. 26.5. ‡ **22:3** Ga. 1.14. § **22:4** Hch. 8.3; Fil. 3.6; 1 Ti. 1.13. * **22:5** Lc. 22.66; Hch. 4.5.

winek ri yetzekelben ri Jesucristo, riche (rixin) chi
queri' ye ximon yenc'om pe wawe' pa Jerusalem,†
y c'ac'ari' yenya' c'a pa tijoj pokonal.

*Tek ri Pablo xutzijoj achique rubanic tek riya'
xunimaj ri Jesús*

6 Pero pa jun nic'aj k'ij tek nchapon el bey y xa
juba' chic nrajo' chi ma yinapon pa tinamit Dam-
asco,‡ yac'ari' tek xka jun nimalaj sakil pa nuwi'
ri petenak chila' chicaj.§ 7 Y rumari' riyin xitzak
pan ulef. Y yac'ari' tek xinwac'axaj jun ch'abel,
y ri ch'abel ri' nubij c'a: Saulo, Saulo, ¿achique
c'a ruma achapon wokotaxic?* xcha'. 8 Y riyin
xinc'utuj c'a: ¿Yit achique c'a riyit táta? xicha'. Y
xubij c'a chuwe: Yin c'a riyin ri Jesús aj Nazaret ri
achapon wokotaxic,† xcha' chuwe. 9 Y ri ye benak
wuq'ui xquixibij qui',‡ ruma xquitz'et ri sakil, pero
ma xk'ax ta chiquiwech ri xubij ri Jun ri xch'o§
pe wuq'ui. 10 Y riyin xinbij c'a: Ajaf, ¿achique c'a
ri ruc'amon chi nben? xicha'. Y ri Ajaf xubij
chuwe: Cayacatej c'a el, y cabiyin pa Damasco,
y chiri' xtibix wi chawe ri ruc'amon chi naben,
xinuche'ex. 11 Yac'a ri ruchuk'a' ri sakil ri xintz'et
can xirumoyirisaj c'a, y rumari' xa chinuk'a' chic
xiyukex wi el cuma ri wachibil riche (rixin) chi
xojapon c'a pa tinamit Damasco.

12 Y ri chiri' pa Damasco c'o c'a jun achi Ananías*
rubi', jun achi ri can nuben wi ri nubij chupan
ri ley riche (rixin) ri Moisés. Y quinojel ri kech

---

† **22:5** Hch. 9.2. ‡ **22:6** Hch. 26.12. § **22:6** Hch. 9.3. * **22:7** Hch. 9.4. † **22:8** Hch. 9.5. ‡ **22:9** Dn. 10.7. § **22:9** Hch. 9.7. * **22:12** Hch. 9.17.

aj Israel ri yec'o chiri', jabel c'a yech'o chrij† ri
Ananías ri'. 13 Y riya' xapon c'a wuq'ui, y xberubij
chuwe: Wach'alal Saulo, catzu'un chic c'a, xcha'.
Y riyin can yac'ari' tek xitzu'un‡ chic, y xintz'et
c'a ruwech ri Ananías. 14 Y riya' xubij c'a chuka'
chuwe: Ri Dios ri quiche (quixin) ri ye kati't ka-
mama' ri xec'oje' ojer ca,§ xarucha'* riche (rixin)
chi nawetamaj ri ruraybel Riya' y riche (rixin)
chuka' xatz'et ri Ajaf Jesucristo† ri can choj wi,‡
y xawac'axaj ri ruch'abel.§ 15 Y yit c'a riyit ri
xcak'alajsan* chique quinojel ri winek ri xatz'et†
y ri xawac'axaj.‡ 16 ¿La utz cami chi chak quela'
abanon y ri tiempo xa chanin benak? Cayacatej
c'a el riche (rixin) chi naben bautizar awi',§ y tan-
imaj rubi' ri Ajaf Jesús,* riche (rixin) chi nicuyutej
ri amac,† xcha' chuwe.

Tek ri Pablo xubij achique rubanic tek riya' xberutzijoj ri ruch'abel ri Dios chiquicojol ri ma ye israelitas ta

17 Y tek xitzolin pe y xinoka wawe' pa
Jerusalem,‡ xibe c'a pa rachoch ri Dios chubanic
orar. Y yac'a tek yitajin chare ri oración, xinben
c'a jun achi'el achic',§ 18 ruma ri Kajaf Jesucristo
xuc'ut ri' chinuwech, y xubij c'a chuwe: Chanin
catel el wawe' pa Jerusalem, ruma ri winek ri

---

† **22:12** Hch. 10.22; 1 Ti. 3.7. ‡ **22:13** Hch. 9.17, 18. § **22:14** Hch. 3.13; 5.30. * **22:14** Ro. 1.1; Ga. 1.1. † **22:14** Hch. 26.16; 1 Co. 9.1. ‡ **22:14** Hch. 3.14; 7.52. § **22:14** 1 Jn. 1.1. * **22:15** Hch. 23.11. † **22:15** Hch. 26.16. ‡ **22:15** Hch. 4.20. § **22:16** Hch. 9.18. * **22:16** Ro. 10.13. † **22:16** Hch. 2.38. ‡ **22:17** Hch. 9.26. § **22:17** Hch. 10.10; 11.5; 2 Co. 12.1-4.

yec'o wawe' ma xtiquinimaj ta ri xtak'alajsaj
chuwij riyin,* xcha' chuwe. 19 Rumari' riyin
xinbij c'a chare: Ajaf, riye' quetaman c'a chi yin
c'a riyin ri xinapon ri pa tak jay ri kas nic'ut wi
ri ruch'abel ri Dios, riche (rixin) chi xebenchapa'
pe ri ye nimayon awuche (awixin), xenc'uaj pa
cárcel† y xench'ey.‡ 20 Y tek xcamisex ri Esteban
ri xk'alajsan ri abi', can xka wi chinuwech§ ri
xban chare, can yinc'o chuka' apo quiq'ui ri
xecamisan riche (rixin), nchajin ri nic'aj quitziak*
ri ye quelesan ca chiquij, xicha'. 21 Yac'a ri Ajaf
Jesucristo xubij chuwe: Cabiyin c'a, ruma can
yatintek c'a el pa tak tinamit ri nej yec'o wi, riche
(rixin) chi nbe'atzijoj ri nuch'abel chique ri winek
ri xa ma ye israelitas ta,† xcha' chuwe, xcha' ri
Pablo chique ri rech aj Israel.

Tek ri Pablo c'o chic c'a pa ruk'a' ri achi achi'el jun coronel

22 Y ri winek ri' man chic c'a xcajo' ta xquic'axaj
ri Pablo. Xa xquichop c'a niquirek quichi' y
niquibila': ¡Ticamisex‡ la jun achi la', ruma xa ma
ruc'amon ta chic chi q'ues!§ yecha'.
23 Y ruma chi ri winek can sibilaj c'a xquirek
quichi' y xquic'akala' chuka' ri quitziak ri yequele-
saj el chiquij, y xbequimok'ej pe ulef riche (rixin)
chi xquiq'uek chicaj ruma coyowal, 24 rumari' ri
achi achi'el jun coronel xubij c'a chi tuc'uex apo ri

---

* **22:18** Mt. 10.14. † **22:19** Hch. 8.3. ‡ **22:19** Mt. 10.17; 1 Co. 15.9; Fil. 3.6; 1 Ti. 1.13. § **22:20** Lc. 11.48; Hch. 8.1. * **22:20** Hch. 7.58. † **22:21** Hch. 18.6; 26.17; Ro. 11.13; 15.16; Ga. 1.16; 2.7, 8; Ef. 3.7, 8; 1 Ti. 2.7; 2 Ti. 1.11. ‡ **22:22** Hch. 21.36. § **22:22** Hch. 25.24.

Pablo chupan ri cuartel,* y tich'ay, riche (rixin) chi
queri' tuk'alajsaj achique ruma tek ri winek sibilaj
pa quichi' niquiben chrij. 25 Y yac'a tek ximon
chic ri Pablo riche (rixin) chi nich'ay, ri Pablo xubij
chare ri capitán: Riyin yin jun achi romano. ¿La
ruc'amon cami chi yinich'ey, tek xa ma jane tik'at
tzij pa nuwi'?† xcha'.
26 Ri capitán tek xrac'axaj queri', xberubij c'a
chare ri achi achi'el jun coronel: ¿Achique nach'ob
chi naben wacami? Ruma ri Pablo jun achi ro-
mano, xcha' chare.
27 Y tek ri achi achi'el jun coronel xrac'axaj ri',
xbe c'a riq'ui ri Pablo, y xberuc'utuj chare: ¿La
kitzij c'a chi yit jun achi romano? xcha' chare. Y
ri Pablo xubij: Kitzij riyin yin romano, xcha'.
28 Y ri achi achi'el jun coronel xubij c'a: Riyin
sibilaj q'uiy puek xinya' riche (rixin) chi queri'
xinoc jun achi romano, xcha'. Y ri Pablo xubij:
Riyin mani, riyin can xinwalaxibej pe chi yin jun
achi romano, xcha' ri Pablo.
29 Y ruma xquinabej chi ri Pablo jun achi ro-
mano, ri achi'a' ri yec'o chic apo riche (rixin) chi
niquich'ey, xejel el chiquij. Y ri achi achi'el jun
coronel ruxibin chuka' ri',‡ ruma xuxim ri Pablo.

Tek ri Pablo xuc'uex chiquiwech ri achi'a' ri can pa moc (comon) yek'ato tzij

30 Y pa ruca'n k'ij, ruma ri achi achi'el jun
coronel nrajo' nretamaj achique xumacuj ri
Pablo chiquiwech ri israelitas, rumari' riya' xutek
quisiq'uixic (coyoxic) ri principali' tak sacerdotes

---

* **22:24** Hch. 21.34. † **22:25** Hch. 16.37. ‡ **22:29** Hch. 16.38.

y ri ye cachibil ri can pa moc (comon) yek'ato tzij.§
Y c'ac'ari' tek xberelesaj pe ri Pablo, y xberupaba'
chiquiwech.

23

1 Y ri Pablo xerutzu' c'a ri achi'a' ri can pa moc
(comon) yek'ato tzij, y xubij chique: Achi'a' ri yix
wech aj Israel, can majun c'a achique ta nuna'
ri wánima chuwech ri Dios, ruma ri nuc'aslen
can choj c'a rubanon pe, y queri' rubanon c'a
wacami,* xcha'.
2 Rumari' ri Ananías ri nimalaj sacerdote† xubij
c'a chique ri yec'o apo chunakajal ri Pablo, chi
tiquipak'ij jun k'a' xerey (pa ruchi').‡ 3 Yac'ari' tek
ri Pablo chanin xubij apo chare ri Ananías: ¡Ri
xtibano c'a queri' chawe riyit ya ri Dios! ¡Riyit yit
jun achi ri xa ca'i' apalej! Ruma can yit tz'uyul
c'a pe chiri' riche (rixin) chi nak'et tzij pa nuwi',§
y chuka' nak'axaj pa nuwi' ronojel ri ley riche
(rixin) ri Moisés nabij, ¿pero achique c'a ruma tek
riyit nabij chi quich'ay, y ri ley* riche (rixin) ri
Moisés ma que ta ri' ri nubij? xcha' ri Pablo.
4 Y ri winek ri quimolon qui' chiri' xquibij c'a
chare ri Pablo: ¿Achique ruma tek itzel yach'o apo
chare la nimalaj rusacerdote† ri Dios? xecha'
chare.
5 Y ri Pablo xubij: Wach'alal‡ wech aj Israel,
riyin ma wetaman ta ri' wi ya riya' ri nimalaj
sacerdote, ruma xa ta wetaman, man ta xinbij§ ri

§ **22:30** Mt. 10.17; Lc. 21.12. * **23:1** Hch. 24.16; 2 Co. 1.12; 2 Ti. 1.3. † **23:2** Hch. 24.1. ‡ **23:2** 1 R. 22.24. § **23:3** Dt. 25.1. * **23:3** Jn. 7.51. † **23:4** Jn. 18.22. ‡ **23:5** Hch. 24.17. § **23:5** Jud. 8.

xa c'ari' nbij ka, ruma chupan ri ruch'abel ri Dios
nubij c'a: Ma itzel ta cach'o chrij jun aj k'atbel tzij
riche (rixin) ri atinamit,* nicha', xcha' ri Pablo.
6 Y ri Pablo xoka chuc'u'x chi chiquicojol ri
achi'a' ri can pa moc (comon) yek'ato tzij, yec'o
c'a achi'a' saduceos y yec'o c'a chuka' fariseos.
Rumari' riya' riq'ui ruchuk'a' xch'o apo y xubij:
Achi'a' wech aj Israel, riyin yin fariseo,† y can
queri' chuka' ri nata'. Y wacami riyix nik'et tzij pa
nuwi', ruma riyin can cukul nuc'u'x chi ri cami-
naki' c'o na jun k'ij tek xquebec'astej pe,‡ xcha' ri
Pablo.
7 Y tek ri achi'a' fariseos y saduceos xquic'axaj
ri xubij ka ri Pablo, xquichop c'a niquich'ojila'
qui' chiquiwech, y pa ca'i' xel wi ri molojri'il
ri'. 8 Ruma ri saduceos ma niquinimaj ta chi
xquec'astej§ ri caminaki', ni ma niquinimaj ta
chuka' chi yec'o ángeles y yec'o espíritus, yac'a ri
achi'a' fariseos can niquinimaj wi chi xquec'astej
ri caminaki' y niquinimaj chi yec'o ángeles y yec'o
chuka' espíritus. 9 Y sibilaj c'a pa quichi' niquiben.
Y ri aj tz'iba' ri yec'o quiq'ui ri achi'a' fariseos
xeyacatej c'a y xquibij: Re jun achi re' majun
itzel rubanon ta.* Y riq'ui juba' jun espíritu o jun
ángel ri takon pe ruma ri Dios, ri biyon chare ri
ch'abel ri yeruk'alajsaj chkawech. Y wi queri',
man c'a ruc'amon ta chi nikaben ch'a'oj chrij ri
Dios,† xecha'.
10 Y pa ca'i' c'a xel wi ri jun molojri'il ri'. Y

---

* **23:5** Ex. 22.28. † **23:6** Fil. 3.5. ‡ **23:6** Hch. 28.20. § **23:8** Mt. 22.23; Mr. 12.18; Lc. 20.27. * **23:9** Pr. 16.7; Lc. 23.4. † **23:9** Hch. 5.39; 9.4, 5; 11.17; 22.7.

xquichop oyowal chiquiwech. Can xquichop c'a
qui' riq'ui ch'abel. Rumari' ri achi achi'el jun
coronel xerusiq'uij (xeroyoj) c'a ri soldados riche
(rixin) chi xbequelesaj pe ri Pablo y xquic'uaj apo
c'a chupan ri cuartel, ruma xuch'ob chi ri winek
ri' niquimuch (niquic'ajij) ri Pablo.
11 Y ri jun chic k'ij ri chak'a' ka, ri Ajaf Jesucristo
xuc'ut ri' chuwech‡ ri Pablo, y xubij chare: Man
c'a taxibij ta awi',§ xa tacukuba' ac'u'x,* ruma can
achi'el ri nuk'alajsaxic xaben wawe' pa Jerusalem,
can queri' rajawaxic chi xtaben pa Roma, xcha'
chare.

Yec'o achi'a' ri xe'ajowan chi xquicamisaj ta ri Pablo

12 Y pa ruca'n k'ij chare ri tich'o wi ri Ajaf Jesu-
cristo riq'ui ri Pablo, yec'o c'a chique ri israelitas
ri pan ewel xquich'obola' achique ri xtiquiben
chare ri Pablo. Y can xquibij chi ma xquewa'
ta ni ma xque'uc'ya' ta, c'a ya tek xquecowin na
xtiquicamisaj† ri Pablo. Y xquibij chuka' chi can
ya ta c'a ri Dios ri xtiya'o ruc'ayewal pa quiwi',‡
wi ma xtiquiben ta ri niquibij.§ 13 Y ri xebin
chi pan ewel niquiben queri', yec'o más cawinek
achi'a' israelitas. 14 Ri achi'a' ri' xe'apon quiq'ui
ri principali' tak sacerdotes y ri rijita'k tak achi'a'
ri c'o quik'ij, y xbequibij chique: Riyoj kach'obon
chic c'a chi nikacamisaj ri Pablo, y can kabin chic
chi ma xkojwa' ta ni ma xkojuc'ya' ta, c'a ya tek
xkojcowin na chrij, y wi ma xtikaben ta ri nikabij,

‡ **23:11** Hch. 27.23. § **23:11** Hch. 18.9. * **23:11** Sal. 46.1; 109.31; Is. 41.10; 43.2; Jer. 15.19-21; Hch. 2.25. † **23:12** Hch. 25.3. ‡ **23:12** Mt. 26.74. § **23:12** 1 S. 3.17; 20.12, 13; 1 R. 19.2; Is. 8.9, 10.

ya ta c'a ri Dios xtiya'o pe ruc'ayewal pa kawi'. 15 Y
wacami nikajo' c'a chi riyix y ri nic'aj chic ri pa
moc (comon) yixk'ato tzij nbe'ibij ta chare ri achi
achi'el jun coronel, chi riyix niwajo' chi chua'k
nuc'uex apo ri Pablo chiwech ruma c'a c'o na q'uiy
ri niwajo' nic'utuj chare. Y riyoj xtikoyobej pa bey,
y xtikacamisaj ri Pablo, xecha'.
16 Pero c'o c'a jun ti c'ajol, ral rana' ri Pablo,
xrac'axaj ronojel ri'. Ri ti c'ajol ri' xbe y xoc apo
chupan ri cuartel, y xberubij c'a chare ri Pablo
ronojel ri rac'axan el.* 17 Y tek ri Pablo xrac'axaj
ri', xusiq'uij (xroyoj) c'a ri capitán, y xubij chare:
Tac'uaj juba' re ti c'ajol re' c'a chuwech ri achi
achi'el jun coronel, ruma c'o jun nrajo' nubij
chare, xcha' chare.
18 Ri capitán xuc'uaj c'a el ri ti c'ajol c'a chuwech
ri achi achi'el jun coronel, y xberubij chare:
Ri Pablo ri c'o pa cárcel xirusiq'uij (xiroyoj), y
xuc'utuj jun utzil chuwe riche (rixin) chi nc'om
pe re ti c'ajol re' chawech, ruma c'o nrajo' nubij
chawe, xcha'.
19 Y ri achi achi'el jun coronel xuyukej c'a el
chuk'a' ri ti c'ajol ri' y xuc'uaj apo juba' quela',
y c'ac'ari' xuc'utuj chare: ¿Achique c'a ri nawajo'
nabij chuwe? xcha' chare.
20 Y riya' xubij c'a chare: Juley chique ri wech
aj Israel† xquiya' c'a chiquiwech chi xtoquic'utuj
jun utzil‡ chawe, chi chua'k nac'uaj ri Pablo
chiquiwech ri achi'a' ri pa moc (comon) yek'ato
tzij, ruma xtoquibij chawe chi c'a c'o na q'uiy
nicajo' niquic'utuj chare ri Pablo. 21 Pero riyit

* **23:16** Job 5.13; Pr. 21.30. † **23:20** Hch. 20.3. ‡ **23:20** Hch. 25.3.

ma tanimaj ta ri', ruma yec'o ye más ye cawinek
achi'a' ri xque'oyoben§ riche (rixin) ri Pablo pa
bey, y ri achi'a' ri' can quibin chi ma xquewa'
ta y ma xque'uc'ya' ta, c'a ya tek xquecowin na
xtiquicamisaj* ri Pablo, y chi ya ta ri Dios ri
xtiya'o ruc'ayewal pa quiwi', wi ma xtiquiben ta ri
niquibij.† Y wacami xaxu (xaxe) chic c'a coyoben
ri achique xtabij el riyit, xcha' ri ti c'ajol ri'.
22 Y ri achi achi'el jun coronel xubij chare ri ti
c'ajol chi titzolin, y ma tutzijoj ta chi xberubij yan
ca chare riya'.

Tek ri Pablo xuc'uex pa Cesarea chuwech ri aj k'atbel tzij ri Félix rubi'

23 Y can yac'ari' tek riya' xerusiq'uij (xeroyoj)
ye ca'i' capitanes, y xubij chique chi a las nueve
chupan ri ak'a' ri', nrajo' c'a chi quichojmirisan
chic qui' ca'i' ciento soldados ri yebe chicaken, ye
setenta soldados ri yebe chrij quiej y ca'i' ciento
chic ri niquic'uaj el lanzas, riche (rixin) chi yebe
c'a pa Cesarea.‡ 24 Y chuka' xubij: Tibana' ru-
chojmil jun ca'i' ruquiej ri Pablo, riche (rixin) chi
yeruch'ocolbej, ruma riyin nwajo' chi riyix nic'uaj
el ri Pablo c'a chuwech ri aj k'atbel tzij ri Félix§
rubi'. Y nwajo' chi majun achique ta nuc'ulwachij
el pa bey.
25 Y xutz'ibaj c'a el jun wuj riche (rixin) chi
nbequijacha' pa ruk'a' ri aj k'atbel tzij, y chupan ri
wuj ri' rubin c'a el: 26 Riyin ri Claudio Lisias, ntek
c'a el rutzil awech* riyit nimalaj aj k'atbel tzij Félix.

§ **23:21** Sal. 10.9. * **23:21** Sal. 37.12, 32; Pr. 1.16; 4.16; Is. 59.17.
† **23:21** Hch. 23.12. ‡ **23:23** Hch. 8.40. § **23:24** Hch. 23.26, 33, 34. * **23:26** Hch. 15.23.

27 Y re jun achi re uc'uan apo chawech, chapon c'a
cuma ri israelitas y juba' ma xquicamisaj. Y yin c'a
riyin y ri soldados† ri xojapon chucolic pa quik'a'‡
ri winek, ruma xinnabej chi riya' jun achi ro-
mano.§ 28 Chanin c'a xinc'uaj chiquiwech ri achi'a'
ri can pa moc (comon) yek'ato tzij chiquicojol ri is-
raelitas, ruma xinwajo' xinwetamaj achique mac
ri ye rubanalon* y rumari' niquitzujuj (niquisu-
juj). 29 Y xintz'et c'a chi niquitzujuj (niquisujuj)†
ruma ma nuben ta ri nubij ri quiley‡ riye'. Pero
ma ruc'amon ta (ma takal ta chrij) chi nitz'apix
pa cárcel o nicamisex.§ 30 Y wacami xintek el re
achi re' awuq'ui, ruma xobix chuwe chi ri winek
israelitas xquich'ob achique rubanic niquiben,
riche (rixin) chi niquicamisaj ri achi re'. Y xinbij
chuka' chique ri winek ri ye chapayon ch'a'oj chrij
ri Pablo, chi quebe c'a awuq'ui riyit* riche (rixin)
chi nbequibij achique ri ye rubanalon. Ri nuray-
bel riyin chi utz ta awech. Quec'ari' nubij chupan
ri wuj ri'.

31 Y ri soldados can xquiben wi c'a ri xbix
chique. Xquic'uaj el ri Pablo chupan ri ak'a' ri'
c'a pa jun tinamit Antípatris rubi'. 32 Pa ruca'n k'ij
xquichop chic el bey. Y xaxu (xaxe wi) ri setenta
soldados ri ye benak chrij quiej, xaxu (xaxe) wi
chic ri' ri xebe riq'ui ri Pablo, y ri caji' ciento solda-
dos xetzolix ca. 33 Y tek xe'apon pa Cesarea† ri ye
uc'uayon el riche (rixin) ri Pablo, xbequijacha' c'a

† **23:27** Hch. 23.10. ‡ **23:27** Hch. 24.7. § **23:27** Hch. 22.25-29.
* **23:28** Hch. 22.30. † **23:29** Mr. 15.3. ‡ **23:29** Hch. 18.15;
24.5, 6. § **23:29** Sal. 27.12; Hch. 25.25; 26.31. * **23:30** Hch.
24.8. † **23:33** Hch. 8.40.

ri wuj pa ruk'a' ri Félix ri aj k'atbel tzij, y xquijech
chuka' apo ri Pablo chare. 34 Y tek rutz'eton chic
c'a ri nubij ri wuj, ri aj k'atbel tzij ri' xuc'utuj c'a
chare ri Pablo chi achique ruwach'ulef petenak
wi. Tek rac'axan chic c'a ca chi pa Cilicia‡ petenak
wi, 35 xubij c'a chare: Tek xque'oka ri ye tzu-
junel (sujunel)§ chawij, xtinwac'axaj c'a chuka' ri
ch'abel ri xque'abij riche (rixin) chi nato' awi',*
xcha' ri aj k'atbel tzij. Y xubij c'a chuka' ri aj k'atbel
tzij ri' chi tuc'uex ri Pablo c'a pa palacio† riche
(rixin) ri Herodes, y tichajix cuma soldados.

24

Tek ri Pablo xch'o chuwech ri aj k'atbel tzij ri Félix rubi' riche (rixin) chi xuto' ri'

1 Y wu'o' yan c'a k'ij c'o ri Pablo ri chiri' pa Ce-
sarea, tek xapon ka ri Ananías ri nimalaj sacerdote
ye rachibilan el nic'aj chique ri rijita'k tak achi'a' ri
c'o quik'ij y jun chuka' licenciado ri Tértulo rubi'.
Y xe'apon c'a chuwech ri Félix ri aj k'atbel tzij, y
xquichop yetzujun (yesujun) apo chrij ri Pablo.*
2 Y tek xsiq'uix (xoyox) ri Pablo chuwech ri aj
k'atbel tzij, yac'ari' tek ri Tértulo xuchop apo ri tzu-
junic (sujunic) chrij ri Pablo. Ri Tértulo quec'are' ri
xerubila' apo chare ri Félix:

Nimalaj aj k'atbel tzij, riyoj sibilaj nikamatioxij
chawe, ruma re pa katinamit c'o uxlanibel c'u'x
y majun oyowal, ruma can c'o ana'oj chuc'uaxic†

‡ **23:34** Hch. 6.9; 21.39. § **23:35** Hch. 24.1. * **23:35** Hch. 25.16.
† **23:35** Mt. 27.27. * **24:1** Hch. 23.2, 30, 35; 25.2. † **24:2** Sal. 12.2; 55.21; Jud. 16.

ri katinamit. 3 Nikamatioxij c'a chawe riyit ni-
malaj achi, ri utzil ri abanon chake siempre y
xabachique lugar. 4 Y ma nikajo' ta c'a nikelesaj
más atiempo, pero xaxu (xaxe wi) c'a ruma keta-
man chi riyit can utz wi ana'oj, rumari' nikajo' c'a
chi nawac'axaj ta juba' ri ca'i' oxi' ch'abel ri nikajo'
nikabij. 5 Ruma re jun achi re', can ketaman chi
jun itzel achi.‡ Riya' nuben chique ri israelitas chi
yeyacatej chiquij ri aj k'atbel tak tzij pa ronojel
ruwach'ulef. Ya riya' ri principal chiquicojol ri
juley winek ri yenatan rubi' ri Jesús aj Nazaret. 6 Y
chuka' can xrajo' ta xuben ca xajan§ pa rachoch
ri Dios ri c'o pa Jerusalem. Rumari' riyoj xkachop
riche (rixin) chi xkak'et ta tzij pa ruwi' achi'el
nubij ri kaley.* 7 Yac'a ri achi achi'el jun coronel
ri Lisias rubi' xunim ri' chkacojol, ye rachibilan
q'uiy soldados y riq'ui uchuk'a' xbequelesaj pe
pa kak'a'.† 8 Y xubij c'a chi ri yebin chi ri Pablo
c'o rumac, quepe c'a chawech riyit. Y yac'a tek
xtac'utuj ri rumac ye rubanalon, xtawetamaj c'a
chi can kitzij wi ri yojtajin chubixic chawe chrij ri
Pablo, xcha' ri Tértulo.
9 Y ri winek ri ye rachibilan el ri Tértulo, can
niquibij c'a chi kitzij ri xubij.
10 Y ri Félix ri aj k'atbel tzij xuben c'a pe retal
riq'ui ri ruk'a' chare ri Pablo riche (rixin) chi
tich'o. Y riya' xch'o c'a apo, y xubij c'a:
Wetaman c'a chi riyit c'o yan chic juna' ri
ak'aton pe tzij pa ruwi' re ruwach'ulef re'. Rumari'
ma xtinpokonaj ta xquich'o apo, riche (rixin) chi

‡ **24:5** 1 P. 2.12, 19. § **24:6** Hch. 17.6; 21.28. * **24:6** Jn. 18.31.
† **24:7** Hch. 21.33; 23.27.

nk'alajsaj chi majun ch'a'oj ri nbanon ta. 11 Y riyit
yacowin c'a nawetamaj wi kitzij ri niquibij chuwij
o xa ma kitzij ta. Ruma riyin xa c'ari' cablajuj
k'ij ri quijote' wi anej chic jun bey pa Jerusalem
chuya'ic ruk'ij‡ ri Dios. 12 Y tek xinquil, majun
oyowal yitajin ta chubanic riq'ui jun chic winek
riq'ui ch'abel. Ni xa ta ye nuyacon ta chuka' el
winek riche (rixin) chi niquiben oyowal,§ ri chiri'
pa rachoch ri Dios y ni xa ta ri pa tak jay ri kas
nic'ut wi ri ruch'abel ri Dios. Y chuka' ni xa ta ri
pa tak bey riche (rixin) ri tinamit xinquil ta chi
c'o ta ri yitajin chubanic. 13 Y ri winek ri yebin
chi ya numac ri' ri ye nubanalon, xa can ma xtel
ta wi chi kitzij ri niquibij, xa ta nic'utux chique
chi tiquik'alajsaj. 14 Yac'a ri nk'alajsaj apo chawe
can kitzij wi, chi riyin ntzekelben wi ri Jesús ri
kitzij Bey, ri niquibij riye' chi ma utz ta. Ruma
xa can riq'ui ri ntzekelben ri Jesús, riyin can nben
wi ri rusamaj ri Dios ri quiche (quixin) ri ye kati't
kamama' riyoj israelitas.* Can nnimaj wi ronojel
ri tz'ibatal ca chupan ri ley riche (rixin) ri Moisés,
y chupan chuka' ri ye quitz'iban ca ri profetas†
ri xek'alajsan ri ruch'abel ri Dios ojer ca. 15 Y
riyin can cukul c'a nuc'u'x riq'ui ri Dios chi ri
caminaki' c'o na c'a jun k'ij tek xquec'astej.‡ Can
xquec'astej c'a pe ri ye choj y ri ma ye choj ta. Y
ri wech aj Israel can queri' chuka' ri coyoben chi
nibanatej. 16 Y rumari' riyin can ronojel k'ij ntij
c'a nuk'ij chi ma nben ta ri etzelal chuwech ri Dios
y chiquiwech chuka' ri winek. Y queri' ri wánima

‡ **24:11** Hch. 21.26. § **24:12** Hch. 25.8. * **24:14** 2 Ti. 1.3.
† **24:14** Sal. 119.46; Hch. 26.22. ‡ **24:15** Dn. 12.2; Mt. 22.31;
Hch. 23.6.

can utz wi c'a nuna'.§
17 Y c'o yan chic c'a juna' ri ma yin c'ulunak ta
wawe'. Y wacami xipe, nc'amon c'a pe juba' puek
ri numolon pe riche (rixin) chi nonjacha' chique
ri nuwinak ri can nic'atzin quito'ic, y chuka'
nc'amom pe ri nu-ofrenda riyin riche (rixin) pa
rachoch ri Dios. 18 Yari' yitajin chubanic ri chiri'
pa rachoch ri Dios, tek ri wech aj Israel ri ye
petenak c'a quela' pa ruwach'ulef Asia xinquitz'et.
Riyin nch'ajch'ojsan chic c'a wi',* achi'el nubij
ri ley riche (rixin) ri Moisés, y majun winek ye
nuyacon ta el, ni majun chuka' ch'a'oj yitajin nyec
chiquicojol ri winek. Xa ya ri ca'i' oxi' israelitas ri'
ri xeyaco pe ri oyowal. 19 Y riye' can ruc'amon chi
yec'o ta pe wawe' chawech re wacami y niquibij ta
apo chawe wi c'o ri nicajo' niquik'alajsaj chuwij,†
wi c'o numac chiquiwech. 20 Y ruma c'a riye' xa
ma yec'o ta pe, yec'a re yec'o pe wawe' quebin pe
ri achique numac xquil tek riyin xinuc'uex chiqui-
wech ri achi'a' ri can pa moc (comon) yek'ato tzij.‡
21 O riq'ui juba' riye' xa ma utz ta xquic'axaj tek
xich'o riq'ui wuchuk'a' chiri' chiquicojol y xinbij:
Riyix nik'et tzij pa nuwi' wacami ruma riyin nni-
maj chi ri caminaki' can xquec'astej wi,§ xcha' ri
Pablo.
22 Ri Félix ri aj k'atbel tzij can retaman wi c'a
achique quibanic ri yetzekelben ri Jesucristo, ri
kitzij Bey. Rumari' ri Félix ri', xupaba' ri ch'a'oj
ri' tek rac'axan chic ka ri xubij ri Pablo, y xubij
c'a chique quinojel: C'a ya tek xtipe na ri Lisias

§ **24:16** Hch. 23.1. * **24:18** Hch. 21.26. † **24:19** Hch. 23.30.
‡ **24:20** Hch. 22.30. § **24:21** Hch. 23.6; 26.6, 8; 28.20.

ri achi achi'el jun coronel, c'a ya c'a k'ij ri' tek
xtinwetamaj más chrij re jun ch'a'oj re ichapon,
xcha' chique.
23 Y ri Félix xubij c'a chare ri capitán chi can
tuchajij chi utz ri Pablo, pero chuka' tuya' juba' k'ij
chare chi ntel juba'. Y ma queruk'et ta ri ye'apon
riq'ui riche (rixin) chi nbequibana' ca jun utzil
chare o nbequitz'eta' ca.*
24 Y tek k'axnek chic ca'i' oxi' k'ij, xpe c'a ri Félix
ri aj k'atbel tzij rachibilan ri Drusila ri rixjayil,
jun ixok israelita. Xutek c'a rusiq'uixic (royoxic)
ri Pablo, ruma riya' nrajo' c'a nretamaj achique
rubanic ri' ri nacukuba' ac'u'x riq'ui ri Jesucristo.
25 Y ri Pablo xapon quiq'ui, y xuchop c'a rubixic
chique chrij ri achique rubanic jun c'aslen choj,
y achique rubanic nak'il awi' riche (rixin) chi ma
naben ta ri mac, y achique rubanic tek ri Dios
xtuk'et tzij pa quiwi' ri winek. Y ri Félix sibilaj
xuxibij ri' ruma ri xrac'axaj, y xubij chare ri Pablo:
Wacami c'a cabiyin. Y tek xtijame' chic c'a juba'
nuwech, xcatinsiq'uij (xcatinwoyoj) chic c'a jun
bey,† xcha' ri Félix.
26 Y ri aj k'atbel tzij ri' q'uiy mul nusiq'uij
(nroyoj) ri Pablo riche (rixin) chi nich'o riq'ui,
ruma xroyobej chi ri Pablo c'o ta puek xutzuj
(xusuj) chare‡ riche (rixin) chi nucol el. Pero
majun puek ri xutzuj (xusuj) ta chare. 27 Y ca'i' c'a
juna' xk'ax, y ri Pablo c'a c'o na c'a chiri' pa cárcel.
Y ri Félix ri aj k'atbel tzij xjal el y xpe ri Porcio Festo
pa ruq'uexel. Y ri Félix xaxu (xaxe wi) riche (rixin)

---

* **24:23** Hch. 27.3; 28.16. † **24:25** Hch. 17.32. ‡ **24:26** Ex. 23.8; Dt. 16.19; 1 S. 8.3; 12.3; 2 Cr. 19.7; Job 15.34; Sal. 26.10; Pr. 17.8, 23; 29.4.

chi utz nitz'et§ cuma ri winek israelitas, rumari'
can c'a xuya' na ca ri Pablo pa cárcel.

25

Ri Pablo nrajo' chi can ya ri César ri xtik'ato tzij pa ruwi'

1 Y ri Festo xoka c'a pa Cesarea riche (rixin) chi
noruc'ulu' ca ri rusamaj, ruma ya riya' ri ntoc ca
aj k'atbel tzij. Y pa rox k'ij c'a chare ri tuc'om
wi ca ri rusamaj, riya' xbe c'a anej pa tinamit
Jerusalem. 2 Tek c'o chic c'a chiri' pa Jerusalem,
ri principali' tak sacerdotes y ri winek israelitas
ri c'o más quik'ij, xe'apon c'a riq'ui, y xbequitzu-
juj (xbequisujuj) ri Pablo,* y c'o c'a jun utzil ri
xquic'utuj chare chi tubana'. 3 Riye' xquic'utuj
c'a jun nimalaj utzil chare ri Festo chi tutaka'
ruc'amaric ri Pablo, ruma xa can quich'obon chic
c'a chi tek xtic'amer pe pa Jerusalem, nicoyobej pa
bey riche (rixin) chi niquicamisaj.† 4 Yac'a ri Festo
xa xubij c'a chique: Ri Pablo tz'apel pa cárcel chila'
pa Cesarea, y riyin xa yitzolin yan c'a ka jun bey
chic chila'. 5 Y rumari' utz chi xa que'icha' el ri
can c'o quik'ij chicojol, y yenwachibilaj el ri yojbe
ka c'a pa Cesarea, riche (rixin) chi queri' c'a chila'
niquibij wi chuwe ri rumac rubanon ri achi ri',
xcha' ri Festo chique.

6 Y riya' xaxu (xaxe wi) oc jun wakxaki' o lajuj
k'ij ri xc'oje' el ri pa Jerusalem, y xxule' ka pa
Cesarea. Y pa ruca'n k'ij, riya' xbetz'uye' c'a pe ri
pa k'atbel tzij, y xutek c'a ruc'amaric ri Pablo. 7 Y

§ **24:27** Ex. 23.2; Pr. 29.25; Hch. 12.3; 25.9. * **25:2** Hch. 24.1.
† **25:3** Hch. 23.12.

tek ri Pablo xoc apo, ri winek israelitas ri ye pete-
nak pa Jerusalem xquisutij qui' chrij, y niquitzujuj
(niquisujuj) c'a apo‡ riq'ui q'uiy y nima'k tak mac.
Pero ma xecowin ta xquiya' pa sakil wi can kitzij
chi ye rubanalon ri mac ri', tek xc'utux chique.
8 Rumari' ri Pablo, riche (rixin) chi nuto' ri', xch'o
c'a apo, y xubij: Riyin majun c'a numac nbanon
chuwech ri ley kiche (kixin) riyoj israelitas, ni
majun chuka' numac nbanon ta ri pa rachoch ri
Dios§ ri c'o pa Jerusalem, y majun chuka' numac
nbanon chuwech ri ley ri ya'on ruma ri César,
xcha' ri Pablo.
9 Y ruma ri Festo nrajo' chi utz nitz'et* cuma ri
israelitas, xuc'utuj c'a chare ri Pablo: ¿Nawajo' c'a
chi c'a pa Jerusalem yojbe wi chuchojmirisaxic ri
ch'a'oj ri ntajin chawij? xcha' ri Festo.
10 Yac'a ri Pablo xubij chare: Riyin can chuwech
c'a ri ruk'atbel tzij ri César yinc'o wi wacami, y can
ya ri wawe' ri acuchi (achique) ruc'amon chi nik'at
wi tzij pa nuwi'. Y chuka' riyit jabel awetaman chi
riyin majun itzel ri nbanon ta chique ri wech aj
Israel. 11 Y xa ta can c'o numac y can ruc'amon chi
yicamisex, riyin chuka' ma nbij ta chi ma quicami-
sex ta.† Pero ronojel ri niquibij chuwij, wi xa
majun mac ri nbanon, majun c'a jun ri xquijacho
ta el pa quik'a' ri yebin chi c'o numac. Rumac'ari'
nwajo' chi can ya ri César‡ ri tik'ato tzij pa nuwi', y
ma rajawaxic ta na chi yibe pa Jerusalem, xcha' ri
Pablo chare ri Festo ri aj k'atbel tzij pa Cesarea.

---

‡ **25:7** Est. 3.8; Sal. 27.12; 35.1; Mr. 15.3.
* **25:9** 2 Cr. 19.6; Pr. 29.25; Hch. 12.3; 24.27.
‡ **25:11** Hch. 26.32.
§ **25:8** Hch. 21.28.
† **25:11** Hch. 18.14.

12 Ri Festo xtzijon c'a quiq'ui ri aj k'atbel tzij ri
yeto'o apo riche (rixin), y c'ac'ari' xubij chare ri
Pablo: Riyit xac'utun chi ya ri César nik'ato tzij pan
awi'. Can yac'ari' ri', yabe c'a pa Roma chuwech ri
César, xuche'ex ri Pablo.

Tek ri Pablo c'o apo chiquiwech ri rey Agripa y ri Berenice

13 Y tek k'axnek chic jun ca'i' oxi' k'ij, ri rey
Agripa y ri Berenice xe'apon pa Cesarea chuya'ic
rutzil ruwech§ ri Festo. 14 Y ruma c'a ri rey Agripa
y ri Berenice q'uiy k'ij ri xec'oje' ka chiri', ri Festo
xutzijoj c'a chare ri ruc'ulwachin ri Pablo.* Y xubij
c'a: Wawe' c'o jun achi ri ya'on ca pa cárcel ruma
ri Félix. 15 Y xa c'are' ca tek xibe pa Jerusalem,
ri principali' tak sacerdotes y ri rijita'k tak achi'a'
israelitas ri c'o quik'ij, xe'apon wuq'ui y xbequibij
chuwe chi c'o rumac ye rubanon re achi re', y
xquic'utuj c'a chuwe chi can tinbana' chi nika
ruc'ayewal pa ruwi'. 16 Yac'a riyin xinbij chique
chi ri kaley riyoj romanos ma nuya' ta k'ij chi
choj ta natek pa camic jun winek. Ri kaley† riyoj
nubij c'a chi ri chapon ch'a'oj chrij, niya'ox (nya')
na k'ij chare riche (rixin) chi nich'o na quiq'ui ri
ye chapayon ch'a'oj chrij riche (rixin) chi nuto' ri'
chiquiwech. 17 Y rumari', can xu (xe) wi c'a xe'oka
re pa Cesarea, man c'a xinya' ta k'ij chi xk'ax ta
q'uiy tiempo, xa can ya ri ruca'n k'ij xibetz'uye'
ri pa k'atbel tzij y xintek c'a ruc'amaric ri achi.
18 Y ri ye tzujunel (sujunel) chrij ri achi, majun
can ta c'o xquibij chrij ri achique ta ri ye rubanon,

§ **25:13** 1 S. 13.10; 25.14; 2 S. 8.10; 2 R. 10.13; Mr. 15.18. * **25:14** Hch. 24.27. † **25:16** Dt. 17.4; 19.17, 18; Pr. 18.13; Hch. 26.1.

man achi'el ta ri nch'obon riyin. 19 Ruma ri rumac
ri xquibij riye' chi ye rubanon, xaxu (xaxe wi) ri
chiquiwech ka riye' ri ye nimey riche (rixin) ri
Dios,‡ y xquinataj chuka' jun Jesús.§ Yac'a ri Jesús
ri' xa caminek chic el, y ri Pablo nubij chi xc'astej
el. 20 Y ruma c'a chi riyin ma nwil ta achique nben
riq'ui re jun ch'a'oj re', xinc'utuj c'a chare ri Pablo:
¿La nawajo' cami chi c'a pa Jerusalem yojbe wi
chuchojmirisaxic ri ch'a'oj ri ntajin chawij? xicha'
chare. 21 Y riya' xubij: Riyin ya ri César ri nwajo'
chi nik'ato tzij pa nuwi', xcha'. Y rumari' tek riyin
c'a nuya'on na pa cárcel, y c'a ya tek xquicowin, c'a
yari' tek xtintek el pa Roma chuwech ri César, xcha'
ri Festo.
22 Y ri rey Agripa xubij c'a chare ri Festo: Riyin
nrayij nwac'axaj achique ri nubij ri jun achi ri'.
Y ri Festo xubij c'a chare ri rey Agripa: Chua'k
xtawac'axaj c'a ri achi ri',* xcha'.
23 Y pa ruca'n k'ij, can riq'ui c'a nimak'ij xec'ul
apo ri rey Agripa y ri Berenice. Riye' ye cachibilan
el ri achi'a' ri yec'o pa quiwi' ri soldados y ri achi'a'
ri nima'k quik'ij ri chiri' pa Cesarea, tek xe'oc apo
chupan ri jay riche (rixin) molojri'il. Yac'ari' tek ri
Festo xutek ruc'amaric ri Pablo. 24 Y ri Festo xubij
c'a: Rey Agripa, y chuka' iwonojel riyix ri imolon
pe iwi' kiq'ui wacami, ya c'a achi re' ri Pablo
rubi'. Ri winek israelitas ri yec'o pa Jerusalem y ri
yec'o chuka' wawe', ye aponak wuq'ui y can riq'ui
quichuk'a' quic'utun chuwe chi ma ruc'amon ta
chic chi nic'ase'.† 25 Yac'a riyin ntz'et chi re jun

‡ **25:19** Hch. 23.29. § **25:19** Hch. 18.15. * **25:22** Hch. 9.15.
† **25:24** Hch. 22.22.

achi re' majun mac rubanon ta‡ riche (rixin) chi
nicamisex. Y riya' xuc'utuj c'a chuwe chi ya ri
César ri nik'ato tzij pa ruwi', y riyin ntek c'a el riq'ui
ri César c'a chila' pa Roma. 26 Y ruma c'a ri ma
wetaman ta achique nbij el chare ri wajaf ri César,
yac'are' nupaban chiwech re wacami, y chawech
c'a chuka' riyit rey Agripa, riche (rixin) chi queri'
tac'utuj c'a chare ri rumac ye rubanon, riche
(rixin) chi ya rumac ri' ri xtintz'ibaj el chare ri
César. 27 Ruma chinuwech riyin can ma ruc'amon
ta chi ntek el jun ri c'o pa cárcel, wi xa ma ntek ta el
rubixic achique rumac ye rubanon, xcha' ri Festo
chare ri rey Agripa.

26

Tek ri Pablo nich'o chuwech ri rey Agripa riche (rixin) chi nuto' ri'

1 Y yac'ari' tek ri rey Agripa xubij chare ri Pablo:
Nya' c'a k'ij chawe riche (rixin) chi yach'o,* xcha'
chare. Y ri Pablo xuyec c'a ruk'a', y yare' ri ch'abel
ri xerucusaj riche (rixin) chi nuto' ri' y nuk'alajsaj
chi majun rumac. Y xuchop rubixic:

2 Riyin can nmatioxij y can yiquicot, ruma
chawech riyit rey Agripa yich'o wi riche (rixin) chi
nto' wi'. Ruma ri kech aj Israel niquibij chi q'uiy
c'a mac ye nbanon. 3 Y riyin sibilaj yimatioxin
ruma riyit can jabel wi awetaman† ri achique ri
kacostumbre riyoj israelitas, y awetaman chuka'

‡ **25:25** Lc. 23.4; Jn. 18.38; Hch. 23.9, 29; 26.31. * **26:1** Pr. 18.13; Hch. 25.16. † **26:3** Dt. 17.14-20; Hch. 25.26.

ri achoj pa ruwi' yojch'ojin wi ki' chkawech. Rumari' nwajo' c'a chi yinawac'axaj ta juba' y man ta c'a nic'o ac'u'x ruma ri ch'abel ri nwajo' nbij.

Ri Pablo nutzijoj achique rubanic ri ruc'aslen tek rubanon ca

4 Y ri kech aj Israel can quetaman c'a pe achique rubanic ri nuc'aslen tek c'a yin c'ajol na, queri' ri pa nutinamit y queri' chuka' ri pa Jerusalem. 5 Y riye' can quetaman c'a chuka' chi tek can c'a yin c'ajol na, xic'oje' yan pe quiq'ui ri achi'a' fariseos. Y ya c'a riyoj fariseos ri más yojniman ri nubij ri ley‡ riche (rixin) ri Moisés. Y wi ta re kech aj Israel re' nicajo' niquik'alajsaj, can nik'alajin chi kitzij ri yitajin chubixic. 6 Yac'a re wacami yinc'o pe wawe' riche (rixin) chi nik'at tzij pa nuwi', xaxu (xaxe wi) ruma riyin cukul nuc'u'x chi ri caminaki' c'o na jun k'ij tek xquebec'astej pe,§ achi'el rutzujun (rusujun) ca ri Dios chique ri kati't kamama' ri xec'oje' ojer ca.* 7 Y ma xu (xe) ta c'a riyin woyoben re jun c'astajbel re', xa can queri' chuka' ri kech aj Israel. Riyoj ri yoj quiy quimam ca ri cablajuj† ruc'ajol ri Israel cukul kac'u'x chi ri caminaki' xquec'astej na pe, y rumari', can chi pak'ij‡ chi chak'a' nikaben rusamaj ri Dios ri biyon ca queri'. Rey Agripa, riyin ya c'a ri' ri numac ri niquibij chuwij. 8 ¿Achique ruma tek chiwech riyix chi ri Dios ma nicowin ta yeruc'asoj ri caminaki'?§

Ri Pablo nutzijoj ri pokon xuben chique ri ye nimanel riche (rixin) ri Cristo

---

‡ **26:5** Hch. 22.3; Ga. 1.13; Fil. 3.5. § **26:6** Hch. 23.6. * **26:6** Hch. 13.32. † **26:7** Stg. 1.1. ‡ **26:7** Lc. 2.37; Fil. 3.11. § **26:8** Dn. 12.2.

9 Ruma tek rubanon ca, riyin xinch'ob c'a ri' chi
can c'o chi yenwetzelaj ri winek ri quiniman ri
Jesús aj Nazaret, y chuka' can c'o chi nben chique
chi niquitij pokon pa nuk'a'.* 10 Y can queri' wi
xinben chique ri chiri' pa Jerusalem. Y riq'ui
chuka' chi ri principali' tak sacerdotes xquiya'
k'atbel tzij pa nuk'a', riyin ye q'uiy c'a chique ri
lok'olaj tak ralc'ual ri Dios ri xenya' pa cárcel.†
Y tek c'o jun chique ri ye nimanel ri' nicamisex,
riyin nbij c'a chi utz rubanic chare. 11 Y can q'uiy
c'a mul ri xinben pokon chique, ruma xinwajo'
chi xquiyok' ta ca ri ruch'abel ri Jesús. Queri'
xinbanala' chique ri pa tak jay‡ ri kas nic'ut wi ri
ruch'abel ri Dios. Y sibilaj yacatajnek woyowal
chiri'. Rumari' hasta xibe pa tak tinamit quiche
(quixin) nic'aj chic ruwach'ulef chiquicanoxic ri
quiniman ri Jesús, riche (rixin) chi xenya' pa tijoj
pokonal.

Ri Pablo nutzijoj achique rubanic tek riya' xunimaj ri Jesús

12 Y chubanic c'a ri' tek xitak el cuma ri prin-
cipali' tak sacerdotes c'a pa tinamit Damasco,§
y can ya'on c'a el chuka' k'atbel tzij pa nuk'a'
cuma riye'. 13 ¡Oh rey! Pero ri pa nic'aj k'ij tek
nchapon el bey pa Damasco, xintz'et jun nimalaj
sakil ri petenak chila' chicaj, ri k'axnek ruchuk'a'
chuwech ri k'ij, y xka pe pa nuwi' riyin y pa quiwi'
chuka' ri wachibil. 14 Y rumari' konojel xojtzak
c'a pan ulef. Y xinwac'axaj c'a chuka' chi c'o Jun
ri xch'o pe pa ch'abel hebreo, ri kach'abel riyoj

---

* **26:9** Jn. 16.2. † **26:10** Hch. 8.3; 22.5. ‡ **26:11** Hch. 22.19.
§ **26:12** Hch. 9.3; 22.6.

israelitas, y xubij c'a chuwe: Saulo, Saulo, ¿achique
c'a ruma tek achapon wokotaxic? Xa ayon c'a riyit
nasoc awi', ruma achapon wokotaxic. Xa ayon
riyit naya' awi' chutza'n jun che' ri ch'ut rutza'n,
xcha' chuwe. 15 Y yac'ari' tek riyin xinbij chare:
¿Yit achique c'a riyit táta? xicha' chare. Y Riya'
xubij chuwe: Yin c'a riyin ri Jesús ri achapon
wokotaxic. 16 Pero can tasic'a' c'a awi', y cayacatej.
Xinc'ut c'a wi' chawech riche (rixin) chi yatoc jun
nusamajel* y riche (rixin) chuka' chi yabe chutzi-
joxic chique ri winek ri xatz'et yan y ri xquenc'ut
chawech chupan ri k'ij ri ye benak apo. 17 Y
xcatinto' c'a chuwech ronojel pokonal ri xticajo'
xtiquiben chawe ri awinak, y chuka' chiquiwech
ri winek ri ma ye israelitas ta. Y quiq'ui c'a ri
winek ri' yatintek wi el† re wacami. 18 Yatintek c'a
el quiq'ui, riche (rixin) chi riye' nijakatej ri runak'
tak quiwech,‡ y ye'el pe chupan ri k'eku'm§ y
yec'oje' chupan ri sakil;* chuka' ye'el c'a pe chuxe'
rutzij ri Satanás y ye'oc chuxe' rutzij ri Dios, riche
(rixin) chi niquic'ul ri cuybel quimac,† y xtiquic'ul
ri herencia‡ ri xtuya' ri Dios chique quinojel ri
ch'ajch'oj chic ri quic'aslen y ye riche (rixin) chic
ri Dios, ruma xquicukuba' quic'u'x wuq'ui, xcha'
ri Jesús chuwe.

Ri Pablo nutzijoj chi can xunimaj wi ri xbix chare chupan ri jun achi'el achic' ri xuben

---

* **26:16** 1 Ti. 1.12. † **26:17** Hch. 22.21; Ro. 1.5. ‡ **26:18** Is. 35.5; 42.7. § **26:18** Lc. 1.79; Jn. 8.12; 2 Co. 6.14. * **26:18** Ef. 4.18; 5.8; Col. 1.13; 1 P. 2.9. † **26:18** Lc. 1.77; 1 Jn. 3.5. ‡ **26:18** Hch. 20.32; Ef. 1.11.

19 ¡Oh rey Agripa! Riyin can xinben c'a ri
xk'alajsex chinuwech chupan ri jun achi'el achic'
ri', ri petenak chicaj. 20 Rumari' can xinchop c'a
rutzijoxic§ nabey chique ri winek ri yec'o pa Dam-
asco, c'ac'ari' chique ri winek ri yec'o pa Jerusalem
y chique c'a chuka' ri winek ri yec'o pa ronojel
tinamit wawe' pa rucuenta ri Judea, y c'ac'ari'
chique c'a ri winek ri ma ye israelitas ta, chi nej
chi nakaj. Chique quinojel c'a xinbij wi chi titzolin
pe quic'u'x riq'ui ri Dios, tijalatej ri quic'aslen,* y
can tiquik'alajsaj qui' riq'ui ri yequibanala'† chi
ye jalatajnek chic. 21 Yac'ari' ri xinben. Y xaxu
(xaxe wi) rumari' tek ri kech aj Israel xinquichop
pe‡ chiri' pa rachoch ri Dios ri c'o pa Jerusalem,
y xcajo' c'a xinquicamisaj. 22 Yac'a ri Dios can c'o
pe wuq'ui. Rumari' majun c'a ri nc'ulwachin pa
quik'a' ri winek. Can nbin c'a pe ri ruch'abel ri
Dios chique quinojel ri winek, chique ri sibilaj c'o
quik'ij y chique chuka' ri majun quik'ij. Y xaxu
(xaxe) wi c'a ri quibin ca ri profetas ri xek'alajsan
ri ruch'abel ri Dios ri ojer ca, y ri rubin ca ri
Moisés,§ xaxu (xaxe wi) ri' ri ntzijoj riyin, ruma
yec'a riye' ri ye biyon ca ri nibanatej. 23 Riye' can
quibin wi ca chi ri Cristo xtuk'axaj na tijoj pokonal
y xticamisex* y ya chuka' Riya' ri xtic'astej el†
nabey chique quinojel ri ye caminek chic el, riche
(rixin) chi xtuya' sakil‡ chique ri winek israelitas

§ **26:20** Hch. 9.20. * **26:20** Is. 55.7; Mt. 3.8; Lc. 3.8-14. † **26:20** Lc. 19.8, 9; Ef. 5.1-25. ‡ **26:21** Hch. 21.30. § **26:22** Jn. 5.46; Ro. 3.21. * **26:23** Sal. 22; Is. 53; Zac. 12.10; Lc. 18.31-33; 24.26. † **26:23** Mt. 27.53; 1 Co. 15.20; Col. 1.18; Ap. 1.5. ‡ **26:23** Is. 42.6; 60.1.

y chique chuka' ri ma ye israelitas ta.

Tek ri Pablo can xutij ruk'ij chrij ri Rey Agripa riche (rixin) chi xunimaj ta ri Dios

24 Y ya c'a ch'abel ri' ri ntajin chubixic ri Pablo
riche (rixin) chi nuk'alajsaj chi riya' majun mac
rubanon. Y ri Festo can yac'ari' tek xurek apo
ruchi' y xubij chare: Pablo, ruma sibilaj na'oj c'o
awuq'ui, xpe ch'ujiric§ chawe, xcha' chare.
25 Yac'a ri Pablo xubij chare ri Festo: Nimalaj
achi, riyin majun ch'ujiric chuwe, ruma ronojel ri
nbij, can kitzij wi, y ronojel chuka' pa ruchojmil
nbij. 26 Wawe' c'o ri rey Agripa. Rumari' man
c'a nxibij ta wi' yich'o apo, ruma riyin nch'ob chi
can ronojel ri ye banatajnek ye retaman, ruma xa
can pa sakil ri banatajnek wi. 27 ¡Oh rey Agripa!
¿Nanimaj riyit ri quibin ca ri profetas ri xek'alajsan
ri ruch'abel ri Dios ojer ca? Riyin wetaman chi can
nanimaj wi.
28 Yac'a ri Agripa xubij chare ri Pablo: Riyit
nach'ob chi chanin naben chuwe chi yinoc chuka'
jun chique ri yeniman riche (rixin) ri Cristo.*
29 Y ri Pablo xubij chare: Wi chanin o ma
chanin ta, ri Dios xtuben ta c'a chawe riyit y
chique quinojel ri ye'ac'axan pe wuche (wixin) chi
niquicukuba' ta quic'u'x riq'ui ri Ajaf Jesucristo
achi'el xuben chuwe riyin. Xa yac'a ri ma nwajo'
ta chi yixtz'apix pa cárcel y ni xa ta yixxim riq'ui
cadena,† achi'el ri banon chuwe riyin, xcha' ri
Pablo.

§ **26:24** 2 R. 9.11; Jn. 10.20. * **26:28** Mr. 6.20. † **26:29** Hch. 21.33; 22.30.

30 Y can xu (xe) wi c'a xtane' chi nich'o apo ri
Pablo, ri rey Agripa y ri Berenice,‡ ri Festo ri aj
k'atbel tzij y ri nic'aj chic ri can ye tz'uyul chuka'
quiq'ui, xeyacatej y xe'el el. 31 Y tek xbequimolo'
c'a qui' juc'an chic, niquibila' c'a chiquiwech: Ri
Pablo man c'a ruc'amon ta chi c'o pa cárcel, y c'a ta
c'a chi nitak pa camic, ruma majun§ itzel rubanon
ta riche (rixin) chi niban ta queri' chare.
32 Rumari' ri rey Agripa xubij chare ri Festo:
Man ta na rubin chic chi ya ri César ri nik'ato tzij
pa ruwi',* nelesex ta el, xcha' ri Agripa.

27

Tek ri Pablo xtak el pa Roma

1 Y tek bin chic c'a chi ri Pablo y nic'aj chic ri
yec'o pa cárcel yetak el c'a pa Roma,* ri tinamit ri
c'o pa rucuenta ri Italia, xejach c'a el pa ruk'a' jun
achi ri Julio rubi'. Ri Julio ri' jun capitán quiche
(quixin) jun ciento soldados, y ri soldados ri' ye
riche (rixin) ri jumoc soldados ri ye riche (rixin)
ri Augusto nibix chique. 2 Rumari' riyin ri Lucas,
wachibilan c'a ri kach'alal Aristarco,† ri nipe pa
tinamit Tesalónica ri c'o pa Macedonia, xojbe c'a
riq'ui ri Pablo. Xoj-oc el pa jun barco ri petenak
c'a quela' pa jun tinamit ri Adramitio rubi', y nibe
pa nic'aj chic tinamit ri yec'o chuchi' ri mar chiri'
pa rucuenta ri Asia. 3 Pa ruca'n k'ij xojapon c'a
ri pa tinamit Sidón. Ri chiri', ri Julio‡ ri uc'uey
quiche (quixin) ri soldados, xuben c'a jun nimalaj

‡ **26:30** Hch. 25.23. § **26:31** Hch. 23.9; 25.26; 1 P. 3.16; 4.14. * **26:32** Hch. 25.11. * **27:1** Hch. 25.12. † **27:2** Hch. 19.29; 20.4; Col. 4.10. ‡ **27:3** Hch. 28.16.

utzil chare ri Pablo, ruma xuya' k'ij chare chi xbe
chuya'ic rutzil quiwech ri kach'alal y riche (rixin)
chuka' chi ri kach'alal xquito' pe ri Pablo. 4 Xoj-oc
chic c'a el chupan ri barco, y xkaya' ca ri tinamit
Sidón. Yac'a tek yoj benak, xbekac'ulu' jun nimalaj
cak'ik', y rumari' c'o chi xojk'ax chuwech ri Chipre
ri jun ti ruwach'ulef ri c'o pa ya', ruma xaxu (xaxe)
wi chiri' ri ma can ta pa rubey ri cak'ik' c'o wi. Pa
kajxocon c'a xic'o wi ca ri Chipre chake. 5 Y tek
kak'axan chic el ronojel ri mar ri c'o chiquiwech
ri Cilicia y ri Panfilia, xojapon c'a pa tinamit Mira.
Y ri Mira ri' pa rucuenta ri ruwach'ulef Licia c'o
wi.
6 Ri chiri' pa tinamit Mira, ri Julio ri capitán
xberila' c'a jun barco ri petenak c'a quela' pa
tinamit Alejandría,§ y nibe c'a pan Italia. Y chupan
chic ri barco ri' xojrucusaj wi el riche (rixin) chi
nikaben ri nic'aj chic bey ri c'a c'o na chi nikaben.
7 Y q'uiy c'a k'ij ri can ekal yoj benak y c'ayef
(cuesta) chi xojapon chuwech ri tinamit Gnido,
ruma ri cak'ik' can c'a chkawech na c'a petenak wi,
y yojrutzolij chikij. Rumari' xojbe chi xbekasutij
pe rij ri Creta ri jun ti ruwach'ulef ri c'o chuka' pa
mar y xojic'o chuwech ri Salmón ri c'o pa rucuenta
ri Creta. 8 Y can riq'ui c'a chuka' ruc'ayewal yoj
benak, kac'uan el ri ruchi' ya', y pa kajquik'a' c'o
wi ca ri Creta. Y tek xbekila' jun lugar ri Utzilaj tak
Puertos nibix chare, ri c'o chuka' pa rucuenta ri
Creta, xojc'oje' c'a el chiri'. Ri lugar ri' chunakajal
c'a ri tinamit Lasea c'o wi.
9 Y can q'uiy yan c'a k'ij ri tibiyin, y c'a xu
(xe) wi chiri' que'apon wi. Y can c'ayef (cuesta)

§ **27:6** Hch. 28.11.

chic chi niban binen pa ruwi' ri mar, ruma chi
xa xk'ax yan ruk'ijul ri ayuno* y xa ruk'ijul chic
ri cak'ik', rumari' tek ri Pablo xubij chique ri
achi'a' ri nuch'ob riya' chi achique ri rajawaxic chi
niquiben. 10 Riya' xubij c'a chique: Riyin nch'ob
chi wi nikachop chic el bey pa ruwi' ya', xa can c'o
ruc'ayewal xtuc'om pe, ma xaxu (xaxe) ta wi chare
re barco y ri ejka'n ri ruc'uan el, xa can queri'
chuka' chake riyoj, xcha'.
11 Yac'a ri Julio ri capitán ma xunimaj ta ri xubij
ri Pablo chare. Xa ya ri xubij ri rajaf ri barco y
ri xubij ri achi ri uc'uayon riche (rixin) ri barco,
xa yari' ri xuben. 12 Y ruma c'a ri chiri' xa ma
can ta utz riche (rixin) chi yec'oje' ka riche (rixin)
chi niquik'axaj na el ri rutiempo ri cak'ik', rumari'
juba' ma quinojel ri xquich'ob chi xa más ta utz
chi niquiya' ca ri acuchi (achique) yec'o wi, ruma
riq'ui juba' xa yecowin ye'apon pa Fenice, ri c'o
chuka' chiri' pa Creta. Ruma ri Fenice† can ma pa
rubey ta c'a cak'ik' c'o wi, astape' ri cak'ik' nipe pa
ruwi' el juba' chare ri acuchi (achique) nikatz'et
chi nika wi ri k'ij o astape' ta wi nipe pa xulan pe
juba' chare ri acuchi (achique) nikatz'et chi nika
wi ri k'ij.

Ri barco ri benak wi ri Pablo xuc'ul jun cak'ik' pa ruwi' ri mar

13 Y tek xquitz'et chi jotol pe juba' cak'ik' quere'
pa sur, riye' xquich'ob chi utz yojbe c'a ri pa
Fenice. Tek xoj-el c'a el, xaxu (xaxe wi) c'a ri ruchi'
ya' riche (rixin) ri Creta yoj benak wi. 14 Pero c'a
juba' c'a koj-el el chiri', tek xoc'ulun jun nimalaj

* **27:9** Lv. 23.27, 29. † **27:12** Hch. 11.19.

cak'ik'‡ ri petenak pa ruwi' el juba' chare ri acuchi
(achique) nikatz'et chi ntel wi pe ri k'ij, jun cak'ik'
ri sibilaj nim ruchuk'a', y norupaxij ri' chuwech
ri barco ri yoj benak wi. 15 Y ruma sibilaj nim
ruchuk'a' ri cak'ik', can yojrunim c'a. Y man c'a
yojcowin ta chic yojbiyin chkawech. Rumari' c'o
chi xkaya' k'ij chi xojruc'uaj. 16 Xojk'ax c'a el chrij
jun ti ruwach'ulef ri c'o pa mar, ri Clauda rubi'. Y
chiri' ma can ta nim ruchuk'a' ri cak'ik', pero c'a
c'ayef (cuesta) na xuben chkawech riche (rixin)
chi xkajotoba' el ri jun ti co'ol lancha ri kiriren el
ruma ri barco ri yoj benak wi. 17 Y tek quijotoban
chic el ri ti lancha chupan ri barco, ri achi'a' ri
ye uc'uayon ri barco, xquixim ri barco riq'ui colo'
ri nima'k rupan riche (rixin) chi niquito' juba' ri
barco riche (rixin) chi ma nberupaxij ta ri'. Riye'
quixibin qui' chi riq'ui juba' ri cak'ik' yerunim
c'a chupan ri lugar ri xa ma nim ta rupan ya' ri
nibix Sirte chare, y rumari' xequikasaj ri nimalaj
tak tziek riche (rixin) ri barco y xquiya' k'ij chi
xe'uc'uex ruma ri cak'ik'. 18 Y pa ruca'n k'ij, ruma
ri cak'ik' can ma kajnek ta ri ruchuk'a', rumari'
xquirokij§ c'a ca pa ya' nic'aj chare ri ejka'n ri
ruc'uan ri barco. 19 Y pa rox k'ij, ruma chi ri
cak'ik' can c'a c'o na, can xojto'on c'a chuka' riyoj,
riche (rixin) chi q'uiy chare ri rusamajbal ri barco
xkarokij ca pa ya'.* 20 Y ruma can sibilaj nim ri
cak'ik' ri nimiyon kiche (kixin), y q'uiy yan k'ij ri
ma katz'eton ta chic ruwech ri k'ij, ni quiwech ri
ch'umila', rumac'ari' xa kacamic chic koyoben y
man chic koyoben ta chi yojcolotej.

---

‡ **27:14** Sal. 107.25-27. § **27:18** Fil. 3.7, 8; He. 12.1. * **27:19** Jon. 1.5.

21 Y ruma can c'o yan chic k'ij ri majun utzi-
laj wa'in kabanon, ri Pablo xbepa'e' pe chiri'
chiquicojol quinojel, y xubij chique: Xinimaj ta
juba' ri xinbij chiwe ri pa Creta, man ta na xoj-el
pe, man ta xkac'ulwachij quere' y man ta chuka'
xkatz'ila' re barco, ri rusamajbal y ri ejka'n ri
ruc'amom pe. 22 Yac'a re wacami nbij c'a chiwe:
Ticukuba' ic'u'x, ruma majun ri xticom ta, xa can
xu (xe) wi re barco ri xtiq'uis ca. 23 Ruma chak'a'
c'o jun ángel xuc'ut ri' chinuwech ri takon pe ruma
ri Wajaf Dios,† ri Dios ri yitajin nben ri rusamaj.‡
24 Y ri ángel ri' xubij c'a chuwe: Pablo, man c'a
taxibij ta awi'.§ Riyit can c'o c'a chi yatapon na
ri pa Roma chuwech ri César.* Rumari' majun
c'a xtac'ulwachij. Y awuma c'a riyit,† ri Dios
xquerucol c'a chuka' ri ye awachibilan el chupan
re jun barco re'. Can majun c'a xticom ca chiwe,
xinuche'ex ruma ri ángel. 25 Rumac'ari', ticukuba'
ic'u'x‡ chi xquixcolotej, ruma riyin can wetaman
wi chi ri Dios can xkojrucol wi achi'el ri xorubij ca
ri ángel chuwe. 26 Y c'o c'a chi pa jun ti ruwach'ulef
ri c'o pa ya'§ xkojbeka wi ca, xcha' ri Pablo chique
quinojel ri achi'a' ri ye benak chupan ri jun barco
ri'.
27 Y ca'i' yan c'a semanas tuchop wi pe ri cak'ik'
ri', y kachapon c'a binen pa ruwi' ri mar ri
Adriático rubi'. Y pa nic'aj ak'a' riche (rixin) ri
ak'a' ri' tek ri achi'a' ri ye uc'uayon riche (rixin)
ri barco xquinabej chi nakaj chic yojc'o wi apo

† **27:23** Am. 3.7; Hch. 23.11. ‡ **27:23** Ro. 1.9; 2 Ti. 1.3. § **27:24** Is. 41.10, 14; 43.1, 2. * **27:24** Hch. 19.21; 23.11; 25.11. † **27:24** Gn. 39.5, 23; Job 22.29, 30. ‡ **27:25** Lc. 1.45. § **27:26** Hch. 28.1.

chare jun ruwach'ulef. 28 Y riye' xquetaj ri rupan
ri ya'. Y xquitz'et c'a chi treinta y seis metros
rupan ri ya' tek xquetaj ri pa nabey mul. Yac'a tek
yoj biyinek chic apo juba', xquitz'et c'a chi xa xax
nuben ka ri ya' ruma xaxu (xaxe) wi chic veinte y
siete metros rupan. 29 Y ruma niquixibij qui' chi
ri barco nberupaxij ri' chiquiwech abej, rumari'
xquirokij ka pa ya' caji' anclas, riche (rixin) chi
ri barco ma nibiyin ta chic. Ri caji' anclas ri' pa
rachek c'a ka ri barco yec'o wi. Riye' can nicajo'
c'a chi chanin ta niseker pe, pero ma juba' c'a
niseker ta pe. 30 Y ri achi'a' ri ye uc'uayon ri barco
nicajo' c'a ye'anmej el. Rumari' xquikasaj ka ri
ti lancha pa mar, y niquiben c'a chi achi'el ya
ri nic'aj chic anclas ri yec'o chuwech ri barco ri
yetajin chukasaxic. 31 Rumari' ri Pablo xberuya'
c'a rutzijol chare ri capitán quiche (quixin) ri sol-
dados y chuka' chique ri soldados. Riya' xubij
c'a chique: Wi xtiya' k'ij chi ye'anmej el ri can
ye'uc'uan wi riche (rixin) ri barco, majun chiwe
riyix ri xticolotej ta chuwech ri camic.

32 Rumari' xepe ri soldados xequikupila' ca ri
colo' ri achoj riq'ui ximiben wi ri ti co'ol lancha
chuwech ri barco, riche (rixin) chi ri ti lancha ri'
tibe na ca.

33 Yac'a tek xuchop niseker pe, ri Pablo xubij
c'a chi quewa'. Y quec'are' ri xubij riya' chique
quinojel ri ye benak pa barco: Wacami nitz'aket
ca'i' semanas ri ma yix ta warnek jabel, y chuka'
majun utzilaj wa'in ibanon. 34 Rumac'ari' nbij
chiwe wacami, chi quixwa' chi utz riche (rixin)
chi c'o iwuchuk'a'. Ruma can xkojcolotej konojel,
can ni jun rusmal tak iwi' ri xtitzak ta ca, achi'el

ri xk'alajsex chinuwech. Can majun c'a ri c'o ta
xtuc'ulwachij.*
35 Y tek ch'onak chic c'a ka ri Pablo, riya'
xberuc'ama' c'a pe jun caxlan wey, xumatioxij†
chare ri Dios chiri' chiquiwech quinojel, xuwech'
y xuchop c'a rutijic. 36 Y ya chuka' ri' tek quinojel
xcuke' ka juba' quic'u'x, y xquichop wa'in. 37 Y
konojel c'a ri yoj benak pa barco, yojc'o c'a ca'i'
ciento riq'ui setenta y seis. 38 Y tek ye waynek chic
ka chi utz, xquichop c'a ca ruc'akic ri trigo pa mar,
riche (rixin) chi ma al ta nuben ca ri barco.

Ri barco xq'uis ca pa mar

39 Tek xseker c'a, ri achi'a' ri ye uc'uayon
riche (rixin) ri barco ma quetaman ta achique
ruwach'ulef xebeka wi. Xaxu (xaxe) wi c'a
xquitz'et chi c'o jun ruk'a' ya', y jabel ri ruchi'.
Rumari' xquich'ob c'a chi riq'ui juba' yecowin
niquic'uaj apo ri barco chiri'. 40 Rumari'
xquikupila' ca ri colo' riche (rixin) ri anclas, y
ri anclas xebe ca chuxe' ri mar. Y xequisol ca ri
k'abet riche (rixin) ri barco. C'ac'ari' xquijotoba'
ri jun nimalaj tziek ri c'o apo chuwech ri barco,
y ri cak'ik' xuchop runimic ri barco chuchi' ya'.
41 Y can c'a ma jane yojapon ta chuchi' ri mar,
tek xbekila' jun boloj sanayi' c'o chuxe' ya', y
chiri' xberukebuj wi ri' ri ruxe' ri rutza'n ri
barco,‡ y chiri' xk'ate' wi ca. Can ma xsilon ta
chic. Y ri rachek ri barco can xuchop nijok'otej
ruma ri ya' can riq'ui c'a ruchuk'a' nberupaxij

---

* **27:34** 1 R. 1.52; Mt. 10.30; Lc. 12.7; 21.18. † **27:35** 1 S. 9.13; Mt. 15.36; Mr. 8.6; Jn. 6.11; 1 Ti. 4.3, 4. ‡ **27:41** 2 Co. 11.25.

ri' chiri'. 42 Yac'ari' tek ri soldados xquich'ob§
chi yequicamisaj c'a quinojel ri presos, riche
(rixin) chi majun nimuxan (natin) el riche (rixin)
chi nanmej. 43 Yac'a ri capitán man c'a xrajo' ta
chi xquiben queri',* riche (rixin) chi nicolotej ri
Pablo. Xa xubij c'a chi quinojel c'a ri can yecowin
yemuxan (ye'atin), tiquic'aka' el qui' y quebe
nabey, riche (rixin) chi yebe'el chuchi' ya'. 44 Yac'a
ri nic'aj chic ri ma yecowin ta, xubij c'a chique chi
quequichapala' el tz'alan o xabachique che' riche
(rixin) ri barco ri ye jok'otajnek chic el, riche
(rixin) chi ma yejik' ta. Y queri' xkaben riche
(rixin) chi xoj-el c'a chuchi' ya',† y majun c'a ri
xcom ta chake.

28

Tek ri Pablo xc'oje' ri pa Malta

1 Y tek konojel yoj colotajnek chic el ri pa ya',
xketamaj c'a chi ri ti ruwach'ulef ri', ri c'o pa mar,*
Malta rubi'. 2 Y ri winek ri aj chiri' pa Malta,
can utz quina'oj xquiben kiq'ui† ruma xquibox
jun k'ak'. C'ac'ari' xojquisiq'uij (xojcoyoj) konojel
riche (rixin) chi nikamek' ki' chuchi' ri k'ak', ruma
c'o tef y ntajin job. 3 Y tek ri Pablo xberuc'ama'
pe juboraj xc'a'y y tek ntajin c'a ka chuya'ic pa
k'ak', xbe'el c'a pe jun cumatz chupan ri xc'a'y ri'
ruma xuna' ri k'ak'. Ri cumatz ri' xberuch'ica'
ri' chrij ruk'a' ri Pablo, y man c'a nitzak ta el.
4 Y tek ri winek ri aj chiri' pa Malta xquitz'et chi
ri cumatz tzekel chrij ruk'a' ri Pablo, niquibila'

§ **27:42** Pr. 12.10; Ec. 9.3; Is. 59.7; Ro. 3.15. * **27:43** Pr. 16.7; Jer. 38.10; Hch. 23.10. † **27:44** Sal. 107.30. * **28:1** Hch. 27.26. † **28:2** He. 13.1, 2.

c'a chiquiwech: La achi la' can nik'alajin chi jun
achi camisanel, ruma astape' xcolotej pe chupan
ri mar, ya c'a la cumatz ri xticamisan el riche
(rixin) wacami. Can c'o c'a chi nutoj na ri etzelal
rubanon,‡ yecha' c'a ri winek ri'.
5 Xpe ri Pablo xutotaj ca ri cumatz§ pa k'ak',
y majun retal chi c'o ta ri nuc'ulwachij. 6 Pero
quinojel ri winek quitzuliben quitzuliben apo ri
Pablo, coyoben c'a chi xtibesipoj pe o xticom ka.
Y xeyaloj c'a xcoyobej y xquitz'et chi xa majun
rubanon, man chic c'a xquibij ta chi ri Pablo jun
achi camisanel, xa xquibij c'a chi riya' jun dios.*
7 Y chunakajal apo ri lugar ri yojc'o wi, c'o c'a
jun li'aj ulef riche (rixin) jun achi ri Publio rubi'.
Y riya', yari' ri aj k'atbel tzij chupan ri lugar ri'.
Jabel xojruc'ul ri pa rachoch, y oxi' c'a k'ij ri jabel
xojrilij. 8 Yac'a ri rutata' ri Publio kajnek pa ch'at
ruma yabil. Nimalaj c'aten y quic' chupan ri ntoc
c'a chare. Y ri Pablo xapon c'a chutz'etic. Xuben
orar, y xuya' chuka' ruk'a' pa ruwi', y ri yawa'
xc'achoj.† 9 Xa riq'ui c'a chi queri' xuben ri Pablo,
can xbe c'a rutzijol. Y xe'oka c'a riq'ui ri Pablo
ri nic'aj chic yawa'i' ri yec'o chiri' pa Malta. Y ri
Pablo xeruc'achojsaj el. 10 Y ri winek ri aj chiri' pa
Malta can xquiya' c'a kak'ij‡ y can jabel wi quina'oj
xquiben kiq'ui. Y tek xojbe, riye' xquiyala' el ri
xtic'atzin chake chupan ri kabey.

Tek ri Pablo xapon c'a pa Roma

‡ **28:4** Lc. 13.2; Jn. 9.2. § **28:5** Sal. 91.13; Mr. 16.18; Lc. 10.19.
* **28:6** Hch. 8.10; 10.25; 14.11; Ap. 22.8, 9. † **28:8** 1 R. 17.20-22; Mt. 9.18; Mr. 6.5; 7.32; 16.18; Lc. 4.40; Stg. 5.14. ‡ **28:10** 1 Ti. 5.17.

11 Y oxi' ic' ri xojc'oje' c'a ri chiri' pa Malta.
Y c'o c'a jun barco ri nipe c'a quela' pa tinamit
Alejandría.§ Ri barco ri' ruc'uan c'a ri quiwachbel
ca'i' dios chutza'n. Ri dios ri', Cástor y Pólux quibi'.
Y c'o c'a ri chiri' pa Malta, ruma chiri' xc'oje' wi
chupan ri tiempo riche (rixin) cak'ik'. Y chupan
c'a ri barco ri' xojbe wi. 12 Y xojapon pa tinamit
Siracusa, y xojc'oje' oxi' k'ij ri chiri'. 13 Y xu (xe)
wi xoj-el c'a el ri chiri', xkac'uaj el ri ruchi' ya', y
xojapon chic pa jun tinamit ri Regio rubi'. Y pa
ruca'n k'ij chare ri kojapon wi pa tinamit Regio,
yac'ari' tek xkachop chic c'a el binen ruma chi
xjote' pe ri cak'ik' quere' pa sur. Y pa ruca'n k'ij ri
koj-el wi el ri pa tinamit Regio, yac'ari' tek xojapon
ri pa tinamit Puteoli. 14 Y chiri' chupan ri tinamit
ri', yec'o c'a kach'alal* xebekila', y riye' xquibij c'a
chake chi kojc'oje' ka† jun semana quiq'ui. Tek
xtz'aket c'a ri jun semana ri', c'ac'ari' can choj
xojbe c'a pa Roma. 15 Ri kach'alal ri yec'o chiri'
pa Roma quic'axan chic c'a chi yojapon, rumari'
xepe chikac'ulic. Yec'o ri xojoquic'ulu' ri pa jun
tinamit ri Foro de Apio rubi', y yec'o chuka' ri
xojoquic'ulu' pa jun chic lugar ri Tres Tabernas
rubi'. Tek ri Pablo xerutz'et c'a ri kach'alal ri',
xumatioxij chare ri Dios. Y re' xuya' ruchuk'a'
xuna' riya'. 16 Y tek xojapon c'a ri pa Roma, ri Julio
ri capitán xerujech c'a ri presos pa ruk'a' ri jun
achi ri uc'uey quiche (quixin) ri achi'a' ye chajinel.
Yac'a chare ri Pablo xbix chi utz nic'oje' ruyonil pa
jun jay,‡ y xtichajix ruma jun soldado.

§ **28:11** Hch. 27.6. * **28:14** Sal. 119.63. † **28:14** Mt. 10.11; Hch. 9.42, 43; 19.1; 21.4, 7, 8. ‡ **28:16** Hch. 24.23.

Tek ri Pablo xutzijoj ri ruch'abel ri Dios pa Roma

17 Y oxi' yan c'a k'ij tapon wi ri Pablo pa
Roma, tek xutek quisiq'uixic (coyoxic) ri princi-
pali' chiquicojol ri israelitas ri yec'o pa Roma.
Y tek xe'apon riq'ui, xubij c'a chique: Wech aj
Israel, riyin majun achique ta c'a nbanon§ chique
ri nic'aj chic wech aj Israel, ni majun chuka'
achique ta nbin chrij ri quibin ca ri ye kati't ka-
mama' ri xec'oje' ojer ca ri c'o chi nikaben, pero
ri pa Jerusalem xichapatej y xijach pa quik'a' ri aj
k'atbel tzij ri ye aj Roma. 18 Y tek riye' xquic'utuj
chuwe achique ri nbanon, xquich'ob c'a chi yin-
quelesaj el, ruma majun mac ri xilitej ta* chuwij
riche (rixin) chi queri' yitak ta pa camic. 19 Yac'a
ri kech aj Israel ma xcajo' ta chi xinelesex ca, y
rumari' riyin xinc'utuj c'a chi ya ri César† ri tik'ato
tzij pa nuwi', y ma ruma ta c'a chi c'o tzujunic
(sujunic) nc'amom pe chiquij ri nuwinak, ruma ta
ri' xinc'utuj queri'. Ma tich'ob ta queri'. 20 Xa ru-
mari' xintek isiq'uixic (iwoyoxic) riche (rixin) chi
can yixintz'et y riche (rixin) chuka' chi riyix can
wuq'ui riyin niwetamaj wi el achique c'a ruma tek
quere' nc'ulwachin. Ruma konojel riyoj israelitas
cukul kac'u'x chi ri caminaki' c'o na jun k'ij tek
xquec'astej pe,‡ y ruma chi yari' ri nuniman riyin,
rumari' tek yin ximil riq'ui cadena§ wacami, xcha'
ri Pablo.
21 Y ri israelitas ri' xquibij chare ri Pablo: Riyoj
majun wuj takon ta pe chake cuma ri aj Judea ri

§ **28:17** Hch. 21.33; 24.12; 25.8. * **28:18** Hch. 22.24; 24.10; 25.8; 26.31. † **28:19** Hch. 25.11. ‡ **28:20** Hch. 26.6, 7. § **28:20** Hch. 26.29; Ef. 3.1; 4.1; 6.20; 2 Ti. 1.16.

nich'o ta chawij riyit. Ni majun chuka' chique ri
kach'alal ri ye petenak chiri' ri yebin ta chi c'o ta
mac abanon. Majun. 22 Pero riyoj ketaman c'a
chi pa ronojel lugar, ri winek can sibilaj c'a yech'o
chiwij riyix ri yixnatan rubi' ri Jesús,* y nikajo' c'a
niketamaj achique rubanic ri na'oj ri ac'amom pe
riyit, xecha' chare.
23 Y xquicha' c'a ca jun k'ij riche (rixin) chi
queri' niquimol qui', y ri Pablo xtubij c'a ri achique
nicajo' niquetamaj. Y tek xapon c'a ri k'ij ri', sibilaj
c'a winek ri xbequimolo' qui' riq'ui ri Pablo, y riya'
xuchop c'a rutzijoxic y ruk'alajsaxic ri rajawaren
ri Dios chique. Xuchop c'a nitzijon tek xel pe ri
k'ij y xutanaba' c'a ya tek xka ka ri k'ij, ruma riya'
xrajo' c'a chi xk'ax ta chiquiwech chi ri Jesús† yari'
ri Cristo, achi'el nubij ri tz'ibatal ca ruma ri Moisés
y cuma ri profetas ri xek'alajsan ri ruch'abel ri
Dios ojer ca. 24 Yec'o c'a ri xeniman‡ ri xubij
ri Pablo, y yec'o ri ma xeniman ta.§ 25 Y ruma
xa ma junan ta c'a quiwech, xquichop chi xebe
el. Pero can c'a xquic'axaj na el ri ruq'uisbel tak
ch'abel ri xubij ri Pablo. Y riya' xubij: Ri ch'abel ri
xuya' ri Lok'olaj Espíritu chare ri profeta Isaías ri
xk'alajsan ruch'abel ri Dios, riche (rixin) chi xubij
chique ri ye kati't kamama' ri xec'oje' ojer ca, can
utz chuka' nuben chi nibix chiwe riyix, ruma ri
Lok'olaj Espíritu xubij c'a:
26 Cabiyin quiq'ui ri awinak, y jabij chique:
Riyix xtiwac'axaj* y ma xtik'ax ta chiwech ri xti-

---

* **28:22** Hch. 24.5. † **28:23** Lc. 24.24; Hch. 17.2, 3; 26.22, 23. ‡ **28:24** Hch. 18.6-8. § **28:24** Hch. 14.4; Ro. 3.3. * **28:26** Is. 6.9; Jer. 5.21; Ez. 12.2; Mt. 13.14; Mr. 4.12; Lc. 8.10; Jn. 12.40; Ro. 11.8.

wac'axaj.
Riyix xtitzu' y xa ma xtiya' ta c'a pa cuenta ri nitzu'.
27 Ruma ri cánima re winek re' xa xquicowirisaj.
C'ayef (cuesta) chi ntoc pa tak quixquin ri niquic'axaj.
Ri runak' tak quiwech, quiyupuban, ruma ma nicajo' ta yetzu'un.†
Riye' can majun nicajo',
can ma nicajo' ta niquic'axaj,
can ma nicajo' ta nika pa tak cánima,
ma nicajo' ta nitzolin pe quic'u'x, riche (rixin) chi riyin nchojmirisaj ri quic'aslen.
Queri' xubij ri Lok'olaj Espíritu.
28 Rumac'ari' tiwetamaj ca riyix, chi ri winek ri ma ye israelitas ta, xapon yan c'a ri colotajic riche (rixin) ri Dios quiq'ui. Riye' can niquic'axaj wi ri ch'abel ri takon pe‡ chique.

29 Y tek ri Pablo xubij queri' chique ri rech aj Israel, xebe y can xquich'ojila' c'a chiquiwech.

30 Y ri Pablo can tz'aket c'a ca'i' juna' ri xc'oje' chupan ri rachoch ri rukajon, y xeruc'ul c'a quinojel ri winek ri xe'apon riq'ui. 31 Y riya' xutzijoj c'a chique ri rajawaren ri Dios y xerutijoj c'a chuka' ri winek chrij ri samaj ri xorubana' ka ri Ajaf Jesucristo. Riya' can ma xupokonaj ta§ xutzijoj chique quinojel. Y can majun chuka' xbin chare ri Pablo chi ma tutzijoj ta chic ri ruch'abel ri Dios.

---

† **28:27** Is. 44.18. ‡ **28:28** Hch. 26.17; Ro. 11.11. § **28:31** Hch. 4.13, 31.

Ri C'ac'ac' Testamento pa Kach'abel
New Testament in Kaqchikel, Western Solola; cak (GT:cak:Kaqchikel)

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kaqchikel

Dialect: Western

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Kaqchikel, Western

© 2010, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,

please contact the respective copyright owners.

2014-04-27

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
bcdeb1b5-4326-5f44-aea3-38cf3fc1d2ab